

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

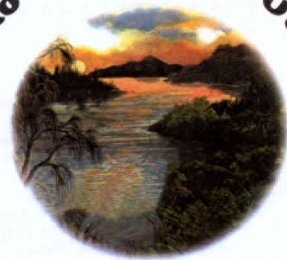
Մեր կոնտակտները՝

Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆ

փոխադրությունը՝
Սերուժան Հարությունյանի
(փոխադրված է անգլերենից և ռուսերենից)

Երևան-2004

ՀՏՂ 820/89 - 93
ԳՄԴ 84 (0)
Հ 572

Հեքիաթների գանձարան /
Վիդեոադրություն Ս. Հարությունյանի.- Եր. Լուսաբաց հրատարակատուն,
2004 - 132 էջ:

Հեքիաթների այս ժողովածուի մեջ ընդգրկված են Անդերսենի, Դիկենսի, Չապ-
կի, Մոյսեի հեքիաթները, որոնք այսօրվա զրպան աշխարհում առանձնանում են
թարմությամբ ու յուրօրինակությամբ. հեքիաթները հայերեն հրատարակվում են առա-
ջին անգամ, սակայն հրապարակում չկան նաև դրանց մի մասի ռուսերեն թարգմանու-
թյունները:

Հրատարակատունը ժողովածուն կազմելիս ընտրել է հանրաճանաչ գրողների
այն հեքիաթները, որոնք ինքնատիպ են (հատկապես Չապկեի հեքիաթները), զոված
են նուրբ հումորով, կենդանի, խոսակցական լեզվով: Փոխադրելիս Ս. Հարությունյանն
աշխատել է պահպանել ընթացի ոճն ու կոլորիտը, սակայն դա նրան չի կաշկանդել.
թարգմանիչն ազատ օգտվել է հայերենի արտահայտչամիջոցների բազմազանությու-
նից, հայոց լեզվի բառապաշարի հարստությունից:

Հ 4801000000 2004
0147(01)-2004

ԳՄԴ 84 (0)

ISBN 99941-37-17-4

© «Լուսաբաց հրատարակատուն», 2004թ.

ՍՈՄԵՐՄԵԹ ՄՈՅԵՄ

ԱՐՔԱՅԱԴՌՈՒՄՏԻՐ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ

Ամենակզում Սիամի թագավորը երկու դուստր ունեցավ ու նրանց անունները դրեց Օր ու Գիշեր: Հետո երկունս էլ ունեցավ ու փոխեց առաջինների անունները՝ բոլորին կոչելով տարվա եղանակների անուններով՝ Գարուն, Աշուն, Ամառ, Ձմեռ: Բայց հետո թագավորը երեք ուրիշ դուստր էլ ունեցավ ու նորից փոխելով առաջինների անունները՝ յոթին էլ անվանեց շաբաթվա օրերի անուններով: Իսկ երբ ծնվեց թագավորի ութերորդ դուստրը, խեղճը մոլորվեց-մնաց, մինչև որ հանկարծ միտն ընկան տարվա ամիսները: Թագուհին ասաց, որ նախ՝ ընդամենը տասներկու ամիս կա, հետո բացի դրանից, ինքն այրքան շատ նոր անուն չի հիշի ու կհատնի: Բայց թագավորը հետևողական մարդ էր ու երբ որևէ բան էր որոշում, դրանից հետո որ ուզե՞նար էլ, միտքն այլևս ոչ մի կերպ չէր փոխի: Թագավորը փոխեց իր բոլոր դուստրերի անուններն ու դրեց Հունվար, Փետրվար, Մարտ, (հիարկե՛ սիամբերն), մինչև հասավ կրտսերին, ում անունը դրեց Օգոստոս, իսկ դրանից հետո ծնվածի անունը դրեց Սեպտեմբեր:

- Հիմա մնացին միայն Հոկտեմբերը, Նոյեմբերն ու Դեկտեմբերը, ասաց Թագուհին: - Նրանիցից հետո ստիպված ամեն ինչ պիտի նորից սկսենք:

- Ստիպված չենք լինի,- ասաց թագավորը,-որովհետև իմ կարծիքով՝ ուզածդ տղամարդու համար էլ տասներկու դուստրը լրիվ հերիք է: Մեր սիրելի, փոքրիկ Դեկտեմբերի ճննդից հետո ստիպված պիտի գլուխդ կտրես: Այս խոսքի վրա թագավորը դառը-դառը հեկեկաց, քանի որ ծայրաստիճան սիրում էր թագուհուն: Սա, անշուշտ, թագուհուն դրեց անհարմար վիճակի մեջ, որովհետև թագուհին գիտեր, որ եթե թագավորն ստիպված իր գլուխը կտրի, ապա շատ, շատ կվշտանա: Հետո այնքան էլ հարմար բան չի, երբ գլուխը կտրում են:

Բայց պարզվեց, որ նրանք անհանգստանալու բան չունեն, որովհետև Սեպտեմբերը նրանց վերջին դուստրն էր: Սեպտեմբերից հետո թագուհին միայն որդի էր ունենում, իսկ որդիների կոչում էին այրուբենի տատերի ա-

տուններով՝ Այր, Բեն, Գիմ, Դա և այլն (իհարկե՛ նորից սիամերեն), այնպես որ դեր երկար ժամանակ անհանգստության պատճառ չէր լինի, քանի որ հասել էին ընդամենը ժա տառին:

Սակայն Սիամի դատրերի հայր-թագավորը, ստիպված լինելով այս կերպ փոխելու առջիկների անունները, կամաց-կամաց փչացրել էր նրանց բնավորությունը: Ավելի մեծերի բնավորությունն ավելի շատ էր փչացել, որովհետև նրանց անուններն ավելի շատ էին փոխվել, քան մյուսներինը: Իսկ Սեպտեմբերը, ով երբեք ուրիշ անուն չէր ունեցել (եթե չհաշվենք այն մակա-տունները, որոնցով նրան ծնո էին անում քույրերը, որովհետև նրանց բնավորությունները փչացած էին), չափազանց մեղմ ու թուփչ օրիորդ էր:

Սիամի թագավորը մի սովորություն ուներ, ինչև իմ կարծիքով՝ օգտակար կլիներ, եթե Եվրոպայում էլ ընդօրինակվեր: Իր ծննդյան օրը թագավորը, փոխանակ նվեր ստանալու, ինքն էր ուրիշներին նվեր տալիս: Երևում է՝ դա թագավորին դուր էր գալիս, քանի որ նա հաճախ էր ասում, թե ափսոս, որ ինքը միայն մի օր է ծնվել ու տարեկան ընդամենը մի ծննդյան օր ունի: Բայց այս ծնով, կամաց-կամաց, թագավորն ուրիշներին էր տվել իր հարսանիքի բոլոր նվերները՝ Սիամի քաղաքապետի արտոնագրերն էլ հետք, ու բացի դրանից՝ իր բոլոր այն թագերը, որ նորածնությունից հետ էին մնացել: Ու մի անգամ էլ՝ իր ծննդյան օրը, ծեռքի տակ էլ ոչ մի նվերացու չուներանով՝ նա իր դատրերից ամեն մեկին մի-մի հրաշալի կանաչ թուրքակ նվիրեց՝ ոսկյա վանդակներով: Ինչը դուստր էր՝ ու ամեն վանդակի վրա գրված էր այն ամսվա անունը, ինչը կրում էր վանդակի սիմբոլը:

Արքայադստրերը շատ էին հպարտ իրենց թուրքակներով, ու քանի որ իրենց հոր նման հետևողական բնավորության տեր էին, օրական մեկ ժամ ծախսում էին, որ թուրքակներին խոսել սովորեցնեն: Շուտով բոլոր թուրքակներն էլ ասում էին. «Աստված պահպանի թագավորին» (իհարկե, սիամերեն, ինչը շատ դժվար է): Իսկ նրանցից մի քանիսն ասում էին նաև. «Սիրու-նիկ Դոլին»՝ արևելյան անվանը յոթ լեզվով:

Ու ահա մի օր արքայադուստր Սեպտեմբերը գնաց իր թուրքակին բարի գիշեր ասելու ու տեսավ, որ թուրքակը աստված-ընկած է ոսկյա վանդակի հատակին: Արտասուրը հեղեղի նման թափվեց Սեպտեմբերի աչքերից, ու ինչ էլ որ ասում էին ազնվագարմ կաժիշտները, արքայադուստրը չէր մխիթարվում: Արքայադուստրն այնքան երկար լաց եղավ, որ ազնվագարմ կաժիշտները, չիմանալով, թե էլ ինչ անեն, այդ մասին պատմեցին թագու-

ուն: Իսկ թագուհին ասաց, որ դա դատարկ բան է, ու որ ավելի լավ կլինի, եթե երեխան անկողին մտնի առանց ընթրիքի: Ազնվագարմ կաժիշտները պիտի հյուր գնային, դրա համար էլ արքայադուստր Սեպտեմբերին, ինչքան հևարավոր է արագ, անկողին դրեցին ու թողեցին մենակ: Մինչ արքայադուստրը պառկած էր անկողնում ու անընդհատ լաց էր լինում, հանկարծ տեսավ, որ մի փոքրիկ թռչնակ ներս թռավ իր սենյակը: Արքայադուստրը բթամատը հանեց բերանից ու նստեց անկողնու մեջ: Այդ ժամանակ թռչնակը մի հրաշալի երգ սկսեց՝ թագավորի պարտեզի լճակի ու ուռենիների մասին, ու մեկ էլ այն մասին, թե ուռենիներն ինչպես են կայում հանդարտ ջրի մեջ երևացող իրենց պատկերներին, որոնց միջով այս ու այն կողմ են սահում ոսկե ձկնիկները: Երբ թռչնակը վերջացրեց, արքայադուստրն այլևս լաց չէր լինում ու լրիվ մոռացել էր, որ մնացել է առանց ընթրիքի:

- Շատ գեղեցիկ երգ է,-ասաց արքայադուստրը:
Ռոջնակը խնկարիվեց, որովհետև արվեստագետներն ի բնե բառե-
կիրթ շարժուն ունեն, ու նրանց դուր է գալիս, երբ իրենց գովում են:
- Դուք դեմ չե՞ք լինի, եթե ես փոխարինեմ ձեր թութակին,- ասաց
թոջնակը: -Ճիշտ է՝ ես այնքան էլ գեղեցիկ չեմ, բայց դրա փոխարեն, իմ ձա-
կը շատ ավելի բարոյ է:

Արքայադուստր Սեպտեմբերը ուրախությունից ծափ տվեց: Ռոջնակը
ցատկեղ նրա մահճակալի ծայրին ու մի օրորոցային երգեց արքայադուստր
համար:

Երբ մյուս առավոտն արքայադուստրն արթնացավ, թոջնակն էլի նս-
տած էր այնտեղ, ու հենց արքայադուստրն աչքերը բացեց, թոջնակն ասաց՝
բարի լույս: Ազնվագարմ նաժիշտները ներս բերեցին արքայադուստր նա-
խաճառը: Ռոջնակն աղջկա ափի միջից բրինձ կերավ ու լողացավ արքա-
յադուստր փոքրիկ ափսեի մեջ: Ու հետո էլ՝ այդ ջրից մի քիչ խմեց: Ազնվա-
գարմ նաժիշտներն ասացին, որ իրենց կարծիքով լողանալուց հետո այդ
ջուրը խմելն այնքան էլ քաղաքավարի բան չի, բայց արքայադուստրն
ասաց, որ դրա պատճառը թոջնակի արտիստական խառնվածքն է: Երբ
թոջնակն ավարտեց իր նախաճառը, նորից երգեց ու այն էլ այնքան հրաշա-
լի, որ ազնվագարմ նաժիշտները շատ զարմացան, որովհետև ոչ մի անգամ
այդպիսի բան չէին լսել, իսկ արքայադուստր Սեպտեմբերը շատ էր հպարտ
ու երջանիկ:

- Իսկ հիմա քեզ պիտի տանեմ ու ցույց տամ իմ ութ բորջը,- ասաց ար-
քայադուստրը:

Արքայադուստրը մեկնեց իր աջ ձեռքի բութ մատը, ու թոջնակը թառեց
նրա մատին: Նետո, ազնվագարմ նաժիշտների ուղեկցությամբ, արքայա-
դուստրը շրջեց պալատով մեկ ու հերթով այցելեց բոլոր արքայադուստրե-
րին՝ սկսելով Հունվարից (որովհետև պալատական կարգը չպիտի խախ-
տեր) ու վերջացնելով Օգոստոսով: Արքայադուստրից ամեն մեկի համար
թոջնակը մի երգ երգեց , բոլորն էլ՝ տարբեր: Իսկ թութակները միայն ար-
տասանում էին. «Աստված պահպանի թագավորին» ու «Սիրունիկ Պոլին»,
որովհետև ուրիշ բան չգիտեին: Ամենավերջում արքայադուստրը թոջնակին
տարավ թագավորի ու թագուհու մոտ: Ռազավորն ու թագուհին զարմացան
ու շատ ուրախացան:

- Տեսնու՞մ ես, որ ես իրավացի էի, երբ քեզ առանց ընթրիքի ուղարկե-

ցի քնելու,- ասաց թագուհին:

-Այս թոջուրը շատ ավելի լավ է երգում, քան թութակները,- ասաց թա-
գավորը:

- Ռոջն է, որ մինչև հիմա զվիսի չեմ քնել, որ մարդիկ «Աստված պահ-
պանի թագավորին» արողքը քեզ այնքան են ասել, որ ձանձրացրել են,- ա-
սաց թագուհին: - Չեմ հասկանում, թե աղջկներն իրենց թութակներին ինչու՞
ուրիշ բան չեն սովորեցնում:

- Ինձ համար,- ասաց թագավորը, - այդ արողքն ուղղակի սքանչելի մի
բան է, ու բոլորովին էլ կարևոր չի, թե դ՛րերորդ անգամ եմ լսում: Բայց թու-
թակների «Սիրունիկ Պոլից» գալիս իրոք գնացել է:

- Բայց, այն, թութակները դա ատում են յոթ տարբեր լեզվով,- ասացին
արքայադուստրերը:

- Համարձակություն ունեմ պնդելու, որ իրոք այդպես է,- ասաց թագա-
վորը,- սակայն դրանով էդ թութակները ծայրաստիճան նմանվում են իմ
իրիտրիականներին. նրանք էլ են նույն բանն ատում, յոթ տարբեր ձևով,
բայց նրանց ասածը ոչ մի բան էլ չի նշանակում:

Արքայադուստրերն այս խոսքերից վիրավորվեցին, քանի որ նրանց
բնավորությունը, ինչպես արդեն ասել եմ, ի բնե փչացած էր, իսկ թութակնե-
րի տեսքը, իրոք, չափազանց մտայլ էր: Արքայադուստր Սեպտեմբերն էլ,
տատրակի պես գեղգեղալով, մեկ առ մեկ մտավ պալատի բոլոր սեյակնե-
րը, իսկ թոջնակն անընդհատ պտտվում էր Սեպտեմբերի շուրջն ու սոխակի
պես երգում, քանի որ ինքը հենց սոխակ էր որ կար:

Այսպես շարունակվեց մի քանի օր, իսկ հետո արքայադուստրը՝ ուրև
էլ միասին, խոսքերը մեկ արեցին ու գնացին Սեպտեմբերի մոտ ու շրջան
կազմած, շրջազգեստով ծածկելով իրենց ոտքերը, ինչպես վայել է Սիամի
արքայադուստրին, նստեցին Սեպտեմբերի շուրջը:

- Ինձե՞ց Սեպտեմբեր,- ասացին նրանք: - Հազար ափսոս, որ քո ջնաղ
թութակը սատկել է: Ախր, էդ թութակը շատ լավն էր: Հիմա մենք բոլորս սի-
րելի ու սիրուն թոջնակ ունենք, իսկ դու չունես: Պարզ է, որ քեզ համար դա
հատարբ բան է: Դրա համար էլ մենք բոլորս հավաքել ենք մեր օրական
ծախի փողերն ու քեզ համար մի գեղեցիկ, դեղնականաչ թութակ պիտի
տանելք:

- Դրա համար էլ եմ շնորհակալ,- ասաց Սեպտեմբերը:

Դա այնքան էլ բարեկիրթ պատասխան չէր, բայց Սիամի արքայադուստ-

րերը երբեմն իրար փոքր-ինչ տնավարի էին վերաբերվում: Հետո արքայադատար Մեպտեմբերն ասաց.

- Ես սիրելի թոչուն ունե՛մ, ու ես ինձ համար երգում է ամենահրաշալի երգերը: Այնպես որ, չեմ հասկանում, թե դեղնականայ թութակն ինչիս է պետք:

Սա լսելով՝ Հունվարը փնչացրեց, հետո փնչացրեց Փետրվարը, հետո՝ Մարտը, ու հետո էլ՝ մյուս արքայադատարները, բայց ինչպես վայել է՝ մեծից փոքր: Երբ դրանք փնչացրին պրծան, Մեպտեմբերը հարցրեց.

- Ի՛նչ եք փնչացնում: Ի՛նչ է, բոլորը էլ մրսել, գրի՛ւյ եք ընկել:

- Դե, գիտես ինչ, սիրելի՛ս,- քո թութակի մասին ինչ էլ ասես՝ չես հասկանա, քանի դեռ ես փոքրիկ արարածը սրտից ուզածի չափ դես ու դես է թռնում,- նրանք նայեցին իրենց չորս բոլորն ու հոնքերն այնքան բարձրացրին, որ ճակատները լրիվ անհետացան:

- Դուք սարսափելի կենճիոներ կունենաք,- ասաց Մեպտեմբերը:

- Եթե դժվար չի, գուցե ասե՛ս, թե ո՛ր է քո թոչունը հիմա,- հարցրեցին նրանք:

- Հյուր է զնացել,- ասաց արքայադատար Մեպտեմբերը:

- Իսկ համոզվա՞՞մ ես, որ ես ետ կգա,- հարցրեցին արքայադատարները:

- Ես միշտ էլ ետ է գալիս,- ասաց Մեպտեմբերը:

- Գիտես ինչ, սիրելի՛ս,- քո տեղը լինե՛նքը, այդպիսի համարձակ քայլի չէիրք դիմի: Լա՛վ լսիր ուրեմն՝ եթե բախտդ բերի, ու ես ե՛տ գա, դիր վանդակն ու թող մնա այնտեղ: Միայն այդ դեպքում վստահություն կունենա, որ ես քեզից չի փախչի:

- Բայց ինձ դուր է գալիս, երբ իմ թոչնակն իր քե՛ֆին ուր ուզում է տտել էլ գնում է- ասաց արքայադատար Մեպտեմբերը:

- Ապահովությունն առաջին հերթին,- ասացին Մեպտեմբերի ընդերը:

Հետո արքայադատարները վեր կացան ու, զուլխները տարուբերելով, դուրս եկան սեյանկից՝ արքայադատար Մեպտեմբերին թողնելով շատ անհանգիստ դրության մեջ: Մեպտեմբերին թվում էր, որ թոչնակը շատ է ուշանում. հետո՝ ի՛նչ իմանաս, թե հեռվում ի՛նչ է անում: Գուցե նրան ինչ-որ բան պատահի: Գուցե բազեների կամ թակարդներով մարդկանց հանդիպի: Ես-խօրոք երբեք չես իմանա, թե ինչ փորձանքի մեջ կընկնի ես: Բացի այդ, թոչնակը գուցե մոռանա իրեն կամ էլ կապի մի ուրիշի հետ: Մարսափելի կլինի: Ախ, ինչպես կուզենար, որ թոչնակն անվաճա ետ դառնար ու հիմա լի-

ներ ոսկե վանդակում, որ պատրաստ դրված է այստեղ, որովհետև ազնվագարմ նաժիշտները, թութակին թաղելուց հետո, վանդակը թողել էին նախկին տեղում:

Հանկարծ արքայադատար Մեպտեմբերը հենց իր ականջի հետևից ծլվվոց լսեց ու տեսավ, որ թոչնակը նստած է իր ուսին: Թոչնակն այնքան ստանկ-փուսակ էր ներս մտել ու այնքան մեղմվել էր թառել, որ արքայադատարը թոչնակի գալը չէր իմացել:

- Ես էլ անընդհատ միտք էի անում, թե ինչ փորձանքի ես հանդիպել,- ասաց արքայադատարը:

- Ես գիտեի, որ կմտածես,- ասաց թոչնակը: - Ճիշտն ասած՝ քիչ էր մնացել՝ ես գիշեր բոլորովին չգայի: Աներս հրավերք էր կազմակերպել, ու բոլորն ուզում էին, որ մնամ, բայց ես գիտեի, որ դու կանհանգստանաս:

Փոքրիկ թոչնակն ի՛նչ իմանար, որ դա ամենամահաջող պատասխանն էր:

Մեպտեմբերն զգաց, թե ինչպես իր սիրտն անասելի թարտաց: Ես որոշեց, որ էլ հույսը չի դնի պատահականության վրա ու պարզելով ձեռքը՝ բռնեց թոչնակին: Թոչնակը սովոր էր դրան, որովհետև արքայադատարը հաճախ էր բռնում նրան: Իմ կարծիքով՝ թոչնակին էլ էր դուր գալիս արքայադատար փոքրիկ ձեռքի ջերմությունը: Այնպես որ, թոչնակը ոչինչ չկասկածեց ու շատ զարմացավ, երբ արքայադատարն իրեն տարավ վանդակի մոտ, խցկեց վանդակի մեջ ու դուռը փակեց: Թոչնակը մի պահ չմնացավ, թե ինչ մտածի կամ ասի: Բայց մի երկու վայրկյան անց, ցատկեց փողոկրե թառին ու հարցրեց.

- Սա ի՛նչ կատակ է:

- Ո՛չ մի կատակ էլ չի,- ասաց Մեպտեմբերը,- ուղղակի մայրիկի կատուներից մի քանիսն այս գիշեր թափառում էին ես կողմերում, ու իմ կարծիքով՝ դու էստեղ շատ ավելի ապահով կլինես:

- Չեմ հասկանում, թե թագուհու ինչին են պետք այդ կատուները,- բավական ջղայնացած ասաց թոչնակը:

- Հասկանո՛ւմ ես, դրանք հասարակ կատու չեն,- ասաց արքայադատարը: - Դրանք կապույտ աչք ու գալարուն պոչ ունեն ու թագավորական ընտանիքի առանձնահատկությունն են, եթե դու, իհարկե, հասկանում ես, թե ես ինչ եմ ասում:

- Լրիվ պարզ է,- ասաց թոչնակը,- բայց դու ինձ ինչո՞ւ փակեցիր վան-

դակում, առանց այդ մասին նախօրոք ասելու: Չէի ասի, թե այս տեղն ինձ շատ է դուր գալիս:

- Ես ողջ գիշերն աչք չեմ կապցի, եթե չիմանամ, որ ապահով ես:
- Ինչ արած, այս մի անգամը ոչինչ՝ կհամբերեմ,- ասաց թոջնակը,-
ցտեսություն, միևնույն առավոտն ինձ բաց թողնելը:

Թոջնակը մի կուշտ քնթրեց ու հետո երգեց: Բայց երգի կեսին հաս-
կարձ ձայնը կտրեց:

- Չեմ հասկանում, թե ինձ ի՞նչ է պատահել,- ասաց թոջնակը,- բայց ես
գիշեր երգելու տրամադրություն չունեմ:

- Շատ լավ,- ասաց Սեպտեմբերը,- որ այդպես է, քնի՛ր:

Թոջնակը գլուխը դրեց թևի տակ ու իսկույն խորը քնեց: Քնեց նաև
Սեպտեմբերը: Բայց նոր էր լույսը բացվել, երբ Սեպտեմբերն արթնացավ:
Թոջնակը բարձր ձայնով կանչում էր նրան:

- Վե՛ր կաց, վե՛ր կաց,- ասում էր թոջնակը: -Բա՛ց արա վանդակի դուռն
ու դո՛ւրս թող ինձ: Քանի դեռ ցողը գետնին է, զնամ մի լավ մաս գամ:

- Շատ ավելի լավ կլինի տեղդ մնաս,- ասաց Սեպտեմբերը: -Դու հրա-
շալի ոսկե վանդակ ունես, որ սարքել է իմ հայրիկի թագավորության ամե-
նալավ վարպետը: Վանդակն այնքան դուր եկավ հայրիկիս, որ նա վարպե-
տի գլուխը կտրեց, որ էլ երբեք դրա պես մի ուրիշ վանդակ չսարքի:

- Դո՛ւրս թող ինձ, դո՛ւրս թող ինձ,- ճչում էր թոջնակը:

- Ազնվագարմ նաժիշտներն օրական երեք անգամ կկերակրեն քեզ: Ա-
ռավոտից միևնույն երեկը դարդ ու ցավ չես ունենա ու կերգես, ինչքան սիրտդ
ուզի:

- Դո՛ւրս թող ինձ, դո՛ւրս թող ինձ,- ճչում էր թոջնակը: Նա վանդակի ճա-
ղերի արանքից դուրս արձնելու փորձ արեց, բայց, իհարկե, չկարողացավ:
Նետո զարնվեց դռնակին, բայց, իհարկե, բացելու ուժ չունեցավ:

Նետո արքայադատրերն ութն էլ ներս եկան ու նայեցին թոջնակին:
Նրանք ասացին, որ իրենց խորհրդին հետևելով՝ Սեպտեմբերը շատ իմաս-
տուն է վարվել: Նրանք ասացին, որ թոջնակը շուտով կվարժվի վանդակին
ու մի քանի օրից լրիվ կմոռանա, որ երբևէ ազատ է եղել: Ու մինչ նրանք
այնտեղ էին, թոջնակը ոչինչ, ոչինչ չասաց: Բայց հենց որ զնացին, նորից
ճչաց.

- Դո՛ւրս թող ինձ, դո՛ւրս թող ինձ:

- Քեզ դմբոլ հիմարի պես մի՛ պահիր,- ասաց Սեպտեմբերը, - քեզ

վանդակի մեջ եմ դրել միայն այն բանի նրա համար, որ շատ եմ սիրում ընդ: Ես շատ ավելի լավ գիտեմ, թե ինչն է ընդ համար լավ, ինչն է վատ: Մի փոքրիկ երգ ասա ինձ համար, ու ես ընդ մի կտոր դեղին շաքար կտամ:

Բայց թոչնակը կանգնել էր վանդակի մի անկյունում ու նայում էր կապույտ երկնքին: Նա մի նոստ անգամ չերգեց: Ու ողջ օրն այլևս չերգեց:

- Քիթոդ կախելուց ինչ օգուտ,- ասաց Սեպտեմբերը: -Ինչո՞ւ չես մոռանում զվիտիդ եկածը ու չես երգում:

- Մնջ երգեմ,- ասաց թոչնակը,- երբ ուզում եմ, որ ծառերը, լիճն ու դաշտերում աճող կանաչ բրինձը տեսնեմ:

- Եթե ուզածդ մենակ դա է, ընդ կտանեմ զբոսանքի,- ասաց Սեպտեմբերը:

Արքայադուստրը վերցրեց վանդակը, դուրս եկավ ու քայլեց լճի կողմը, որի շուրջն ուռնեռու ծառեր կային: Հետո կանգնեց բրնձի անձայրածիր դաշտի եզրին:

- Ես ընդ ամեն օր դուրս կերեմ,- ասաց արքայադուստրը: -Ես սիրում եմ ընդ ու ուզում եմ միայն, որ երջանիկ լինես:

- Վանդակով ման գալը նույնը չի, ինչ ազատ թռչելը,- ասաց թոչնակը: Բրնձի դաշտերը, լիճն ու ուռնեռու ծառերը վանդակի ճաղերի հետևից լոխվ ուրիշ են:

Մի խոսքով, արքայադուստրը թոչնակին տուն բերեց ու ընթրիք տվեց, բայց թոչնակը ոչ մի բան չկերավ: Արքայադուստրը մի թեթև անհանգստացավ ու հարցրեց իր ընդերին, թե իրանք ինչ են մտածում:

- Չզիջես,- ասացին նրանք:

- Բայց եթե թոչնակը բան չուտի, կվեռնի,- պատասխանեց արքայադուստրը:

- Ուրեմն երախտամոռի մեկը կլինի,- ասացին ընդերը: -Թոչնակը պիտի լավ իմանա, որ դու մտածում ես միայն ու միայն իր իսկ օգտի մասին: Եթե համարի ու մեռնի, ապա դա նրա համար լավ դաս կլինի, իսկ քո օգուտն էլ են կլինի, որ կազատվես իրենից:

Արքայադուստր Սեպտեմբերն այնքան էլ չէր հասկանում, թե ինչ օգուտ կուռնենա, եթե ազատի թոչնակից, բայց ընդերը տարիքով ավելի մեծ էին ու այն էլ՝ ութը մեկի դեմ: Դրա համար էլ բան չասաց:

- Երևի մինչև արավոտ տվորի վանդակին,- ասաց նա:

Բայց երբ մյուս արավոտն արթնացավ ու ուրախ-ուրախ բարի լույս ա-

սաց թոչնակին, պատասխան չտացավ: Արքայադուստրը դուրս թողավ անկողնուց, վազեց վանդակի մոտ ու ճչաց վախից, քանի որ այնտեղ՝ վանդակի հատակին, այքերը փակ, թոչնակը մեջքի վրա այնպես էր պառկած, որ տեսնողը կմտածեր, թե մեռած է: Արքայադուստրը դռնակը բացեց ու ծեռքը ներս տոցնելով՝ դուրս հանեց թոչնակին: Հետո զգաց, որ թոչնակի սրտիկը դեռ խփում է, ու սիրտ անոնելով՝ լաց եղավ:

- Վե՛ր կաց, վե՛ր կաց, իմ փոքրիկ թոչնակ,- ասաց Սեպտեմբերը:

Հետո Սեպտեմբերը հեկեկաց ու նրա արցունքներն ընկան թոչնակի վրա: Թոչնակը բաց արեց այքերն ու տեսավ, որ էլ վանդակի մեջ չի:

- Երբ ես ազատ չեմ, երգելու ուժ չուրեմ, իսկ եթե չերգեմ՝ կվեռնեմ,- ասաց թոչնակը:

Արքայադուստրը նորից դառը-դառը հեկեկաց:

- Որ այդպես է, թո՛իր, գնա՛,- ասաց արքայադուստրը: - Ես փակել էի ընդ ուկե վանդակի մեջ, որովհետև սիրում էի ընդ, ու ուզում էի, որ դու քիվ լիճը լինես: Բայց մտքովս անգամ չէր անցնում, որ դրանից կվեռնես: Որ այդպես է, գնա՛: Թո՛իր-գնա՛՝ հեռու-հեռու ու խաղ արա լճափի ծառերի մեջ: Թո՛իր-գնա՛ ու ճախրի՛ր կանաչ բրնձի դաշտերի վրա: Ես այնքան եմ սիրում ընդ, որ ուզում եմ՝ երջանիկ լինես քո ուզածի պես:

Արքայադուստրը բացեց լուսամուտն ու թոչնակին կամայուց դրեց լուսամուտի զոզին: Թոչնակն իրեն թեթևակի թափ տվեց:

- Գնա-արի երբ կուզես, փոքրիկ թոչնակ,- ասաց արքայադուստրը: - Էլ երբեք ընդ չեմ փակի վանդակի մեջ:

- Ես ետ կգամ, որովհետև սիրում եմ ընդ, փոքրիկ արքայադուստր,- ասաց թոչնակը: -Կգամ ու ընդ համար կերգեմ իմ իմացած ամենահրաշալի երգերը: Ես կթոչեմ հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, բայց ամեն անգամ էլ ետ կգամ ու երբեք չեմ մոռանա ընդ: -Թոչնակն իրեն մի անգամ էլ թափ տվեց: -Ա՛յո, տե՛ր իմ աստված, ոնց եմ փայտացել,- ասաց նա:

Հետո թևերը բացեց ու թռավ երկինք: Իսկ փոքրիկ արքայադուստրը դառը-դառը հեկեկաց, որովհետև շատ դժվար բան է, երբ սեփական երջանկուրթյանը հաշվին երջանկի ու դարձնում մի ուրիշին, լոխվ ուրիշ մեկին, այն մեկին, ում սիրում ես: Ու արքայադուստրը, նայելով հեռու-հեռվում երևացող փոքրիկ թոչնակին, հանկարծ զգաց, որ համարյա մեն-մենակ է:

Երբ արքայադուստր ընդերեն իմացան, թե ինչ է պատահել, ծեռ արան նրան ու ասացին, որ թոչնակը էլ չի վերստանա: Բայց թոչնակը ետ եկավ:

Նա միշտ էլ ետ էր գալիս ու նստում Սեպտեմբերի ուսին, Սեպտեմբերի ձեռքից կեր էր ուտում, Սեպտեմբերի համար երգում էր այն սքանչելի երգերը, որ սովորել էր աշխարհի չքնաղ վայրերում՝ դեսուդեն թոչելիս: Սեպտեմբերն օր ու գիշեր իր պատուհանը բաց էր պահում, որ թոչնակն ազատ մտնի սենյակ, երբ էլ որ ուզենա: Դա շատ բարերար ազդեցություն թողեց արքայադստեր վրա. նա մեծացավ ու դարձավ մի արտակարգ գեղեցկուհի: Ու երբ արքայադուստրը դարձավ հասուն օրիորդ, ամուսնացավ Կամբոջայի թագավորի հետ: Կամբոջայի թագավորը, արքայադստերն իր քաղաքը տանելիս, նրան ողջ ճանապարհին նստեցրել էր սպիտակ փղին:

Իսկ Սեպտեմբերի քույրերը երբեք պատուհանները բաց չէին քնում: Դրա համար էլ մեծացան ու դարձան արտակարգ տղեղ ու կովարար օրիորդներ: Ու երբ եկավ նրանց ամուսնախյու ժամանակը, նրանց ամուսնացրին թագավորի խորհրդականների հետ՝ ամեն մեկին օժիտ տալով մի կիլոգրամ թեյ ու սիամական մի կատու:

ԿԱՆԱՐԴԱԿԱՆ ՁԿՆԱԹՈՒՇԸ

Կար-չկար մի թագավոր կար: Այս թագավորը մի թագուհի ուներ: Ու թագավորն ամենաանուկանն էր իր սեռի մեջ, ու թագուհին էլ՝ ամենալավիկն էր իր սեռի մեջ: Թագավորն իր անձնական ու շարքային մասնագիտությամբ կառավարական ծառայող էր, չնայած ոչ մի պաշտոն էլ չուներ, իսկ թագուհու հայրն էլ գլուղում բժիշկ էր:

Թագավորն ու թագուհին տասնինը երեխա ունեին, բայց անընդհատ ու անընդհատ էլի՝ էին ունենում: Տասսյոթ երեխան միային՝ խնամում էին ծծկերին, իսկ ամենամեծը՝ Ալիսը, խնամում էր բոլորին: Ու ամենախորըր յոթ ամսական էր, իսկ ամենամեծը՝ յոթ տարեկան:

Շարունակեցը, ուրեմն, մեր պատմությունը:

Սի օր, հիմնարկ գնալիս, թագավորը մտավ ձկնավաճառի խանութ, որ մեկուկես կիլո սաղմոն արևի (պոչից մի քիչ հեռու մասից), ինչպես թագուհին էր պահանջել: Որովհետև թագուհին, ինչպես ինքներդ եք հասկանում, շատ ջանասեր տնտեսուհի էր: Չկնավաճառ պարոն Բացախյանն ասաց.

-Անշու՛շտ, սըր: Ուրիշ ի՛նչ կկամենայիք, սըր: Ցտեսություն, սըր:

Հետո թագավորը շարունակեց ճանապարհը: Նա խիստ մեկամաղձոտ էր, որովհետև եռամսյակային աշխատավարձի օրը շատ-շատ էր հեռու, մինչդեռ իր սիրելի զավակներից մի քանիսն այնքան էին մեծացել, որ շուրթերն արդեն էլ նրանց հագին չէին լինում: Թագավորը դեռ մի քանի քայլ էլ չէր արել, երբ պարոն Բացախյանի խանութի հանձնակատար տղան, վազելով, հասավ թագավորին ու ասաց.

-Սըր, դուք մեր խանութում չնկատեցի՞ք են պառավ տիկնոջը:

-Ի՛նչ պառավ տիկին, - հարցրեց թագավորը: - Ես ոչ մի պառավ տիկին էլ չտեսա:

Իսկ թագավորը պառավ տիկնոջը չէր տեսել, որովհետև պառավ տիկինը թագավորի համար անտեսանելի էր եղել, չնայած որ տեսանելի էր եղել պարոն Բացախյանի հանձնակատարի համար, ու դա էլ երևի այն պատճառով, որ տղան այնպե՛ս էր շուրջբոլորը խանոջտում, կարմրախայտի գույզեղն անյն աստիճան կատարի էր շրմիացնում սեղանին ու ջուրը սփռում շուրջը, որ եթե պառավ տիկինը տղայի համար տեսանելի չլիներ, տղան

կիչացներ տիկնոջ սիրուն շորերը:

«Նեց այդ ժամանակ պատավ տիկնոջ, զինվորի պես քայլելով, մտնեցավ թագավորին: Տիկնոջ հագին ամենաընտիր ու փայլիուն մետաքս էր, որից չորացած Նարդոսի հոտ էր գալիս:

«Կարծում եմ, որ դուք թագավոր Կոթլիկնզ Առաջինն եք, չե՞», հարցրեց պատավ տիկնոջ:

«Այո՞», պատասխանեց թագավորը, - իմ անունն իրո՞ք Կոթլիկնզ է:

«Ի՛նձ հայրիկն եք, եթե չեմ սխալվում, ջքեաղ Արքայադուստր Ալիսի՞», հարցրեց պատավ տիկնոջ:

«Ու էլի տասնութ ուրիշ անուշիկի», պատասխանեց թագավորը:

«Ի՛նձ յսեք ուրեմն: Դուք հիմնարկ եք զնում», ասաց պատավ տիկնոջ:

Ու թագավորն իսկույն զլիտ ընկավ, որ պատավ տիկնոջ փերի է, թե չէ՝ ո՞րտեղից պիտի իմանար, թե ինքը հիմնարկ է զնում:

«Դուք ճիշտ եք», ասաց պատավ տիկնոջ՝ կարողավ թագավորի մտքերը, - ես Բարի Փերի Գրանդմարինն եմ: Ունկնդրե՞ք ուրեմն: Երբ վերադառնաք տուն՝ ճաշելու, Արքայադուստր Ալիսին հարգալիիր հրավիրեք անխառնը ճաշակելու, որը հենց Նոր զնեցից:

«Նարավոր է, որ դա վնասակար ազդեցություն թողնի արքայադուստր վրա, - ասաց թագավորը:

Այս անհեթեթ միտքն այնքան ջղայնացրեց պատավ տիկնոջը, որ թագավորը, վախեցած, սուսուփուս ներողություն խնդրեց:

«Մենք չափազանց շատ ենք յսել «Է՛ս վնասակար ազդեցության» մասին, «Է՛ս վնասակար ազդեցության» մասին, - ասաց պատավ տիկնոջն այնպիսի մի արհամարհանքով, որ պատերազմեմն անզամ հնարավոր չէ: Ազահուրյուն մի՛ արա: Ի՛մ կարծիքով՝ դու ուզում ես, որ ամբողջ ծուկը միայն ընդ հասնի:

Այս նախատիքից թագավորը զուլիսը կախեց ու ասաց, որ « էլ վնասակար ազդեցության» մասին էլ չի խոսի:

«Ուրեմն խելո՞ք մնա, - ասաց Փերի Գրանդմարինը, - ու տե՛ս, հա՛: Երբ ջքեաղ Արքայադուստր Ալիսը համաձայնի մասնակցելու սաղմոնը ճաշակելուն (իսկ ես կարծում եմ, որ կհամաձայնի), կտեսնես, որ իր ափսեի մեջ մի ձկնափուշ կթողնի: Կասես Ալիսին, որ ձկնափուշը չորացնի, հետո շփի, հետո հոկի, մինչև դա սաղափի պես շողշողա: Ու կասես, որ այդ ձկնափուշն ինձնից՝ Նվեր ընդունի, ու խնամքով պահպանի:

«Միայն դա, ու վե՛րջ, - հարցրեց թագավորը:

«Համբերություն ունեցեք, սր՞ր, - խիստ-խիստ վրա բերեց Փերի Գրանդ-

մարինը: - Մարդու խոսքը չեն կտրի: Դուք՝ մեծահասակները, բոլորդ էլ այդպես եք անում:

Յագավորը զուլիսը կախեց ու ասաց, որ էլ այդպես չի անի:

«Ուրեմն խելո՞ք մնա, - ասաց Փերի Գրանդմարինը, - ու տե՛ս, հա՛: «Նարդոցեք, ուրեմն, Արքայադուստր Ալիսին իմ սերը ու ասացեք, որ ձկնափուշը կախարդական մի նվեր է, ինչը գործածելու միայն մեկ հնարավորություն կա: Բայց այ՛դ հնարավորությունը, այդ մե՛կ հնարավորությունը, նրան կտա ամեն ինչ՝ ինչ էլ որ Արքայադուստրը ցանկանա, այն պայմանով միայն, եթե ցանկությունը հայտնի ճիշտ ժամանակին: Ահա սա՛ է հանձնարարությունը: Տե՛ս, որ դա կատարվի, հա՛:»

«Նեց այն է՝ թագավորը պիտի հարցներ. «Ույլ կտա՞ք՝ պատճան իմանամ», երբ Փերին լրիվ կատաղեց.

«Դուք խելոք կմնա՞ք, սր՞ր, - գոռաց Փերին ու ոտքը խփեց գետնին: - Այս բանի պատճառը, այն բանի պատճառը: Չե՛ր: Դուք միշտ էլ պատճառ եք փնտրում: Ո՛չ մի պատճառ: Վե՛րջ: Մի տրան տեսեք: Զզվե՛լ եմ ձեր այդ մեծական պատճառներից:

Յագավորը պատավ տիկնոջ այդ աստիճան կատաղելուց անսասման վախեցավ ու ասաց, որ ինքը շատ է ցավում նրան վիրավորելու համար, ու որ էլ ոչ մի պատճառ չի հարցնի:

«Ուրեմն խելո՞ք մնա, - ասաց պատավ տիկնոջ, - ու էլ չանես:

Այս խոսքի հետ Գրանդմարինն անհետացավ, իսկ թագավորն այնքան ու այնքան զնաց, մինչև հասավ իր հիմնարկը: Այնտեղ էլ այնքան ու այնքան զրեց, մինչև տուն գնալու ժամանակը հասավ: «Նեոտ հարգալիիր, ինչպես Փերին էր պատվիրել, Արքայադուստրը սաղմոնից շա՛տ բա՛վակալություն ստացավ, թագավորը նրա քափեի մեջ տեսավ ձկնափուշը, ճիշտ այնպես, ինչպես Փերին էր ասել: Ու թագավորը հարդորեց նրան Փերու պատվերը: Արքայադուստր Ալիսը փուշը խնամքով չորացրեց, շփեց ու հոկեց, մինչև դա սաղափի նման շողշողաց:

Երբ առավոտյան թագուհին հենց այն է, պիտի անկողնուց վեր կենար, ասաց.

«Ա՛խ, աստված իմ, աստված իմ: Օ՛յ, գլուխս, օ՛յ, գլուխս, - հետո թագուհու ուշքը գնաց:

Արքայադուստր Ալիսը, ով ներս էր ելալով ննջարանի դռնից, որ հարցնի նախաճաշի մասին, շատ վախեցավ, երբ տեսավ, որ իր արքայական մարիկն այդ վիճակում է: Նա զանգը վերցրեց ու զանգ տվեց Փեգիին, ով

թագավորի լող-սենեկապետն էր: Բայց, հիշելով, թե որտեղ է դրված անուշադրի սպիրտի սրվակը, Ալիսը մազցեց աթոռին, վերցրեց ու դրանից հետո բարձրացավ մահճակալի կողքին դրված մի ուրիշ աթոռի ու անուշադրի սպիրտի սրվակը մոտեցրեց թագուհու քթին ու ու դրանից հետո ցած թռավ ու մի քիչ ջուր բերեց ու հետո նորից թռավ աթոռին ու քրջեց թագուհու ճակատը: Կարճ ասած, երբ լող-սենեկապետը, այդ պատճառով ու անուշիկ կնիք, ներս եկավ ու տեսավ ամեն ինչ, ասաց փոքրիկ Ալիսին.

-Ինչ արագաշարժն ես: Ես ինքս դրանից ավելի լավ չեի անի:

Բայց խեղճ թագուհու հիվանդությունն չանցավ: Այո՛, չանցավ ու չանցավ: Թագուհին իրոք որ շատ էր հիվանդ ու այն էլ՝ երկար ժամանակ: Արքայադուստր Ալիսը հետևում էր, որ տասնյոթ արքայազուն ու արքայադուստրն էլ հանգիստ մասն, հետո հազցնում էր նրանց, հետո ծեռքերի վրա խաղացնում էր ծծկերին, հետո թեյ էր եռացնում, հետո ապուրն էր տաքացնում, հետո բովաբրին* էր մաքրում, հետո դեղ էր լցնում, հետո թագուհուն էր խնամում, հետո անում էր այն ամեն-ամենը, ինչ առհասարակ կարող էր, ու այնքան, այնքան, այնքան էր զբաղված, որ շունչ քաշելու ժամանակ չուներ: Իսկ դրա պատճառն էլ այն էր, որ պայատում քիչ ծառա կար: Իսկ դա էլ՝ երեք պատճառ ուներ. առաջինը՝ թագավորը փողի պակասություն ուներ. երկրորդը՝ թվում էր, թե նրա հիմնարկում աշխատավարձը երբեք չպետք է բարձրանա, ու երրորդը՝ եռամսյակային աշխատավարձի օրն այնքան էր հեռու, որքան ամենահեռու՝ հեռավոր աստղը:

Իսկ ո՞րտեղ էր կախարդական ձկնափուշն այն առավոտ, երբ թագուհին գիտակցությունը կորցրեց: Դե՛, իհարկե, այնտե՛ր, Արքայադուստր Ալիսի գրպանում: Նա արդեն համարյա հանել էր դա, որ թագուհու ուշքը տեղը բերի, երբ նորից տեղը դրեց ու զնաց, որ անուշադրի սպիրտի սրվակը գտնի:

Այն առավոտ, երբ թագուհին ուշքի էր եկել ու նեցում էր, Արքայադուստր Ալիսը շտապ բարձրացավ երկրորդ հարկ, որպեսզի ամենաբացառիկ մի զաղտնիք հաղորդի իր մի ամենաբացառիկ ու վստահելի ընկերուհուն, ով դքսուհի էր: Բոլորը կարծում էին, թե դա տիկնիկ է, բայց իրականում դքսուհի էր, չնայած այդ բանը Ալիսից բացի ո՛չ ոք չգիտեր:

Այս ամենաբացառիկ զաղտնիքը մի զաղտնիք էր կախարդական ձկնափուշի մասին, որ դքսուհին գիտեր, որովհետև Արքայադուստրն ամեն ինչ պատմում էր նրան: Արքայադուստրը ծնկի իջավ այն մահճակալի մոտ, որի վրա, լրիվ արթուն ու լրիվ հազված, պառկած էր դքսուհին, ու շուրջով իր զաղտնիքն ասաց նրան: Դքսուհին ժպտաց ու զխոլ արեց: Մարդիկ

կարծում էին, թե դքստիկն երբեք չի ժպտում ու երբեք զիխով չի անում: Բայց դքստիկն շատ անգամ էր ժպտում ու զիխով անում, չնայած այդ մասին Արքայադստրից բացի ոչ ոք չգիտեր: Նեոտ Արքայադուստր Ալիսը արագ-արագ նորից իջավ առաջին հարկ, որ թագուհու սենյակում հերթապահի: Նա հաճախ էր թագուհու սենյակում մենակ հերթապահում, բայց քանի դեռ թագուհին չէր առողջացել, ամեն երեկո, Արքայադուստրը թագավորի՝ հետ էր նստում ու հերթապահում: Ու ամեն երեկո թագավորը նստում ու զննող հայացքով նրան էր նայում ու զարմանում, թե Ալիս ինչու՞ ոչ մի անգամ չի հաւանում կախարդական ձկնափուշը: Ամեն անգամ, երբ Ալիսը նկատում էր դա, վազում էր երկրորդ հարկ ու նորից շշուկով իր գաղտնիքն ասում էր դքստիկին: Բացի դրանից ասում էր. «Նրանք կարծում են, թե մենք՝ երեխաներս, երբեք պատճառ կամ հիմք չենք ունենում»: Ու դքստիկն, չնայած երբևէ ապրած դքստիկներից ամենաբարձրաշխարհիկն էր, աչքով էր անում նրան:

-Ալիս,-ասաց թագավորը մի երեկո, երբ Ալիսը բարի գիշեր էր ասում նրան:

- Ի՞նչ է, հայրիկ:
- Կախարդական ձկնափուշն ո՞ր է:
- Գրպանս է, հայրիկ:
- Ես կարծում էի, թե կորցրել ես:
- Օ՛, ո՛հ, հայրիկ:
- Կամ էլ մոռացել ես դրա մասին:
- Բնավ, հայրիկ, բնավ:

Եվ այսպես, մի ուրիշ անգամ, երբ երիտասարդ արքայազուններից մեկը դպրոցից տուն գալիս մի պահ կանկնեց աստիճաններին, հարևանի ասրասփեղի, փոքրիկ, կծան-մճան տնային շիկը հարձակվեց վրան ու այնպե՛ս վախեցրեց, որ արքայազունը քիչ մնաց խելքը թոցին: Բացի դա, արքայազնի ծեռքը կպավ լուսամուտի ապակուն ու այնքա՛ն, այնքա՛ն, այնքա՛ն, այնքա՛ն հոսեց, որ տեղ ու դադար չկար: Երբ մնացած տասնյոթ արքայազուն-արքայադուստրը տեսան, որ նրա արյունը այնքա՛ն, այնքա՛ն ու այնքա՛ն հոսեց, որ էլ տեղ ու դադար չկա, քիչ մնաց իրենք էլ խելքները թոցնեն, ու այնպես ճչացին, որ նրանց բոլորի տասնյոթ ղեմքն էլ խկոյն ու միաժամանակ կապտեց ու սնացավ:

Բայց Արքայադուստր Ալիսը, մեկը մյուսի ետևից, իր ծեռքը դրեց նրանց տասնյոթ բերանին ու բոլորին համոզեց, որ հանդարտ մնան, որովհետև թագուհին հիվանդ է: Նեոտ արքայազնի վիրավոր ծեռքը դրեց մաքրու ու սառը ջրով լի մի տաշտակի մեջ: Նեոտ էլ, մինչ մնացածներն Ալիսին

կնայեին իրենց երկու-անգամ-տասնյոթ-կանի-երեսունչորս-երեքը-գրած-չորսը-վախած-մտքում այքերով, ստուգեց, թե արդյոք նրա ափի մեջ ապակու կտոր չի՞ մտել... ու փա՛նք ասածն. ապակու ոչ մի կտոր էլ չկար: Նեոտ Ալիսն ասաց երկու թմբիկ-տոտիկ արքայազնին, ովքեր, չնայած իրենց փոքր տարիքին, ամրակազմ էին.

-Այստեղ բերեք կարի-կարկատանի արքայական գամբյուղը: Ես պիտի մկրատ ու ասեղով կտրեմ, կարեմ ու կարկատեմ:

Այս երիտասարդ արքայազունները, երկուսը միասին, լծվեցին կարի-կարկատանի արքայական գամբյուղին ու քարշ տալով բերեցին սենյակ, իսկ Արքայադուստր Ալիսն էլ նստեց հատակին, վեցոցեց մի մեծ մկրատ, թել ու ասեղ, մկրատով կտրեց, ասեղով կարեց ու կարկատեց, վիրակապ սարքեց ու ծեռքը կապեց: Ու դա շատ հարմար եղավ: Ու այդ բոլորից հետո Ալիսը տեսավ, որ իր թագավոր հայրիկը դռնից ներս է նայում:

-Ալիս,- ասաց թագավորը:

-Ի՞նչ է, հայրիկ:

-Ի՞նչ էիր անում:

-Մկրատ ու ասեղով կտրում էի, կարում ու կարկատում, հայրիկ:

-Ո՞րտեղ է կախարդական ձկնափուշը:

-Գրպանս է, հայրիկ:

-Ես կարծում էի, թե կորցրել ես:

-Օ՛, ո՛հ, հայրիկ:

-Կամ էլ մոռացել ես դրա մասին:

-Բնավ, հայրիկ, բնավ:

Դրանից հետո Ալիսը վազեց երկրորդ հարկ՝ դքստիկու մոտ, ամեն ինչ պատմեց ու նորից իր գաղտնիքն ասաց նրան: Դքստիկն ծածանեց իր վուշե գանգալներն ու ծիծաղեց իր վարդագույն շրթունքներով:

Մի ուրիշ անգամ ծծկերը գորովեց-ընկավ բուխարու ճաղերի հետևը: Տասնյոթ արքայազուն ու արքայադուստրը սովոր էին դրան, քանի որ իրենք համարյա միշտ էլ գորովու-ընկում էին բուխարու ճաղերի հետևը կամ էլ աստիճաններով էին ցած գորովում, բայց ծծկերը դեռ սովոր չէր դրան: Ծծկերի դեմքն ուտեց ու աչքն էլ կապտեց: Խեղճ ու փոքրիկ քաղցրիկը գորովեց հենց այն ժամանակ, երբ նստած էր Արքայադուստր Ալիսի գոգին, իսկ Ալիսն էլ նստել էր խոհանոցի կրակի առաջ՝ ուտքի գլուխ փաթարված մեծ, մազգուտ ու ծակծկան գոզնոցով, ու ապարի համար շաղկամ էր մաքրում: Իսկ ինչո՞ւ էր Ալիսը մաքրում շաղկամը: Այդ դա Ալիսի ինչ գործն էր: Սրա պատճառն էլ այն էր, որ թագավորի խոհարարիկն այդ

առավոտ փախել էր իր սիրեցյալի հետ, որ մի շատ բարձրահասակ, բայց փոքր-ինչ շատ թիչ խմով գինվոր էր: Այդ ժամանակ տասնյոթ երիտասարդ արքայազուն ու արքայադուստրը, որ ամեն բան պատահելիս լաց էին լինում, լաց եղան ու ճչացին: Արքայադուստր Ալիս ինքն էլ չհիմնացավ ու մի թիչ լաց եղավ, չնայած հետո, միանգամայն հանգիստ ու անխոռվ, կարգի հրավիրեց նրանց ու ասաց, որ լուռ մնան, որպեսզի երկրորդ հարկում պատկած թագուհու առողջությունը (իսկ թագուհին արագ-արագ առողջանում էր) չկատանա, ու ասաց:

—Էլ, դու՞ք, փոքրի՛կ ու չար կապիկներ, հապա մի բոլորդ էլ լեզուներդ ձեզ քաշեք, մինչև տեսնեմ, թե ինչ է պատահել ձեզիս:

—Նեոո Ալիսը զենեց ձեզիս ու տեսավ, որ ձեզիս ոչ մի սեղն էլ չի ցարովել:

—Նեոո էլ Ալիսը սառը արդուկը դրեց ձեզիս խեղճ ու քաղցրիկ աչիկին, արդուկեց ձեզիս խեղճ ու քաղցրիկ թուշիկը, ու ձեզիս Ալիսի գրկի մեջ քնեց: Նեոո Ալիսը տասնյոթ արքայազուն ու արքայադուստրն ասաց.

—Առայժմ վախենում եմ, որ եթե ձեզիս ցած դնեմ, արթնանա ու ցավից լա: Խելոք մնացե՛ք ու դուք բոլորդ էլ խոհարար կլինե՛ք:

Երբ երեխաները դա լսեցին, ուրախությունից վեր-վեր թռան ու իսկույն հին կտրգերից խոհարարի գլխարկներ սարքեցին:

Ու քանի դեռ նրանք բոլորն էլ խոհարար էին, Ալիսն աղամանը մեկի՛ ձեռքը տվեց, զարին մեկի՛ ձեռքը տվեց, կանաչին մեկի՛ ձեռքը տվեց, շաղ-գամը մեկի՛ ձեռքը տվեց, զազարը մեկի՛ ձեռքը տվեց, սոխը մեկի՛ ձեռքը տվեց, համեմունքի տուփը մեկի՛ ձեռքը տվեց, ու նրանք բոլորն էլ, աշխատելով, դեսուղեն էին վազվզում, իսկ ինքը, ոտքից գլուխ փաթաթված մեծ, մազվզուտ ու ծակծկան զոզկոցով, նստել էր կենտրոնում ու ձեզիս էր դա-յակություն անում:

—Նեոո ապուրը կամաց-կամաց եփվեց, ու ձեզիս, հրեշտակի նման ժպտալով, արթնացավ: Նեոո Ալիսը թողեց, որ ամենահանգիստ արքայադուստրը գրկի նրան, մինչև ինքը խառնի ապուրով լի պրինձը: Իսկ մնացած արքայազուն ու արքայադուստրերը, որ միշտ էլ մի ինչ-որ փորձանքի մեջ էին ընկնում, խցկվել էին խոհանոցի ամենահեռավոր անկյունը, որովհետև վախենում էին, որ ապուրը կբլբլթա ու կցայտի ու կխաշի իրենց:

Երբ ապուրը բլբլթթա, այն տեսակ մի համ ու հոտով զուրոշի բարձրացավ ու այնքան անուշ հոտ եկավ, որ ի՛նչը ուսելու էր, ու բոլորը ծափ տվեցին: Ու ձեզիսն էլ ծափ տվեց, ու այդ ծափից բոլոր արքայազուն ու արքայադուստրերն էլ ծիծաղեցին: Այդ ժամանակ Արքայադուստր Ալիսն

ասաց.

—Շիճաղե՛ք ու խեղճ մնացե՛ք: Իսկ ճաշից հետո, մի անկյունում, հատակին, բույն կտարքեք, ձեզիս կնստի իր թևի մեջ ու կդիտի տասնութ խոհարարի պարը:

Սա շատ դուր եկավ փոքրիկ արքայազուն ու արքայադուստրերին: Նրանք կերան ամբողջ ապուրը, լվացին ամսեներև ու պնակները, հավաքեցին դրանք ու սեղանն էլ քաշեցին մի անկյուն: —Նեոո խոհարարական գլխարկներով, իսկ Արքայադուստր Ալիսն էլ իր մեծ, մազվզուտ ու ծակծկան զոզկոցով, բոլորը միասին, կատարեցին տասնութ խոհարարի պարը՝ հրեշտակային ձեզիսի համար, ու մոռացել էր իր ուռած դեմքն ու կապտած աչքն ու ուրախությունից դուռնուկում էր:

Ու հենց այդ ժամանակ Արքայադուստր Ալիսը մի անգամ էլ տեսավ Կոթկիկ Առաջին թագավորին՝ իր հորը, դրան մեջ կանգնած, ներս նայելիս, ու թագավորն ասաց.

— Ի՛նչ էիր անում, Ալի՛ս:

— Եփում-թափում ու կարկատում էի, հայրի՛կ:

— Էլ ի՛նչ էիր անում, Ալի՛ս:

— Նեոոն էի, որ երեխաներն ուրբա ու զվարթ լինեմ, հայրի՛կ:

— Մի՛ր է կախարդական ձկնափուշը, Ալի՛ս:

— Գրպանս է, հայրի՛կ

— Ես կարծում էի, թե կորցրել ես:

— Օ՛, ո՛հ, հայրի՛կ:

— Կամ էլ մոռացել ես դրա մասին:

— Բնա՛վ, հայրի՛կ, բնա՛վ:

—Նեոո թագավորը ծա՛նր-ծա՛նր հառաչեց ու, լրիվ հուսահատ, գլուխն առավ ավերի մեջ: Ու թագավորը, արմունկները հե՛նած խոհանոցի անկյու-նի սեղանին, նստեց, բայց այնպիսի մի թշվառ տեսքով, որ տասնյոթ արքայազուն ու արքայադուստրը մեղմիկ դուրս սողացին խոհանոցից ու թագավորին թողեցին մենակ՝ Արքայադուստր Ալիսի ու հրեշտակային ձեզիսի հետ:

— Ի՛նչ է պատահել, հայրի՛կ,- հարցրեց Ալիսը:

— Ես սարսափելի աղքատ եմ, զավակ,- ասաց թագավորը:

— Դու փող բոլորովի՛ն չուես, հայրի՛կ:

— Բոլորովի՛ն, զավակս:

— Ու ճարելու ոչ մի հույս չկա՞, հայրի՛կ:

— Ո՛չ մի հույս,- ասաց թագավորը: - Ես շա՛տ, շա՛տ եմ չարարվել ու

փորձել եմ ամեն, ամեն ինչ:

Երբ Արքայադուստր Ալիսը լսեց այս վերջին խոսքը, ծեռքը տարավ դեպի այն գրպանը, որտեղ կախարդական ձկնափուշն էր պահում:

- Հայրի՛կ,- ասաց Ալիսը,- երբ մենք արդեն շահո, շահո ենք չարչարվելու ու փորձելու ենք ամեն, ամեն ինչ, ուրեմն, պիտի էլ ո՛չ մի, ո՛չ մի բան չխնայենք, չէ՞:

- Անկասկած, Ալիս:

- Իսկ երբ մենք էլ ո՛չ մի, ո՛չ մի բան չենք խնայել, հայրի՛կ, ու դա՛ էլ բավական ցի եղել, ուրեմն, իմ կարծիքով, հասել է ուրիշներից օգնություն խնդրելու ճիշտ ժամանակը:

Հենց սա՛ էր կախարդական ձկնափշի գաղտնիքը, որ Բարի Փերի Գրանդմարինի խոսքերից Արքայադուստրն ի՛նքն էր գլխի ընկել, ու շշուկով անընդհատ հաղորդում էր իր չքնադագեղ ու բարձրաշխարհիկ դքսուհի ընկերուհուն:

Ու Ալիսը գրպանից հանեց կախարդական ձկնափուշը, որ չորացրած, շփած, հոկված էր մինչև սարգափի նման շողշողալը, ու մեղմիկ համբուրելով դա, ցանկացավ, որ եռամսյակային աշխատավարձի օր լինի: Ու օրն իսկույն դարձավ եռամսյակային աշխատավարձի օր, ու թագավորի աշխատավարձը ծխնետույզի միջով դորդողով իջավ ցած ու ընկավ հատակի մեջտեղը:

Բայց սա պատահածի նույնիսկ կե՛նս էլ չէր, ոչ էլ նույնիսկ քառորդը, որովհետև դրանից անմիջապես հետո, սիրամարգ լծած կառքով, իսկույն ներս մտավ Բարի Փերի Գրանդմարինը, իսկ կառքի ետևի ոտնակին էլ կանգնած էր պարոն Զացախյանի հանձնակատար տղան՝ հազած ոսկի ու արծաթ, մագերիս դիմափոշի, եռանկյուն գլխարկով, վարդագույն մետաքսյա զուլպաներով, թանկագին քարերով զարդարված ծեռնափայտով ու ծաղկեփնջով: Հետո պարոն Զացախյանի հանձնակատար տղան՝ եռանկյուն գլխարկը ձեռքին, վայր ցատկեց ու զարմանալի հարգալիք ծնով (որովհետև հմայության միջոցով բոլորովին ուրիշ մարդ էր դարձել) օգնեց, որ Գրանդմարինն իջնի: Փերին, կայծակտուն մի հովիարով հով անելով իրեն, կանգնեց բոլորի դիմաց, հագին իր փայլփլուն մետաքսը, որից չորացրած նարդոսի հոտ էր գալիս:

- Բարև՛, Ալիս, բարև՛, սիրելի՛ն,- ասաց հմայիչ ու պառավ Փերի: - Հուսով եմ՝ միանգամայն ողջ ու առողջ ես: Հապա, համբուրի՛ր ինձ:

Արքայադուստր Ալիսը գրկեց Փերուն: Հետո Գրանդմարինը շոջվեց դեպի թագավորն ու բավական կտրուկ ասաց.

- Դու խելո՞ք ես մնում:

- Հուսով եմ, որ խելոք եմ,- ասաց թագավորը:

- Կարծում եմ, որ հիմա ձեզ հայտնի է այն պատճառը, թե ինչու իմ ասակը,- այստեղ Փերին նորից համբուրեց Արքայադստերը,- թե ինչու իմ ասակը ավելի շուտ չի հանել ձկնափուշը,- ասաց Փերին:

Ձագավորը խոնարհ զույն տվեց:

- Ի՞նչ ասես, թե եմ ժամանակ էլ գիտեիր, հա՛,- ասաց Փերին:

Ձագավորն ավելի խոնարհ զույն տվեց:

- Ելի՞ ես ուզում պատճառն իմանաս,- ասաց Փերին:

Ձագավորն ասաց՝ ոչ, ու ներողություն խնդրեց:

- Ուրեմն խելո՞ք մնա,- ասաց Փերին,- ու այսուհետև ապրիր ուրախ ու երջանիկ:

Նեոտ Գրանդմարիկը տարուերեց իր հովիարը, ու իսկույն ներս մտավ սրանչեյի հազված թագուհին: Ձագուհուց հետո ներս մտան տասնյոթ երիտասարդ արքայազուն ու արքայադուստրը: Նրանց շորերը ճիշտ իրենց վրայով էին ու նրանց ոտից զույն հազված էին նորովի, ընդ որում, հագուստի ծալկարերից երևում էր, որ հագուստը վարձով է վերցրած ու ժամանակավոր հարմարեցրած է նրանց վրա: Դրանից հետո Փերին իր հովիարով դիպավ Ալիսին: Մեծ ու մազզուտ ու ծակծկան զոզկոցն անհետացավ, ու Ալիսը դարձավ շքեղ հազված փորձիկ մի հարս՝ արձաթաթել հարսնադուրով ու նարնջագույն ծաղիկներից հյուսված ծաղկեպակով: Նեոտ էլ խոհանոցի հագուստի կախիչը ինքնիրեն դարձավ հրաշալի փայտից ու ոսկուց ու հայելիներից սարքած պախաբան, որ լիքն էր ամեն տեսակ շորերով՝ բոլորն էլ Արքայադստեր համար ու բոլորն էլ ճի՛շտ նրա վրայով: Իսկ հետո, մեն-մենակ, վազելով՝ ներս եկավ հրեշտակային ծծկերը, ում դեմքն ու աչքը լո՛րկ, լո՛րկ, լո՛րկ էլ լավացել էին: Նեոտ Գրանդմարիկն աղաչեց, որ իրեն տանեն ներկայացնեն դքսուհուն, ու երբ դքսուհուն բերեցին ներքև, նրանց հազար ու մի լավ բան ասացին իրար: Դքսուհին ու Փերին մի փոքր շշջացին իրար ականջի, հետո Փերին բարձրածայն ասաց.

- Հա՛, ես գիտե՛ի, որ ես թեզ կախ:

Նեոտ Գրանդմարիկը դարձավ թագավորին ու թագուհուն ու ասաց.

- Մենք գնում ենք Արքայազն Եսիմովիխտանոյին փնտրելու: Եկե՛ղե՛ցում ձեր ներկայությունը ցանկայի է ուղի՛ դեկ ու կես ժամ հեռու:

Փերին ու Արքայադուստր Ալիսը կարծ նստեցին, իսկ պարոն Զագախյանի հանձնակատար տղան օգնեց, որ դքսուհին կարծ բարձրանա: Դքսուհին, առանց որևէ մեկի օգնության, բազմեց դիմացի նստատեղին: Նեոտ

պարոն Զագախյանի հանձնակատար տղան հավաքեց ծայրվի աստիճաններն ու բարձրացավ կառքի ետևի ոտնակին: Սիրամարգերը, բոլորովին ուշք չդարձնելով իրենց պոչերին, սուրացին առաջ:

Արքայազն Եսիմովիխտանուն, մեն-մենակ նստած, շարքար էր ուսում ու ցանկանում, որ տասնինը տարեկան լինի: Երբ եւս տեսավ լուսամտով ներս մտնող սիրամարգերին, իսկ նրանց ետևից էլ՝ կառքը, իսկույն գլխի ընկավ, որ ինչ-որ անսովոր բան է կատարվելու:

- Արքայա՛զն,- ասաց Գրանդմարիկը,- ես բերել եմ ըո հարսնացուին:

Նեոտ որ Փերին արտասանեց այս բառերը, Արքայազն Եսիմովիխտանոյի դեմքի մտահոգությունը քրացավ, նրա բաճկոնն ու բամբակա շավաքը դարձան սրանչեյի դեղձան ու ծիրանի թավից կարած, մազերն էլ գանգրացան, ու մի փետրազարդ գլխարկ, հավքի նման թռչելով, ներս եկավ ու տեղավորվեց արքայազնի գլխին: Արքայազնը, Փերու հրավերով, կառք բարձրացավ ու նորոգեց իր ծանոթությունը դքսուհու հետ, ում առաջ էլ էր տեսել:

Եկեղեցում հավաքվել էին Արքայազնի բարեկամներն ու ընկերները, ինչպես նաև Արքայադուստր Ալիսի՝ բարեկամներն ու ընկերները, տասնյոթ արքայազուն ու արքայադուստրը, ծծկերն ու հարևանների մի ամբողջ ամբոխ: Հարսնաքույրը դքսուհին էր, որ արարողությանը նայում էր ամբիոնից, որտեղ եւս հենվել էր ամբիոնի բարձրիկին:

Այնուհետև Գրանդմարիկը մի հոյակապ հարսանեկան ինչոյոք տվեց, որտեղ ուտելու ամեն ինչ կար ու դեռ մի բան էլ ավել, ու խմելու էլ ամեն ինչ կար ու դեռ մի բան էլ ավել: Հարսանեկան կարկանդակը՝ նուրբ ու գեղեցիկ, զարդանախշված էր ժապավեններով, արձաթաթույն ջնարակով՝ ու ճերմակ շուշաններով ու ուներ ճառասուներկու մետր շրջագծի երկարություն:

Երբ Գրանդմարիկը խմեց երիտասաղ զույգի կենացը, Արքայազն Եսիմովիխտանուն կենաց խոսք ասաց, ու բոլորը գոռացին.

- Հի՛ն, հի՛ն, հի՛ն, ուռա՛:

Նեոտ Գրանդմարիկը հայտարարեց թագավորին ու թագուհուն, որ պազայում, ամեն տարի, կլինի եռամսյակային աշխատավարձի ութը օր, բացառությամբ նահանջ տարիների՝, իսկ դրանք էլ կուենան տաս այդպիսի օր: Նեոտ Փերին նայեց Եսիմովիխտանոյին ու Ալիսին ու ասաց.

- Սիրելիներդ իմ, դուք կուենաց երեսուներեղ երեխա, ու դրանք բոլորն էլ կլինեն գեղեցիկ ու բարի: Ձեր երեխաներից տասնյոթը կլինի տղա, իսկ տասնութը՝ աղջիկ: Ձեր բոլոր երեխաներն ի ձեռ գանգուր կլինեն: Կարճուկով նրանք երբե՛ք չեն հիվանդանա, իսկ կապույտ հագից

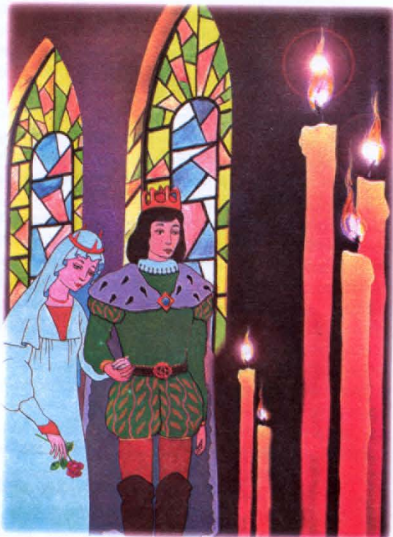
Կառոզանան նախքան ծնվելը:

Լսելով այս բարի լուրերը՝ բոլորը նորից գոռացին.

- Հի՛ա, հի՛ա, հի՛ա, ուռա՛:

- Մտա՛մ է միայն,- խոսքը վերջացնելով՝ ասաց Գրանդմարինը,- որ ազատվենք այս ձկնափշից:

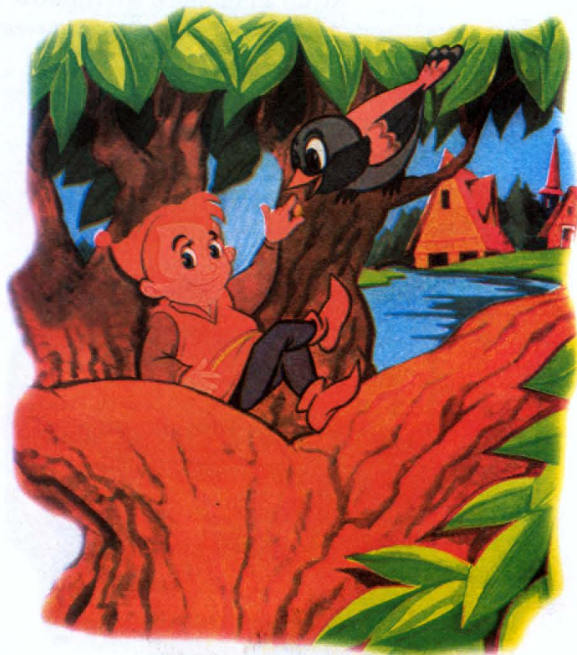
Փերին Ալիսի ձեռքից վերցրեց ձկնափուշը, ու ձկնափուշն իսկույն թռավ մտավ հարևանի սարսափելի, փոքրիկ, կծան-մծան տնային շնիկի կոկորդոս ու խեղդեց նրան, ու շնիկը, ջղաձգվելով, շունչը փչեց:

ՆԱՆՍ ԷՐԻՍՏԻԱՆ ԱՆԴԵՐՍԵՆ

ԽՈՉԱՐԱԾԸ

Կար-կար, մի աղքատ արքայազն կար: Այդ արքայազնի թագավորությունը շատ էր փոքր, բայց ինչքան էլ փոքր լիներ, ինչև էլ ամուսանալու իրավունք ուներ, իսկ ամուսանալ, հիարկե, ուզում էր:

Անկաակած, արքայազնի արածն ահազին հանդուզն բան էր, բայց՝ մեկ է, նա որոշել էր, որ պիտի կայսրի աղջկան հարցնի. «Ինձ հետ կամուսանա՞մ»: Անենք՝ արքայազնը բարի անուն ուներ ու զիտեր, որ հարյուրներով արքայադուստր կա, որ ուրախությամբ կընդունի իր առաջարկությունը: Հետաքրքիր է՝ կայսրի աղջիկն ի՞նչ պատասխան տվեց արքայազնին:

Հիմա տեսնենք, թե հետո ինչ եղավ: Արքայազնի հայրը մեռել էր, ու հոր զերեզմանին մի չտեսված զեղեցիկ վարդի թուփ էր բուսնել: Այդ թուփը հիկզ տարին մեկ էր ծաղկում, ու ծաղկելիս էլ վրան մի հատիկ վարդ էր բացվում: Բայց այդ ի՞նչ վարդ էր, ի՞նչ վարդ. այն տեսակ անուշ հոտ ուներ, որ հերիք է՝ հոտ քաշեիր, ինչ դարդ ու ցավ ունենայիր՝ կմոռանայիր: Ու մեկ էլ արքայազնը մի սոխակ ուներ, ու այդ սոխակն այնքան լավ էր երզում, այնքան սքանչելի, ասես աշխարհի բոլոր-բոլոր քաղցր եղանակները մեակ դրա բերանին էին:

Ու ահա արքայազնը որոշեց, որ թե՛ վարդը, թե՛ սոխակը պիտի նվեր տա կայսրի աղջկան: Հետո վարդն ու սոխակը դրեցին արծաթե մեծ արկղերի մեջ ու ուղարկեցին կայսրի աղջկան:

Կայսրի հրամանով արկղերը տարան ուրիշ մեծ դահլիճ, որտեղ կայսրի դուստրն իր նամիշտների հետ հյուր ու հյուրընկալ էր խաղում. ասիք, ուրիշ ոչ մի զբաղվումը չուներ: Հենց որ կայսրի աղջիկը տեսավ նվերների մեծ արկղերը, ուրախությունից ծափ զարկեց:

- Ա՛խ, ինչքան եմ ուզում, որ սրա մեջ մի փոքրիկ փիտ լինի, - ասաց կայսրի աղջիկը:

Բայց արկղից դուրս եկավ վարդի թուփը, վրան էլ՝ մի չքնաղ վարդ:

- Ա՛խ, ես ի՞նչ լավ եմ սարքել, - միաբերան ասացին բոլոր նամիշտները:

- Լավն է՛ն խոսքը չի, - ասաց կայսրը: - Ուղղակի սքանչելի է:

Բայց կայսրի աղջիկը ձեռք տվեց վարդին ու քիչ մնաց լաց լինի:

- Թու՛: Հայրի՛կ, - ասաց կայսրի աղջիկը, - ես վարդը սարքովի չի, իսկա-

կան է:

- Թու՛, - ասացին բոլոր պալատականները, - իսկական վարդ...
- Մի թուպե, - ասաց կայսրը: - Տեսնե՞ց, թե է՛ս մի արկղի մեջ ինչ կա: Մյուս արկղից դուրս ելավ սոխակն ու այնքան սքանչելի երգեց, որ

սկզբում ոչ մեկի լեզուն չպտտվեց, որ գունե մի «հոր» ասի սոխակի մասին:

- Superb! Charmant*!, - վրա բերին խաժիշտները:

Երանք բոլորն էլ Ֆրանսերեն էին կոտորաում՝ մեկը մյուսից վատ:

- Ես թոչունս ինչքան է ինձ հիշեցնում հանգուցյալ կայսրուհու երաժշտական ծխախոտատուփը, - ասաց մի ծեր պալատական: - Եսյն տուրը, երգելու եսյն ծնը:

- Հա՛, հա՛, ճիշտ որ, - ասաց կայսրն ու երեխայի պես լաց եղավ:

- Հանկարծ էս թոչունս էլ իսկական չինի՞ր, - ասաց կայսրի աղջիկը:

- Ամենաիսկականս է, որ կա, - պատասխանեցին ևկեր բերող պատվիրակները:

- Դե, ուրեմն թող թոչի-գնա, - ասաց կայսրի աղջիկն ու թագավորի տղային էլ չընդունեց:

Բայց թագավորի տղան չհուսահատվեց: Թագավորի տղան իր ամբողջ երեսը ներկեց սև ու դարչնագույն, գլխարկը թաշեց աչքերին ու ծեծեց կայսրի դուռը:

- Բարև, կա՛յսր, - ասաց թագավորի տղան: - Զո պալատում գործ-մործ չի՞ լինի ինձ համար:

- Զո պես շատ-շատերն են եկել ու գործ ուզել, - ասաց կայսրը: - Բայց մի թուպե, հիշեցի, ինձ խոզարած է պետք: Գիտե՛ն՝ ինչքան շատ խոզ ունենք:

Ու թագավորի տղային նշանակեցին պալատական խոզարած ու խոզերի գոմի կողքին էլ մի փոքր խոց տվին, որ մեջն ապրի:

Թագավորի տղան ամբողջ օրը ստամ ինչ-որ բան էր չինում ու անհա՛րիկվա կողմը մի կախարդական կճուճ սարքեց: Այդ կճուճի չորս բոլորը զանգակներ էին կախ տված, ու երբ դրա մեջ ինչ-որ բան էին եփում, զանգակները մի հի՛ն-հի՛ն երգի եղանակով ասում էին.

Ա՛խ, իմ քա՛ղցր, քա՛ղցր, քա՛ղցր Ա՛վգուստին,

Ա՛վգուստին, Ա՛վգուստին,

Ա՛խ, իմ քա՛ղցր, քա՛ղցր, քա՛ղցր Ա՛վգուստին,

Ա՛մեն ինչ անցա՛վ, ամեն ինչ անցա՛վ:

Բայց գիտե՛՞ք՝ ամենախեղաքրքիրն ինչ էր: Թե որ ծեռքը պահեիր այդ կճուճից բարձրացող գոլորշու վրա, իսկույն կիմանայիր, թե քաղաքում ով ինչ է եփում: Հա՛, բա՛: Այդ կճուճն ինչ-որ վարդի թայք չէր:

Մի անգամ կայսրի աղջիկն իր խաժիշտներով դուրս եկավ զբոսնելու ու հանկարծ լսեց զանգակների երգը: Նա իսկույն կանգ առավ ու հիացած մպտաց, որովհետև ինքն էլ էր դաշնամուրով նվագում «Ա՛խ, իմ քա՛ղցր,

* Հնարայի է, սրանելի է (Ֆր.)

քաղցր, քաղցր Ավգուստին» երգի եղանակը, այն էլ՝ մի մատով:

- Վա՛յ, - ասաց կայսրի աղջիկը: - Ախր, սա ես է՛լ եմ նկագում: Այ, ըե՛զ բա՛ն: Ուրեմն մեր խոզարածը զարգացած տղա է: Եսե՛ք՝ ինչ եմ ասում. մեկնումեկը գնացե՛ք Էր տղայի մոտ ու հարցրե՛ք, թե ի՛նչ արժի իր նկագարաւը:

Նաժիշտներից* մեկը ստիպված հազավ իր փայտե

ոտնամաններն ու գնաց խոզարածի մոտ:

- Ի՛նչ կուզես Ես կճուճի դիմաց, - հարցրեց նաժիշտը խոզարածին:
 - Տասը համբույր կայսրի աղջկանից, - ասաց խոզարածը:
 - Ո՛նց թե, - ասաց նաժիշտը:
 - Պակաս չի՛ լիկի, - ասաց խոզարածը:
- Նաժիշտը ետ դարձավ:
- Ի՛նչ ասաց, - հարցրեց կայսրի աղջիկը:
 - Ենքան ահավոր բան, որ ասելու չի, - ասաց նաժիշտը:
 - Ավանջիս ասա, - ասաց կայսրի աղջիկը:
- Ու նաժիշտը խոզարածի ասածը փափսաց կայսրի աղջկա ականջին:
- Ա՛յ ըե՛զ տականք, - ասաց կայսրի աղջիկն ու շոջվեց, որ գնա, բայց ախր գանգակներն այնքան ըստրոգ զեղացին.
 - Ա՛խ, ի՞մ քաղցր, քաղցր, քաղցր Ավգուստին,
 - Ամեն ինչ անցա՛վ, ամեն ինչ անցա՛վ:
 - Տե՛ս՝ ինչ եմ ասում, - ասաց կայսրի աղջիկը նաժիշտին: - Պնա դրան հարցրու, թե չի՞ համաձայնի, որ Էր տասը համբույրը նաժիշտներիցս ստաւա:
 - Չէ՛, շնորհակալ եմ, ասաց խոզարածը: - Կա՛մ տասը համբույր կայսրի աղջկանից, կա՛մ էլ կճուճն կմնա ինձ:
 - Ա՛յ ըե՛զ զզվելի բան, - ասաց կայսրի աղջիկը, երբ լսեց խոզարածի ասածը: - Որ Էդպես է, դուք կանգնե՛ք մեր շուրջը, որ ոչ մեկը չտեսնի:
 - Ու նաժիշտները կանգնեցին կայսրի աղջկա ու խոզարածի շուրջն ու

փոեցին իրենց շքեղ զգեստների փեշերը: Կայսրի աղջիկը տասն անգամ համբուրեց խոզարածին ու ստացավ կճուճը:

Ա՛յ թե ուրախություն էր, հա՛: Ամբողջ երեկոն ու մյուս ամբողջ օրը կճուճն օջախի վրայից զած չէր իջնում, ու քաղաքում տուն չմտաց, սկսած սենեկապետից մինչև հասարակ կոշկակարի տունը, որ չիմանային, թե այնտեղ ինչ եմ եփում:

Նաժիշտները թողնում ու ծափ էին զարկում:

- Մենք գիտենք, թե Էսօր ո՞վ է կարով շիպ եփում ու զարբա թխում, զիտենք, թե ո՞վ է քաշովի փլավ ու խորոված սարքում: Ա՛խ, ի՛նչ հետաքրքիր է:
- Ահալոր հետաքրքիր է, - հաստատեց ավագ նաժիշտը:
- Ճիշտ է, բայց լեզուներդ ձե՛զ քաշե՛ք: Ախր ես կայսրի՛ աղջիկ եմ:
- Հա, բա ո՛նց, - ասացին նաժիշտները:

Իսկ խոզարածը (այսինքն՝ թագավորի տղան, ում բոլորը հասարակ խոզարածի տեղ էին դնում) իզուր տեղը ժամանակ չէր կորցնում ու մի ճոռան սարքեց: Հենց որ այդ ճոռանը պտտեցնեիր, կլսեիր աշխարհի բոլոր պարտեղանակները:

- Ա՛յ ըե՛զ սքանչելի բա՛ն, - ասաց կայսրի աղջիկը, երբ խոզարածի խցի մտով անցնելիս լսեց այդ եղանակները: - Ա՛յ թե պատարի է, հա՛: Պնացե՛ք հարցրե՛ք թե ինչ է ուզում Էր նկագարանի համար: Բայց էլ ոչ մի համբույր չեմ տա:

Ա՛րքայաղստեր հարյուր համբույրն է ուզում, - ասաց խոզարածի մտտեղանակները:

- Էր տղան հաստատ խեղճը թոցրել է, - ասաց կայսրի աղջիկն ու գնաց իր ճամփով, բայց մի քանի քայլ էլ չարած՝ կանգնեց ու ասաց. - արվեստը պիտի խրախուսվի: Չէ՛ որ ես կայսրի աղջիկ եմ: Ասե՛ք Էր խոզարածին, որ ես համաձայն եմ, որ երեկվա պես իրեն տասը համբույր տամ, իսկ մնացածը թող նաժիշտներիցս ստանա:

- Բայց, ախր, մենք չենք ուզում, - ասացին նաժիշտները:
- Հիմար բաներ եք ասում, - վրա բերեց կայսրի աղջիկը: - Եթե ես համաձայնեցի, որ համբուրեմ նրան, դուք պիտի համաձայնեք ու համաձայնեք: Այ՛ մոռացե՛ք, որ ե՛ս եմ ձե՛զ կերակրողն ու աշխատավարձ տվողը:

- Ու ստիպված՝ նաժիշտը երկրորդ անգամ գնաց խոզարածի մոտ:
- Կայսրի աղջկա հարյուր համբույրը, - կրկնեց խոզարածը: - Թե չէ՛ ի՞նչ կմնա ինձ, իրենը՝ իրեն:
- Կանգնե՛ք շուրջներս, - հրամայեց կայսրի աղջիկը, ու նաժիշտները կանգնեցին կայսրի աղջկա ու խոզարածի շուրջը, ու խոզարածն սկսեց իր

համբույրները:

- Սրանք են ի՛նչ են հավաքվել խոզանոցի առաջ, - պատշգամբ դուրս գալով՝ հարցրեց կայսրն ինքնիրեն, հետո ացքերը տրորեց ու ակնոցը դրեց: - Էլի մեր Նաժիշտներն են: Տեսնե՛ս է՛ս անգամ ինչ են հնարել: Գնամ մի տեսնեմ:

Ու կայսրն ուղղեց իր կոշիկների բարձր, բայց մաշված ու ծածկված կրունկներն ու արագ-արագ գնաց խոզանոցի բակը: Բակում կայսրը գաղտագողի ու կուզեկուզ մոտեցավ Նաժիշտներին, իսկ սրանք բոլորն էլ գբաղված էին համբույր հաշվելով. ասր պիտի հետևին, որ վճարն ազնիվ լինի, որ խոզարածն իրեն հասանելիքից ո՛չ ավել ստանա, ո՛չ էլ՝ պակաս: Դրա համար էլ ոչ մեկը չնկատեց կայսրին, իսկ կայսրը, հասնելով նրանց, բարձրացավ ոտնաթաթերի ծայրերին, որ տեսի, թե ինչ են անում:

- Է՛ս ինչ եմ տեսնում, - գոռաց նա, տեսնելով, որ իր աղջիկը համբուրվում է խոզարածի հետ, ու իր ծախ կոշիկը շարտեց խոզարածի ու իր դստեր վրա, իսկ հենց այդ պահին խոզարածը կայսրի աղջկանից ստանում էր ութսունվեցերորդ համբույրը: - Կորե՛ք Էստեղից, - գոռաց ջղայնացած կայսրն ու իր տերութունից վռնեց իր աղջկան է՛լ, խոզարածին է՛լ:

Կայսրի աղջիկը կանգնել ու լաց էր լինում, իսկ անձրևը գալիս էր ու գալիս ու թրջում աղջկան:

- Ա՛խ, ի՛նչ անբախտն եմ ես, - լալիս էր կայսրի աղջիկը: - Ախր ինչո՞ւ չամուսնացա թագավորի Էն սիրուն տղայի հետ: Ի՛նչ անբախտն եմ ես, ի՛նչ անբախտն եմ ես:

Իսկ խոզարածը մտավ ծառի հետևը, երեսից մաքրեց սև ու դարչնագույն ներքը, դեն շարտեց իր կեղտոտ շորերն ու թագավորական շորերով դուրս եկավ, կանգնեց կայսրի աղջկա առաջ: Թագավորի տղան այնքան սիրուն էր, որ կայսրի աղջիկն ինքն էլ չմտցրավ, թե ոնց գուլիս խոնարհեց տղայի առաջ: Բայց թագավորի տղան ասաց.

- Հինա ես արհամարհում եմ քեզ: Դու չամուսնացար մի ազնիվ արքայազնի հետ, դու չգնահատեցիր ո՛չ տիսակին, ո՛չ վարդը, իսկ զիզի-բիզի խաղալիքների համար համբուրում էիր խոզարածին: Տե՛ղն է քեզ:

Ու թագավորի տղան գնաց մտավ իր թագավորությունը, դուռը շրխկոցով ծածկեց ու բանալիով էլ փակեց:

Իսկ կայսրի աղջիկը կանգնել էր անձրևի տակ ու լալով երգ էր ասում.

- Ա՛խ, իմ քա՛ղցր, քա՛ղցր, քա՛ղցր Ավգուստին,

Ամեն ինչ անցավ, ամեն ինչ անցավ:

ԿԱՐԵԼ ՉԱՊԵԿ

ԿԱՏՎԱՅԻՆ
ՄԵԾ
ՇԵՔԻԱԹԸ

ՈՒՅ ԵՂԱԿ, ՈՐ ԹԱԳԱԿՈՐԸ ՉՏԵՆՎԱԾ-ՉԼՍՎԱԾ ԳԱԶՆՆԻԿ ԱՌԱԿ

Մաքստան* երկիրը կառավարում էր մի թագավոր, ու երևի սխալ չլինի, եթե ասվի, որ այդ թագավորը երջանիկ կառավարող էր, որովհետև հենց պետք էր լինում, հպատակներն այդ թագավորին սիրով ու հավետով էին լսում: Միայն մի մարդ կար, ով մեկ-մեկ չէր լսում թագավորին ու այդ մարդն էլ թագավորի հենց հարազատ աղջիկն էր՝ փոքրիկ արքայադուստրը:

Ռագավորն իր աղջկան ասել էր.

- Չլինեմ-չիմանամ, հա՛, որ պալատի աստիճանների վրա գնդակ ես խաղացել:

Բայց ասես-չասես, մեկ է: Ու հենց որ աղջկա դայակը մի րոպե նեցեց, արքայադուստրը հո՛ւպ, թռավ աստիճաններին, ու հո՛ գնդակ չի խաղո՛ւմ: Ու ոնց ասում են՝ Աստվա՛ծ պատժեց աղջկան, թե՛ սատանան ոտք գցեց, հաստատ հայտնի չի, բայց աղջիկը շոմփաց ու ծունկը ցավեցրեց: Ցավեցրեց թե չէ, նստեց աստիճաններին ու զոռոցը դրեց: Թե արքայադուստր չլինե, կասեի՝ խոզի գոճու պես ճղճղաց: Դե, պարզ բան է, նաժիշտները, պալատական տաճը բժիշկն ու երեք քահանան վազելով եկան-հասան աղջկան, բայց ինչ արին-չարին, աղջիկը ո՛չ ձայնը կտրեց, ո՛չ էլ մխիթարվեց:

Իսկ այդ ժամանակ պալատի կողքով մի պառավ էր անցնում: Պառավը տեսավ, որ արքայադուստրը նստել է աստիճաններին ու լաց է լինում: Մտտեցավ, նստեց աղջկա կողքին ու քաղցր-քաղցր ասաց.

- Լաց մի՛ լինի, աղջի՛կ ջան, լաց մի՛ լինի, արքայադուստրի՛կա: Կուզե՛ս՝

քեզ Չոտենված-Չլված Գազանիկ բերեմ: Երա աչքերը զմոռուխ են, բայց ո՛վ կզորի, որ գողանա դրանք: Թաթիկները թափշ են, բայց չեն մաշվում: Ինքը ճտտիկ է, բայց բեղերը վիթխարի են, մորթին կայծ է շաղ տալիս, բայց ինքը չի վառվում: Տասնվեց գրպան ունի, ու ամեն գրպանում մի-մի դաշույն, բայց դրանք իրեն չեն վնասում: Որ այդ Գազանիկը բերեմ ու քեզ տամ, էլ չես լա, չէ՞:

Արքայադուստրն իր կապո՛ւյտ-կապո՛ւյտ աչքերով նայեց պատավին: Չախ

աչքից դեռ արցունք էր գալիս, իսկ աջն արդեն ուրախությունից ծիծաղում էր:

- Ախր, տատի՛ ջան,- ասաց արքայադուստրը,- էդ տեսակ Գազանիկ երկի արար աշխարհում էլ չիկի:

- Այ, կոտեսես, որ կա,- ասաց պատավը: - Թե որ թո թագավոր հայրիկն իմ ուզածը տա, աչքդ թարթես թե չէ, Գազանիկը կբերեմ ու քեզ կտամ: Ասաց-պրծավ ու ոտքերը ըստըստացնելով՝ կամաց-կամաց հեռացավ, գնաց:

Արքայադուստրն էլ մնաց աստիճաններիև նստած, ձնայած էլ լաց չէր լինում: Նստել ու մտածում էր, թե այդ ի՞նչ Չոտենված-Չլված Գազանիկ է դա: Ու այն մտքից, թե այդ Չոտենված-Չլված Գազանիկն ինչ է, ահավոր դարձր արեց ու հանկարծ, թունդ վախեցավ, թե պատավն իրեն կխաբի, ու նորից լաց եղավ:

Իսկ թագավորն ամեն ինչ էլ տեսել ու լսել էր: Ախր հենց այդ ժամանակ մտեցել էր պատուհանին, որ ցած նայի ու տեսի, թե իր դուստրն այդ ինչու է լաց լինում: Ու երբ իմացավ, թե պատավը ոնց մխիթարեց իր արջվան, եկավ ու նորից նստեց իր գահին, հավաքեց իր նախարարներին ու խորհրդակցաներին ու խորհուրդ գումարեց: Բայց Չոտեն-

ված-Չլված Գազանիկը ոչ մի կերպ մտքից չէր գնում: «Աչքերը զմոռուխ են, բայց ո՛վ կզորի, որ գողանա դրանք, - կոկնում էր թագավորն ինքնիրեն,- ինքը ճտտիկ է, բայց բեղերը վիթխարի են, մորթին կայծ է շաղ տալիս, բայց ինքը չի վառվում: Տասնվեց գրպան ունի, ու ամեն գրպանում մի-մի դաշույն, բայց դրանք իրեն չեն վնասում: Ախր, դա ի՞նչ Գազանիկ է, է՞»:

Ու նախարարները տեսան, որ թագավորը ըթի տակ ինչ-որ բան է փնթփնթում, գլուխն է այս ու այն կողմ տարուբերում, ծեռեբրով էլ ըթի տակ ինչ-որ նշաններ է գծում օդի մեջ, ու նրանցից ոչ մեկը զվի չընկավ, թե թագավորին ինչ է պատահեց: Բայց վերջը վարչապետը սիրտ արեց ու թագավորին ուղղակի հարցրեց, թե ինչ է պատահեց:

- Ես, ուրեմն, - ասաց թագավորը, - ա՛յ, թե ինչ եմ մտածում: Էդ ի՞նչ Չոտենված-Չլված Գազանիկ է, որ աչքերը զմոռուխ են, բայց ոչ մեկը չի զորի, որ գողանա, թաթիկները թափշ են, բայց չեն մաշվում, ինքը ճտտիկ է, բայց բեղերը վիթխարի են, տասնվեց գրպան ունի ու ամեն գրպանում մի-մի դաշույն, բայց դրանք իրեն չեն վնասում: Ախր, էդ ի՞նչ Գազանիկ է:

Ու հենց որ նախարարներն ու խորհրդակցանները սա լսեցին, իրենք էլ իրենց գլուխներն օրորեցին ու ծեռեբրով էլ իրենց ըթերի տակ վիթխարի բեղեր ցույց տվեցին, բայց ոչ մի բան էլ զվի չընկան: Ի վերջո, ավագ խորհրդակցան ասաց հենց նույն բանը, ինչ որ արդեն արքայադուստրն էր պատավին ասել:

- Հա՛յր թագավոր, էդ տեսակ Գազանիկ արար աշխարհում էլ չկա: Բայց թագավորը չհանգստացավ: Նա իր ամենաարագավազ սուրիանդակին հրամայեց.

- Գնա՛ ու էդ պատավին գտի՛ր, բե՛ր պալատ: Սուրիանդակը խթանեց ծիուև, ու բլուրը միայն այն տեսան, որ կայծերի մի ավերոջ խուրձ թռավ ծիուև սմբակների տակից, ու դեռ մի կարգին «ախ» էլ չէին քաշել, մեկ էլ՝ սուրիանդակը հայտնվեց պատավի տան հենց դեմը:

- Է՛յ, տատի՛,- գոռաց սուրիանդակը՝ թեքվելով իր թամբին, - թագավորն ասում է, որ թո Գազանիկը բերես:

- Թագավորը կստանա՛ ինչ որ ինքն է ուզում,- ասաց պատավը, - եթե ինձ նվիրի աշխարհի ամենամաքուր արծաթից եղբան արծաթ փող, ինչքան որ իր մոր գիշերային թասակը՝ կծածկի:

Սուրիանդակն այնքան արագ ետ թռավ պալատ, որ փոշին արար աշխարհ բռնեց:

- Հայր թագավոր, - ասաց սուրհանդակը,- պատավը կրերի իր Գագա-
նիկը, թե որ ձերը ողորմածությունը նրան կվիրի աշխարհի ամենամաքուր
արծաթից էնքան արծաթ փող, ինչքան որ ձեր մոր թասակը կծածկի:

- Ի՞նչ ասեմ,- ասաց թագավորը,- դա էնքան էլ թանկ չի: -Ու արքայա-
կան խոսք տվեց, թե պատավին կտա ճիշտ այնքան արծաթ փող, ինչքան
պատավն ուզի: Ինքն էլ իսկույն գնաց իր մոր մոտ:

- Մայրի՛կ ջան,-ասաց թագավորը,- ուր որ է՝ մեր տունը հյուր է գալու:
Գլխիդ դիր ըր եղ սիրունիկ փոքրիկ թասակը, ըր ունեցած ամենափոքրիկը,
հա՛, էնպես որ միայն գլխիդ կատարը ծածկի:

Թագավորի պատռավ մայրիկը տեց թագավորին:

Շուտով պատռավը մտավ պալատ: Պատռավ մեջքին մի կողով կար՝ բե-
ռանը մաքուր ու մեծ գլխաշորով պինդ-պինդ կապած:

Գահակիստ դահլիճում պատռավին էին սպասում թագավորը, թագավո-
րի մայրն ու արքայադուստրը ու մեկ էլ, իհարկե, բոլոր նախարարները,
գեներալները, գաղտնի ու բացահայտ խորհրդականները՝ բոլորն էլ հուզ-
մունքից ու հետաքրքրությունից շունչները պահած:

Պատռավը, հանգիստ ու առանց շտապելու, իր գլխաշորն արծակեց: Ին-
քը՝ թագավորը, վեր էր թռել իր գահից ու կանգնել էր, որովհետև չէր համ-
բերում ու ուզում էր, որ առաջինը տեսնի Չոտենկա՞ծ-Չլավա՞ծ Գագանիկին:
Եվ ահա պատռավն արծակեց գլխաշորը: Կողովից դուրս թռավ մի սև կատու

ու մի ցատկով, հո՛ն, թռավ նստեց թագավորի հենց գահաթոռին:

- Ա՛յ քեզ բան, - ասաց թագավորը: - Ախր սա, եղած-չեղածը քնդամենը
կատու է: Ա՛յ պատռավ, ուրեմն դու մեզ խաբեցի՞ր:

Պատռավը թևերը կանթեց կողերին:

- Ե՛ս խաբեցի՞: Հապա մի լա՛վ նայիր, - ասաց պատռավ՝ մատը տակե-
լով կատվին:

Նայեցին ու ինչ տեսնե. կատվի աչքերն այնպես վառվեցին, ոնց որ
իսկական թանկագին գմբուխներ:

- Հ՞ը, ի՞նչ կասեք, - ասաց պատռավը: - Բա սրա աչքերը զմրուխտ չե՛ն:
Ու հետո, հայր թագավոր, ո՞վ զորություն ունի զողանալու էս աչքերը: Բե-
ղերն էլ, տեսե՛ք, վիթխարի են, չնայած ինքը ճաղիկ է:

- Հ՞ը՛մ, - ասաց թագավորը, - բայց, ախր, այ՛ տատի, սրա մորթին սև է,
ու սրանից ոչ մի կայծ-մայծ էլ չի թափվում:

- Համբերի՛՛ մի քիչ, - ասաց պատռավ ու կատվին շոյեց՝ մազերին հակա-
ռակ: Ու այստեղ բոլորն էլ լսեցին, թե էլեկտրական կայծերը ո՞նց են
ծրճում:

- Թաթերն էլ, - ասաց պատռավ, - տե՛ս, որ թավիչ են, ու նույնիսկ արքա-
յադուստրն էլ սրա պես սուտուփուտ ու անծպտուն չի վազի, թե որ բոբիկ էլ
լինի կամ է՛լ ոտների ծայրերի վրա վազի:

- Ասե՛ք թե, - համաձայնեց թագավորը, - բայց մեկ է՛ սա ոչ մի գրպան
էլ չունի, ու պարզ բան է, որ ոչ մի տասնվեց-մասնվեց դաշո՛նն էլ չունի:

- Սրա գրպանները, - ասաց պատռավ, - թաթերի վրա են, ու ամեն
գրպանի մեջ մի ահավոր սուր դաշունիկ-մազիկ է թաքցրած: Դե՛, հաշվի
տե՛ս՝ ճիշտ տասնվե՛ց հատ են, թե՛ չէ:

Այս խոսքի վրա թագավորը նշան արեց իր ավագ խորհրդականին, որ
սա հաշվի կատվի ճանկերը: Խորհրդականը կոսացավ ու ձեռքն արավ կատ-
վի թաթը, բայց կատուն հո չՖշշաց ու ճանկերը հո չխրեց խորհրդականի ու-
ղիդ աջ այտու, հենց աչքի տակ:

Խորհրդականը վեր թռավ, ձեռքը դրեց այտին ու ասաց.

- Հայր թագավոր, աչքերիս լույսն արդեն պակասել է, բայց ինչքան
հասկացա, սա լիքը ճանկ ունի. չորս հատ որ՝ հաստատ ունի:

Այդ ժամանակ թագավորը նշան արեց իր առաջին սենեկապետին*, որ
սա՛ հաշվի կատվի ճանկերը: Սենեկապետը ձեռքը պարզեց, որ կատվի թա-
թը բռնի, բայց հո հետ չթռա՛վ. դե՛նքը՝ կաս-կամիր, ձեռքն էլ՝ քթին: Ու սե-
նեկապետն ասաց.

- Հայր թագավոր, տեսող դրանցից հաստատ տասից ավել կլինի: Ես

- Ահ, դու՛ք, անբաններ, - գոռաց մայր թագուհին: - Չըն թողևում, որ խեղճ պառավը մի րուպե հանգիստ մնա: Ախր ես երգում հենց տեսնում էի, թե մեր ապագա թագավորը ո՞նց է իր ողջ տնով-տեղով եկել-հասել մեզ:

- Էդ մեկը, մայրի՛կ ցան, շատ կենդես, հեչ լինելու բան չի, - ասաց թագավորը: -Էս աշխարհում են տեսակ մարդ չկա, որ հետը վերցնի մի ողջ թագավորական պալատ ու բերի այստեղ:

- Մի բանից որ խելքդ չի կտրում մի՛ խոսի, - ջղայնացած ասաց մայր թագուհին:

- <Ա՛, բա՛, - գլխով արեց պառավը, - ձե՛րդ թագավորական ողորմա-ծություն, մայրդ շատ ճիշտ է ասում: Մի գնչու կին մի անգամ հանգուցյալ ամուսնուս բախտը բացեց ու ասաց. «Մի օր աքլորն ունեցած-չունեցածը կա-փի»: Խեղճ հանգուցյալ մարդս խնդաց ու ասաց. «Ի՛՛վ է լսել , ախր, ա՛յ գնչու ցան, որ էդ տեսակ բան լինի: Էդ բանը լինելու բան չի»: Ճիշտ ու ճիշտ, ոնց որ դո՛ւ ես հիմա ասում, հա՛յր թագավոր:

- Ու ոչ մի էդ տեսակ բան էլ չեղավ, չե՛, - անհամբեր հարցրեց թագա-վորը:

Պառավը սրբեց արցունքներն ու ասաց.

- Մի անգամ մի կարմիր աքլոր թռավ եկավ, ա՛վելի ճիշտ՝ հրդեհ-կրակը եկավ ու մեր ունեցած-չունեցածը լափեց: Մարդս քիչ մնաց խելքը թոցներ, մի գլուխի հա ասում էր. «Գնչուն ճիշտ էր ասում, գնչուն ճիշտ էր ասում»: Հի-մա էլ արդեն քսան տարի կլինի՝ ինչ խեղճը հողի տակն է:

Ու պառավը հոնգուր-հոնգուր լաց եղավ:

Մայր թագուհին գրկեց պառավին, այտերը շոյեց ու ասաց.

- Լաց մի՛ լինի, ա՛յ կնիկ, թե չե՛ ես էլ լաց կլնեմ քեզ հետ:

Այս խոսքի վրա թագավորը վախեցավ ու արագ-արագ փողերը հանեց-թափեց սեղանին, հատիկ-հատիկ հաշվեց, ուղիղ երեք հազար արծաթ դրամ, այսինքն՝ ինչքան որ արծաթ մազ կար իր մոր թասակի տակ, ու դրեց պառավի դեմը:

- Ա՛ր, տատի՛, - ասաց թագավորը, - վերցրու-տար, ու Աստված քեզ հետ: Ի՛նչ ասեմ. դու ուզածդ մարդուն ծարավ կտանես ջուրն ու ծարավ ետ կբերես:

Պառավը ծիծաղեց, ու նրա հետ մնացածներն էլ ծիծաղեցին: Հետո, երբ փողերը օրոցեց իր տուարակը, տեսավ, որ տեղ չի անում: Ստիպված կա-պոցը քանդեց, ու կապոցն էլ լրիվ օրոցեց: Բայց պառավի ուժը չպատեց, որ կապոցը գետնից պոկի: Պրա համար էլ երկու գեներալ ու մեկ էլ թագավորն ինքը օգնեցին, ու պառավը շալակն առավ կապոցը: Հետո պառավը խորը

գլուխ տվեց բոլորին, գրկեց մայր թագուհուն ու աչքերով փնտրեց իր ևս կատվին՝ Մոռանին: Բայց Մոռանը չկար: Պառավը նայեց շուրջն ու կանչեց. «Փշի՛, փշի՛: փշի՛, փշի՛, փիսո՛ ցան»: Բայց կատվի հետքն անգամ չէր երևում: Միայն թե, գահի տակից, հետևի կողմից, չգիտես, թե ո՞ւմ թաթերն էին երևում: Պառավը կամացուկ, ոտքերի թաթերի վրա մտնեցավ գահին ու... ի՛նչ տեսի: Գահի հետևում, մի անկյունում, պարկել ու քնել էր արքա-յաղուտտը, իսկ մեր սիրունիկ Մոռանն էլ մտել էր արզկա ծոցն ու քաղցր-քաղցր մտնուացնում էր: Պառավը որ սա տեսավ, ձեռքը տարավ գրպանն ու մի կտիկ-կոր արծաթ դրամ հանեց, որեք արքայաղուտտը բուռը: Բայց եթե պառավը կարծում էր, թե արքայաղուտտը դա կպահի հիշատակ, չարաչար սխալվում էր, որովհետև հենց որ արքայաղուտտը զարթնեց, կատվին ա-ռավ թևի տակ ու իջավ փողոց, որ արծաթ դրամը ձախսի:

Երևի պառավը գիտեր, որ այդպես կլինի:

Արքայաղուտտը քնած էր, երբ պառավն արդեն վաղուց հասել էր տուն: Ու պառավը շատ էր գոհ, որ այդքան փող է բերել, ու մեկ էլ, որ Մոռա-նը հուսալի ձեռքերում է, բայց ա՛վելի շատ՝ այն բանի համար, որ կառապա-նը հարևան երկրից բերել ու իրեն էր հասցրել իր թոռնիկին՝ փոքրիկ Վաշե-կին:

ԻՆՉ ՇՆՈՐՀԷ ՈՒՆԵՐ ԿԱՏՈՒՆ

Կատվի անունը, ճիշտն ասած, *Մոռան* էր, բայց արքայադուստրը նրան ինչ անուն ասեց, որ չէր տալիս. *Էլ Փիտ*, *Էլ Փիտիկ*, *Էլ Փիտ-Սիտ*, *Էլ Կատու*, *Էլ Կատվիկ*, *Էլ Սոր-Սոր*, *Էլ Սոր*, *Էլ Մոռան ջան*, *Էլ Փիտ ջան*, *Էլ Չանգրան*, *Էլ Փափուլիկ*, *Էլ Փուփուլիկ*, *Էլ Սևուկ*, ու նույնիսկ՝ *Սևուիկ*: Հիմա երևի հասկացաք, որ արքայադուստրը սիրում էր կատվին: Անա-

վտը, հենց այժեքը բացում էր թե չէ, առաջին հերթին իր Փիտյին էր փնտրում ու տեսնում էր, որ նա հենց իր տեղաշորի մեջ է: Փիտն էլ, այդ թամբալը, փոված էր լինում վերմակի վրա ու հո չէր մոռում՝ մըճո, մըճո, մըճո, իբր թե. «Վը տեսք, թե ինչքան եմ զբաղված, ինչքան գործ եմ անում»: Հետո երկուսով էլ լվացվում էին: Սուտ չասեմ՝ Մոռանը շատ ավելի մաքուր էր լվացվում, չնայած օճառի հետ զուլի չուներ: Լվացվում էր իր թաբեթով ու լեզվով, մաքրո՛ր-մաքրո՛ր, ու ողջ օրն էլ այդպես մաքուր էր մնում, նույնիսկ երբ արքայադուստրը ոտքից զուլիս արդեն կեղտից սևացած էր լինում: Գիտեք էլի՞ երեխեքը ոնց են հաջողացնում:

Ճիշտն ասած՝ Մոռանը սովորական կատու էր, ոնց որ մյուս կատուները: Սովորական կատուներից մի՞ բանով էր միայն տարբերվում. հավետով պատկում էր գահաթոռին ու քնում, իսկ սովորական կատուները, առիասարակ, այդ տեսակ բան չեն անում:

Ո՛րվ իմանա, երևի Մոռանն այդ ժամանակ մտածում էր, որ իր հեռու ազգական Այոյուճը հասարակ զազան չի. այնք Այոյուճը զազանների թագավորն է: Բայց, դե, ի՞նչ իմանա:

Իսկ ի՞նչ շնորհքներ ուներ Մոռանը: Նախ՝ հո չէր մոռո՛ւմ: Հետո՝ մուկ էր բռնում, էլ՝ դու՛ տա: Մուք լինե՛ր՝ չլինե՛ր, ամեն ինչ տեսնում էր: Ու հետո, այնքան արքաափեղի էր Փշշում, որ օճերն էլ էին լեղաճաք լինում: Գերազանց էլ ծառ էր բարձրանում կամ էլ՝ տանից ու այլետեղից բոլորի վրա վերևից էր նայում:

Պալատական շան հետ էլ, ում անունը Բողար էր, սկզբում կոլե՛ց, հետո քնկերացավ: Այնքան էլ քնկերներ դարձան, որ իրար շատ-շատ էին այժ տալիս: Օրինակ՝ Մոռան էլ էր շան պես վազում արքայադուստրի հետևից, իսկ Բողարը, որ մի անգամ տեսավ, թե Մոռանը ոնց է մուկ բռնում ու բերում գահաթոռի մոտ, ի՞նքն էլ աղբանցում մի հսկա ոսկոր գտավ ու քարշ տվեց-բերեց պալատ: Ճիշտն ասած՝ դրա համար ոչ մեկը չգովեց Բողարին:

Մի անգամ էլ մի գող էր մտել այգին, ու երկուսով հասան-բռեցին գողին:

Մոռանը շատ ուրիշ՝ շնորհքներ էլ ուներ, բայց թե որ դրանք բոլորը պատմեմ, մեր հեքիաթը չի ավրճի: Դրա համար էլ ես ձեզ արագ-արագ կպատմեմ, թե Մոռանն էլ ինչ էր կարողանում. թաթով գետից ծուկ էր բռնում, վարունգով այաթ էր ուտում, ծիտ էր բռնում, չնայած՝ դա Մոռանին խստիվ արգելված էր, ու բռնեցիս էլ՝ այնքան անմեղ տեսք ուներ, ոնց որ անթև իրջնաակ լինե՛ր: Ո՛ր մեկ էլ այնքան սիրուն էր խաղում, որ ողջ օրը նայե՛ր՝ չէիր կշտանա:

Իսկ թե մեկնումեկն ուզում է էլի՞ բան իմանա Մոռանի մասին, թող ուշադիր ու սիրով հետևի արև՝ կատվի. այնք ամեն կատվի մեջ էլ Մոռանից գոնե մի փշուր կա, ու ամեն կատու էլ հազար ու մի շնորհք ունի ու հավետով էլ դրանց ցույց է տալիս այն մարդկանց, ովքեր իրեն չեն տանջում:

ԽՈՒՋԱՐԿՈՒՆԵՐԸ ՈՍՏ ԷՒՆ ԸՆԿԵԼ ՎԿԱՆՐԳԻ ԴՅԵՏԿՈՏ

Դե որ խոսք ընկավ, թե կատուներն ինչ շնորհք ունեն-չունեն, ուրեմն պիտի մի բան էլ ասենք:

Արքայադուստրն ինչ-որ մի տեղ ինչ-որ մեկից լսել էր, որ կատուն, թե որ մի բարձր տեղից ընկնի, անպայման ընկնում է թաթերի վրա, ու ոչ մի տեղև էլ չի վնասում:

Ու որոշեց, որ պիտի այդ բանն ստուգի. Սորանին վերցրեց, բարձրացավ ձեղնահարկ* ու պատուհանից կատվին ցած շարտեց, հետո էլ գլուխը պատուհանից արագ դուրս հանեց, որ տեսնի, թե ճի՞շտ է, որ իր կատուն էլ է ընկել թաթերի վրա:

Բայց Սորանը, թաթերի վրա ընկնելու փոխարեն ընկավ մի ինչ-որ անցորդի գլխին, ով այդ բուպեին միամիտ-միամիտ կանգնել էր պատուհանի տակ:

«Իմա չգիտեմ՝ Սորանն իր ճանկերը շա՛տ էր խորը խրել այդ մարդու գլուխը, թե՛ այդ մարդուն ինչ-որ մի ուրիշ բան դուր չէր եկել, բայց եւս չորհեց, որ կատուն հանգիստ ևստի իր գլխին: Արքայադուստրը երևի հույս ուներ, որ կթողնի, բայց այդ մարդը, հակառակը, Սորանին վերցրեց իր գլխից, որեք ծոցն ու արագ-արագ հեռացավ, ով իմանա, թե ուր:

Արքայադուստրն էլ, ծայրը գլուխը գցած, լաց եղավ ու ձեղնահարկից վազեց ցած՝ ուղիղ իր հայր թագավորի մոտ:

- Մ՛ր, ո՛ր, ո՛ր, ո՛ր... - լալիս էր արքայադուստրը: - Էստեղ՝ փողոցում, մի անձանթք քեռի գողացավ մեր Սորանին:

Թագավորը կարգին վախեցավ:

«Կատվի եղածը մի բան չի, - մտածեց թագավորը, - բայց այնր հենց է՛ր կատուն պիտի մեր ապագա թագավորին քերի մեզ մոտ: Չէ՛, չէ՛, ես չեմ ուզում, որ էր կատուն ինձնից զողանա»:

Ու թագավորը հրամայեց, որ կանչեն ոստիկանության պետին:

- Ուրեմն, - ասաց թագավորը պետին, - ինչ-որ մեկը փախցրել է մեր ան կատու Սորանին: Դրել է ծոցն ու... թե որել է, արի տար:

Ոստիկանության պետը կնճռոտեց ճակատը, սկզբում մտածեց՝ մի կես ժամ ու դեռ մի բան էլ ավելի, հետո ասաց.

- Չե՛րդ մեծույթուն, ես էր կատվին կցունեմ, թե որ Աստված օգնի ու

մեկ էլ օգնեն զաղտնի ու բացահայտ ոստիկանությունը, հետևազորը, հրե-տանին, հեծելազորը, ռազմածովային նավատորմը, հրշեջ ծառայությունը, սուզանավերն ու օդային ուժերը, բախտասացները, գրբացները, աստղա-զուշակներն ու մնացած ողջ ընակչությունը:

Ու ոստիկանության պետն իսկույն կանչեց իր ամենալավ խուզարկու-ներին: Խուզարկուն, երեխե՛ք, այն մարդն է, ով ծառայում է զաղտնի ոստի-կանությունում: Խուզարկուն էլ է հազվում մնացած մարդկանց պես, միայն թե անընդհատ ծայտվում է, այսինքն՝ տարբեր մարդկանց նման է հազվելով, որ իրեն ոչ մեկը չճանաչի: Խուզարկուն հետևում է ամեն ինչին, գտնում է ամ-են ինչ, բռնում է բոլորին, ամեն ինչ էլ կարող է ու ոչ մի բանից չի վախե-նում: Երեխե՛ք, երևի ինքներդ էլ եք հասկանում, որ խուզարկու լինեն այն-քան էլ հեշտ գործ չի:

Ուրեմն ոստիկանության պետն շտապ կանչեց իր ամենալավ խուզար-կուներին: Եսխ՝ կանչեց երեք եղբորը՝ Ռոսունցին, Բոնունցին ու Պահու-նուն, ու հետո էլ՝ խորամանկ խուպացի սիկյոր Սրիկատոյին, ուրախ ֆրան-սիացի մայր Անտոյաչային, սլավոնցի հսկա պարոն Վազրովսկուն ու վերջև էլ՝ մուսլ ու չխոսկան շոտլանդացի միստր Փնթփնթոնին:

Պետը դեռ երկու խոսք էլ չէր ասել, երբ բոլորն էլ ամեն ինչ հասկացան. ով բռնի փախցուողին՝ մեծ պարգև կստանա:

- Մի՛,* - գորաց Սրիկանուն:

- Ո՛րի՛,* - ուրախ-ուրախ ասաց Անտոյաչան*:

- Հը՛մմ, - փնթփնթաց Վազրովսկին:

- Վո՛ւեյ,* - կարճ ու կտրուկ ավելացրեց Փնթփնթոնը:

Իսկ Ռոսունցը, Բոնունցն ու Պահունին միայն այցով արին իրար:

Արդեն կես ժամ անց Ռոսունցը պարզեց, որ սև կատուն ծոցը դրած մարդն անցել է Ըսպայնի փողոցով:

Մի ժամ անց Բոնունցը լուր տվեց, որ այդ մարդը գնացել է Վինդորա-դովի կողմերը:

Մի կես ժամ էլ անց, վազելով ու շնչակտոր, եկավ Պահունին ու զեկու-ցեց, որ սև կատուն ծոցը դրած մարդը նստած է Ըստրաշիցի շոջանի մի պաևողկում ու զարեջուր է խմում:

Սրիկանուն, Անտոյաչան, Վազրովսկին ու Փնթփնթոնը թռան-նստեցին կազմ ու պատրաստ ավտոն ու սլացան Ըստրաշիցի կողմը:

- Գիտե՛ք ինչ, տղերք, - ասաց Սրիկանուն, երբ խուզարկուները տեղ հասան, - ես տեսակ թրծված հանցագործին բռնելու մենակ մի ճար կա՝ խո-րամանկությունը: Տեսեք, թե ինչ եմ ասելու:

Ու Սրիկանոն իսկույն պարան ծախողի շոր հազավ ու մտավ պանդուկ:
Պանդուկում տեսավ սեղանի կողքին նստած Անձանոթին՝ հագին սև կոստյում,
մազերն ու մորուրը՝ սև, դեմքը՝ գունատ, իսկ աչքերը՝ տխուր:

«Ինքն է, որ կա», - իսկույն գլխի ընկավ խուզարկուն:

«Պարոն», սիկյորո՛, կարայերո՛, - բլբլայ Սրիկանոն՝ կոտրատված լեզվով, - ինը ծախի պարանն ու չվանո. Պնդամորի՛սիմո պարանն, հաստի՛սիմո չվանո պրիմա կլասո, անևարի՛նո քանդի՛սիմո, անևարի՛նո կորեսանո:

Ու Սրիկանոն, իր պարան-չվանները համարյա մոցեելով Անձանոթի քիթը, կապկպում էր դրանք ու քանդորտում, ծալծում ու բացրտում, ծծոզում էր ու մի թևից շարտում մյուս թևին, ու հետև էլ՝ ուշադիր հետևում էր Անձանոթին, որ հարմար պահը որսա ու օղակը հագցնի Անձանոթի ձեռքերին, առազ ձգի ու հանգույցով էլ պինդ կապի:

- Պետք չի, շնորհակալ եմ, - ասաց Անձանոթն ու սեղանին մատով ինչ-որ բան գրեց:

- Ախր, հլը կայե՛ք, սիկյորո՛, - բլբլում էր Սրիկանոն՝ ազելի արագ ու ճարպիկ շարժելով իր պարանները: - Հլը կայե՛ք, ո՛նտ մոմենտո, ի՛նչ լավ բարակի՛նիսի, ի՛նչ հաստի՛նիսի, ի՛նչ պնդամորի՛սիմո, ի՛նչ սիպտակի՛սիմո, ի՛նչ՝ վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ: Պիա՛բոր, - հանկարծ գոռաց սարսափած Սրիկանոն: - Է՛ս ինչ բան էր:

Այն պարանները, որ ինքն էր հենց նոր քաշքշում, ծծոզում ու ծալծում ու քանդորտում, մեկ էլ հանկարծ տարօրինակ ձևով գալարվեցին ու իրենց իրենց փաթաթվեցին, խառնշտորվեցին, հանգուցվեցին, ծծոզվեցին ու մեկ էլ՝ պինդ-պինդ կապկպեցին Սրիկանոնի: Սրիկանոն չէր հավատում իր տեսածին: Խեղճը վախից քրտնեց, բայց դեռ հույս ուներ, որ ինչ-որ ձևով կազատվի դրանցից: Ու սկսեց պտտվել ու գալարվել, ծալծվել ու ծոմովել, ցնցվել ու թափահարել իրեն: Սրիկանոն ցատկոտում ու վազվզում էր, ոլորվում ու դողդողում, հազար տակ ծալծվում ու օծի պես գալարվում, որ մի կերպ ազատվի:

Բայց դրանից պարաններն ազելի ու ազելի պինդ էին ծծվում ու նոր հանգուցյեղն էին քարկապ գցում նրա ոտ ու ձեռքերին, ոնց որ վիրակապերով լրիվ փաթաթես: Վերջում սիկյոր Սրիկանոն, ամբողջովին փաթաթված ու պարտրված, կապկպված ու հալից լրիվ ընկած, փռվեց հատակին:

Իսկ Անձանոթը հանգիստ նստել էր ու իսկի մի անգամ էլ չբարձրացրեց իր թախճոտ աչքերը:

Իսկ խուզարկուներն արդեն անհանգստացան, որ Սրիկանոն այդքան

ուշանում է:

- Հը՛մմ, - վճռական ասաց Վագրովսկին ու վազելով մտավ պանդուկ:

Ու հո աչքերը չչոցե՛ց: Սրիկանոն կապկպված պատկած էր հատակին, իսկ սեղանի կողքին, զուլիը կախ, նստել էր Անձանոթն ու մատով ինչ-որ բան էր գրում սփռոցին:

- Հը՛մմ, - մոնչաց հսկա Վագրովսկին:

- Ներեցեք, - ասաց Անձանոթը, - այսինքն՝ ի՛նչ:

- Այսինքն՝ դուք ձեռքակալված եք, - գոմոաց խուզարկու Վագրովսկին: Անձանոթը սուսուփուս բարձրացրեց իր հեքիաթային գեղեցկության աչքերը: Վագրովսկին հենց այն է՝ պիտի արջի իր թաթը պարզեր, որ բռնի Անձանոթին, երբ այդ աչքերի հայացքից մի տեսակ շփոթվեց, ձեռքերը մոռցրեց գրպաններն ու ասաց.

- Ուրեմն լավն է՛ն կլիսի, որ դուք կամավոր գաք ինձ հետ: Թե չէ, մեկին որ ձեռ եմ գցում, նրա վրա մի անվնաս ոսկոր չի մնում:

- Տի՛շտ, - ասաց Անձանոթը:

- Հայրուր տոկոս, - ասաց խուզարկուն: - Իսկ որ խի՛եցի ուսին, չէ՞, ողջ կյանքում հաշմանդամ կմնա:

- Բա՛ղցրս, - զարմացած ասաց Անձանոթը, - էր ամենը, իհարկե, իրաշալի է ու չքնաղ, բայց, բարի եղեք, ձեռ թաթերը հանեք ձեռ գրպաններից:

Ըփոթված Վագրովսկին իրենից անկախ նեթարկվեց, բայց այս ի՛նչ բան է: Ձեռքերը ոչ մի կերպ որսք չէին գալիս գրպաններից: Փորձեց աջ ձեռքը, ձեռքը ոնց որ կպած լիներ գրպանին: Փորձեց ձախը. դրանից ոնց որ տալը փոք բան կախած լիներ: Որ տալը փոք լիներ՝ դեռ ոչինչ. դրա հախից կգար: Բայց ինչ էլ անում՝ չէր անում, ոնց էլ քաշքշում էր, ոնց էլ ձգում-մզում էր, ոնց էլ փրփրում ու կատաղում էր, ձեռքերը գրպաններից դուրս չէին գալիս:

- Զգվե՛լի կատակ է, - անօգնական փնփնթաց Վագրովսկին:

- Էլքան էլ զզվե՛լի չի, ինչքան ձեզ է թվում, - կամացուկ ասաց Անձանոթը, ով մատով հանգիստ զծմծում էր սեղանին:

Վագրովսկին դեռ երկար տեսնուցաց ու չարչարվեց, որ ձեռքերը հանի գրպաններից: Դրսում մնացած խուզարկուներին արդեն տարօրինակ թվաց, որ նա այդքան երկար ժամանակ տես չի գալիս:

- Հիմա էլ ե՛ս եմ գնում, - համարձակ ասաց մայր Անտոլաշան, մի քանի նրբազեղ անտոլաշա արեց ու պանդուկի դռնից ներս ճախրեց:

Համա թե աչքերը չոցե, հա՛:

Սրիկանոն կապկպված պառկած էր հատակին. Վագրովսկին, ձեռքե-

րը գրպանները կոխած, արջի նման պար էր գայիս սեխյակով մեկ, իսկ սեղանի կողքին, զլուխը կախ, նստել էր Անձանոթն ու մատով զծնծում էր սեղանին:

- Դուք ինձ ձերբակալել էք ուզում, - հարցրեց Անձանոթը՝ չթողնելով, որ Աստղաշան բերանն անգամ բացի:

- Ձեր տրամադրության տակ եմ, - աշխույժ պատասխանեց Աստղաշան ու գրպանից հանեց պողպատե ձեռնոցակները: - Բարի եղեք, խնդրեմ, մեկնեք ձեր թաթիկները, մեծարգո՛ մայր, ու մենք ձեր թաթիկներին կհագցնենք այս ապարանջանները, խնդրում եմ ձեզ. այս ջնաղ ապարանջանները, լավագույն պողպատից սարքած այս նուփ-նոր ապարանջանները, իրենց այս ջնաղագույն պողպատե շղթայիկով:

Այս խոսքերի հետ Աստղաշան, ճարպիկ-ճարպիկ շիջիկացնում էր ձեռնոցակները, իր մի ձեռքից շարտում մյուսը, ոնց որ ապրանք վաճառող:

- Վճիռ ընդունելու ձեր բարեհաճությունն եմ լույ հայցում, - առանց դադարի բլբլում էր Աստղաշան: - Մենք ոչ մեկին չենք հարկադրում, շահ տ թիչ միայն, երբ հաճախորդը տատանվում է: Շքեղ ապարանջաններ են, ողորմամբ պարոն. կիպ գրկում են դաստակները, ոչ մի տեղ չեն սեղմում, ոչ մի տեղ չեն ցավեցնում, - ու հանկարծ Աստղաշան լոխվ կարմրեց, քրտնեց՝ անընդհատ ավելի ու ավելի արագ խաղացնելով ձեռնոցակները:

- Անման ձե-ձե-ձեռնոցակներ են, ոնց որ հատուկ ձեզ համար, վա՛ր, վա՛ր, վա՛ր, ջճանգոտվող պողպատից, տե՛ր ի՛մ, է-է-լավագույն որակի, կռած ու կոխած կ-կ-կ-կրակի մեջ, հիանալի ո-ո-ո-ո-ոճով, ու-ու-ու-ու, վա՛ր, վա՛ր, վա՛ր, գրողը տանի, - ոռնաց Աստղաշան ու ձեռնոցակները ցած զցեց հատակին:

Այդ ո՛նց ցած չզցրե: Ո՛րոց չշարտեր մի ձեռքից մյուսը: Ձեռնոցակները լոխվ կարմրել-չիկացել էին: Հենց որ կպան հատակին, հատակի վառված տեղը մի մեծ անցք մնաց: Դեռ հրաշք էր, որ հատակը լոխվ չկտավեց:

Իսկ այդ ժամանակ արդեն Փնթփնթոնն էլ անհանգստացավ, որ ոչ մեկը ետ չի դառնում:

- Վուե, - վճռական ասաց Փնթփնթոնը, քաշեց-հանեց իր ատրճանակն ու թափով մտավ պանդուկ:

Մրսեղ լիքը ծուխ էր, Աստղաշան ցավից վեր-վեր էր թռչում ու փչում ձեռքերին, Վագրովակին, ձեռքերը կոխած գրպանները, պտտվում էր ու ցնցվում, Սրիկանոն, հալից լոխվ ընկած, պառկած էր հատակին, իսկ սեղանի կողքին, զլուխը կախ, նստել էր Անձանոթն ու մատով ինչ-որ բան էր նկարում սփռոցին:

- Վուե, - հայտարարեց Փնթփնթոնն ու ատրճանակը ձեռքին գնաց ուղի Անձանոթի վրա: Անձանոթը բարձրացրեց իր մտածկոտ ու փաղաքուշ աչքերը. Փնթփնթոնն զգաց, որ այդ հայացքից ձեռքերը դողացին, բայց հավաքեց իրեն ու իր ատրճանակի վեց գնդակն էլ կրակեց Անձանոթի վրա: Ուղի ճակատին:

- Դրճա՛ք, - հարցրեց Անձանոթը:

- Չէ՛, - ասաց Փնթփնթոնը, ձեռքն առավ իր երկրորդ ատրճանակն ու Անձանոթի ճակատին վեց գնդակ էլ մեկնեց:

- Գործն արվե՛ց, - հարցրեց Անձանոթը:

- Հա՛, - ասաց Փնթփնթոնն ու զինվորավարի շուր եկավ ու նստեց անկյունի սքոռին:

- Ուրեմն հաշիվս փակեմ, - ասաց Անձանոթն ու ոսկեդրամով զեպացրեց զավաթին: Բայց ոչ մեկը չմտոցավ նրան: Պանդուկապանն ու բոլոր մատուցողները, կրակոցները լսելով, թաքնվել էին ձեղնահարկում:

Անձանոթը ոսկին դրեց սեղանին, հրաժեշտ տվեց խուզարկուներին ու հանգիստ գնաց դռան կողմը:

Հենց այդ պահին մի պատուհանից ներս նայեց Որսունցը, մյուսից՝ Բռնունցը, երրորդից՝ Պահունին:

Առաջինը, հենց պատուհանից, սրահ թռավ Որսունցը:

- Տղե՛րք, ի՛նչ արիք դրան, - ասաց Որսունցն ու հռիռկեց:

Երկրորդ պատուհանից ներս թռավ Բռնունցը:

- Ի՛մ կարծիքով, - ասաց Բռնունցն ու հռիռկեց, - Սրիկանոն հատակի վրա անտղաշա է անում:

Երրորդ պատուհանից էլ ներս թռավ Պահունին:

- Իսկ ես կարծում եմ, - առեց Պահունին, - որ մայր Աստղաշան մի քիչ փնթփնթոն է:

- Ինձ էլ թվում է, - ասաց Որսունցը, - որ Փնթփնթոնի տեսքն էնքան էլ վագրային չի:

- Ի՛մ կարծիքով էլ, - շարունակեց Բռնունցը, - Վագրովակու ձեռներն իր գրպանների մեջ սրիկանոյացել են:

Սրիկանոն տեղից մի քիչ վեր բարձրացավ:

- Տղե՛րք, - ասաց Սրիկանոն, - ձեռ անելու ժամանակ չի: Հանցագործն ինձ կապկպեց՝ առանց մատով անգամ ինձ կպչելու:

- Իսկ ի՛մ էլ, - փնթփնթաց Վագրովակին, - ձեռքերը կպցրեց գրպաններին:

- Ի՛մ էլ ձեռքերի վրա, - տնքաց Աստղաշան, - ձեռնոցակները շիկաց-

րեց:

- Վուել, - ավելացրեց Փնթիսթոնը, - դրանք բոլորն էլ հեշ: Իսկ, այ, ես դրա ճակատին ատրճանակից տասներկու գնդակ կրակեցի, բայց ճակատը նույնիսկ չքերծվեց:

Որսունցը, Բոնունցն ու Պահունին իրար նայեցին:

- Ինձ թվում է... - սկսեց Որսունցը:

- ...որ հանցագործը... - շարունակեց Բոնունցը:

- ...ճիշտն ասած՝ կախարդ է, - վերջացրեց Պահունին:

- Պարզ մի՛ արեք, տղե՛րք, - նորից սկսեց Որսունցը: - Դա մեր ձեռից չի արձկի: Մենք հազար զինվոր ենք բերել:

- Ո՛ր հրամայել ենք, որ պանդոկը շրջապատեն, - շարունակեց Բոնունցը:

- Որ մուկն անգամ դուրս չարձկի, - ավարտեց Պահունին:

Վեց այդ պահին թնդաց հազար կրակոց:

Այստեղ դուռը բացվեց, ու սրահ խուճեց այն գեներալը, ով պանդոկը շրջապատած զորքի հրամանատարն էր:

- Ձեր թույլատրությամբ զեկուցում եմ, - թնդաց գեներալը, - որ մենք պանդոկը շրջապատել էինք: Ես հրամայեցի, որ այստեղից մի մուկ անգամ չձվի: Բայց հանկարծ դուրս թռավ փաղաքուշ աչքերով մի աղավախ ու հո չի պատվում գլխավերև:

- Վայ՛ թո... - գոռացին բոլորը: Մենակ Փնթիսթոնն ասաց՝ «վուել»:

- Ես թողնու աղավախն երկու կես արեցի, - շարունակեց գեներալը, - ու հենց այդ պահին էլ զինվորները, բոլորը միասին, կրակեցին դրա վրա: Աղավախն հազար կտոր եղավ, բայց ամեն մի կտորը դարձավ սպիտակ թիթեռ ու թռավ փախավ: Ձեր թույլատրությամբ զեկուցում եմ՝ ի՛նչ անեն հիմա:

Որսունցի աչքերը պսպղացին:

- Շատ լավ, - ասաց Որսունցը, - ուղիքի հանեք ողջ զորքը, պահեստի ողջ զորամասերն ու դեռ աշխարհագրոս* էլ հետը և ուղարկեք դրանց աշխարհի բոլոր երկրները, թող որսան թիթեռներին:

Այդպես էլ արին ու, ձեզնից ինչ պահեմ, մեր Ազգային թանգարանի թիթեռների չքնաղ հավաքածուն հենց այդ ձևով են հավաքել: Ով որ գա Պրահա, թող անալալման գեա ու տեսի դա:

Իսկ Որսունցն այդ ընթացքում մնացած խուզարկուներին ասաց.

- Տղե՛րք, դուք այստեղ այլևս պետք չեք, մենք էս գործի հախից մենակ էլ կանգը:

Ու նրանք բոլորը՝ Սրիկանտն, Անտոաշան, Փնթիսթոնն ու Վազրովսկին, տխուր-տրտում ու ջրո ու վոշման, գնացին տուն:

Որսունցը, Բոնունցն ու Պահունին երկա՛ր-երկա՛ր խորհուրդ արեցին, թե կախարդին ոնց բռնեն: Խորհուրդ անելիս մի ցենսներ թուրթուն ծխեցին ու հետև էլ Ըստրաշնիցքում ինչ կար-չկար խմեցին, բայց այդպես էլ ոչ մի ճար չգտան:

Վեցը Պահունին ասաց.

- Տղե՛րք, եսպես չի լինի: Դուրս գանք, թող մի քիչ սրտներս բացվի:

Վեր կացան, որ դուրս գան, բայց նոր էին հասել շնճքին ու... ո՛ր մտեսնե, որ լավ լինի: Վեց իրեն, հենց այդ կախարդին: Կախարդը նստել ու հետաքրքրությամբ նայում էր, թե նրանք ի՛նչ են անելու:

- Քե՛ս ինքը, - ուրախ-ուրախ գոռաց Որսունցը:

Որսունցը թռավ կախարդի վրա ու բռնեց ուսից: Բայց հենց այդ պահին կախարդը դարձավ մի արծաթագույն ու փոքրիկ օձ, ու Որսունցը, սարսափած, նրան իր վրայից դեմ շարտեց:

Այդ ժամանակ վրա հասավ Բոնունցն ու իր բաճկոնը գցեց օձի վրա: Բայց օձը դարձավ ոսկե ճանճ, մտավ բաճկոնի թևքն ու դուրս արձավ:

Իսկույն վրա թռավ Պահունին ու իր գլխարկով բռնեց ոսկե ճանճին:

Բայց ճանճը դարձավ արծաթագույն առվակ ու թափով փախավ, ու վերցրեց, հետը տարավ նաև գլխարկը:

Խուզարկուները արագ-արագ մտան պանդոկ, որ բաժած վերցնեն ու առուն դատարկեն: Բայց առուն հասավ Վտավա գետին ու խառնվեց դրան: Դրա համար է, որ Վտավան մեկ-մեկ, երբ տրամադրություն տեղև է, արծաթի պես պսպղում է. ծույլ-ծույլ պատկում է արևի տակ, բայց հենց հիշում է կախարդին, այն տեսակ է շողջողում, որ քիչ է մնում մարդու գուրից պատվի:

Որսունցը, Բոնունցն ու Պահունին կանգնել են Վտավայի ափին ու միտք են անում: Ու մեկ էլ՝ ի՛նչ: Վանկարծ մի արծաթագույն ձկնիկ է գուրից հանում ջրից ու իր հրաշալի, սև աչքերով՝ Կախարդի հեքիաթային գեղեցկության աչքերով, նայում է խուզարկուներին:

Երեք խուզարկուն էլ, իսկույն, ձկան, մի-մի կարթ առան խառնութից ու կախեցին Վտավայի մեջ, որ ձուկ բռնեն: Նրանք հիմա՛ էլ են այնտեղ նստած: Առավոտից իրիկուն, կարթը ձեռքերին, նստում են իրենց նավակներին մեկ ու ձայն չեն հանում: Այդ ոչ մի կերպ չեն հանգստանում ու չեն էլ հանգստանա, մինչև ջրենն սև աչքերով արծաթագույն ձկնիկին:

Քանի՛-քանի՛ խուզարկու է ուզել, որ բռնի Կախարդին, բայց իզուր:

Մեկ-մեկ էլ, երբ մերենայով ընկնում էին Կախարդի հետևից, հանկարծ ճամփի կողքի բլիթրից մի մատուռաշ եղևիկ էր դուրս նայում ու նրանց ճանապարհի դնում իր հեզիկ ու հետաքրքրասեր հայացքով: Իսկ երբ օդանավով էին ընկնում Կախարդի հետևից, նրանց հետքերով մի արծիվ էր թռչում: Ու այդ արծիվը իր հպարտ ու բոցավառ հայացքը չէր հեռացնում խուզարկուներից: Իսկ երբ նրանք Կախարդին որոնում էին շոգենավով, ծովի խորքերից մի դելֆին էր դուրս լողում ու իր խելոց հայացքը հառում խուզարկուներին: Մեկ-մեկ էլ խուզարկուի սեղանի վրայի ճաղիկները հանկարծ պսպղում էին ու քաղցր-քաղցր ու հետաքրքրությամբ նայում նրան: Կամ էլ խուզարկուի հետախույզ շունն էր հանկարծ գլուխը բարձրացնում ու տիրոջը նայում այն տեսակ մարդկային մի հայացքով, որ էլ ասելու չի:

Ու Կախարդը ոնց որ ամեն տեղից հետևեր խուզարկուներին: Նայում էր, նայում ու չքանում:

Բա՞: Ախր Կախարդին բռնելը նրանց ի՞նչ խելքի բանն էր:

Մերիկացի նշա-
նավոր խուզարկու Սիդնի Հոլլը այս ողջ պատմությունը կարդաց ու իմացավ թերթից: Ու մտքին դրեց, որ պիտի ի՞նքն էլ բախտը փորձի: Սիդնի Հոլլը ծպտվեց. մի-լինևտիրոջ շորեր հագավ, ատրճանակը դրեց զրպանն ու գնաց Եվրոպա: Տեղ հասավ թե՛ չէ, հսկույն ներկայացավ ոստիկանության պետին, ու պետը մանրամասն պատմեց Սիդնի Հոլլին, թե ոնց են Կախարդին որսալու փորձ արել:

- Ինքներդ էլ եք հասկանում, - ասաց ոստիկանության պետը՝ վերջացնելով իր պատմությունը, - որ, իրոք, էդ չարագործին դատարան քարշ տալու ոչ մի ճար չկա: Սիդնի Հոլլը սուտուփուս ժպտաց ու ասաց.

- Ամենաշատը քառասուն օրից էդ Կախարդը նստած կլինի ձեր բանտում:

- Անհար բան է, - գոռաց պետը:
- Գրագ եմ գալիս մի կիտ տանձի վրա, - ասաց Սիդնի Հոլլը: Ախր, նա աշխարհում ամենաշատը տանձ էր սփրում ու մեկ էլ՝ գրագ:
- Ձեռող տու՛ր, - գոռաց ոստիկանության պետը: - Բայց, ախր, Աստուծո սիրուն, ասե՛ք, տեսե՛մ՝ ո՞նց եք էդ գործն սկսելու:
- Նախ և առաջ, - ասաց Սիդնի Հոլլը, - պիտի ճամփորդեմ աշխարհի

ՀՈՂԱԿԱԿՈՐ ՍԻՂՆԻ ՀՈՒԼԸ ՈՆՑ ԲՐՆԵՑ ԿԱՆԱՐԴԻՆ

շուրջը: Դրա համար ինձ շատ փող է պետք:

Ուտիկանության պետը նրան շատ փող տվեց ու հետև էլ, որ ցույց տա, թե ինչ խելոքն է ինքը, ասաց.

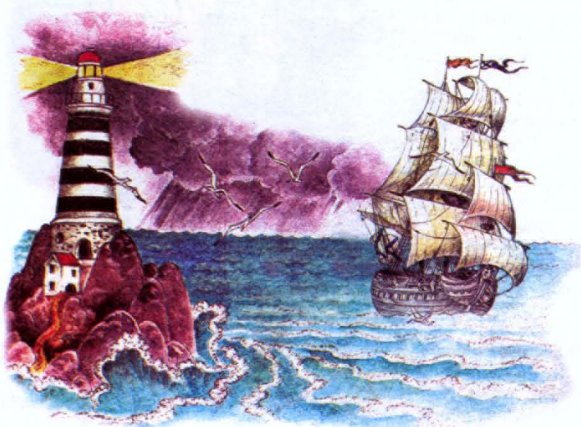
- Հի՛ք, ես կռահում եմ, թե դուք ինչ ծրագիր ունեք, բայց մենք դա պի-
տի զաղտնի պահենք, որ Կախարդը չիմանա, որ ընկել ենք իր հետևից:

- Լրիվ հավատակը, - առարկեց խուզարկուն, - հրաման տվեք, որ աշ-
խարհի բոլոր թերթերում հենց վաղը ամավտյան գրեն, թե հռչակավոր Սիդնի Հոլլը պարտավորվել է, թե քառասուն օրում պիտի բռնի ու բանտար-
կի Կախարդին: Իսկ առայժմ` պատիվ ունեն հրաժեշտ տալու:

Հետո Սիդնի Հոլլը գնաց ողջ աշխարհում հայտնի մի ճանապարհորդի
մոտ, ով մի անգամ աշխարհի շուրջ ճամփորդել էր հիսուն օրում, ու ասաց
նրան.

- Ուզո՞ւմ եք, գրագ գանք, որ ես աշխարհի շուրջը կպտտվեմ քառասուն
օրում:

- Հնարավոր բան չի, - ասաց ճանապարհորդը: - Ֆիլիաս Ֆոզն աշ-

խարհի շուրջը պտտվեց ութսուն օրում, ես` հիսուն: Ավելի արագ չի ստաց-
վի:

- Գրագ եմ գալիս հազար դոլարի վրա, - ասաց Սիդնի Հոլլը, - որ ես էլ
բանը կանեմ:

Ու նրանք գրագ եկան:

Հենց այդ գիշերն էլ Սիդնի Հոլլը ճամփա ընկավ: Մի շաբաթ հետո Ե-
զիպտոսի Անքրասնորիա քաղաքից հեռագիր ստացվեց. «Նետք բռնել եմ:
Սիդնի Հոլլը»:

Մի շաբաթ էլ անց մի նոր հեռագիր եկավ Անդլաստանի Բոմբեյից.
«Ձավարոց լարած է: Ամեն ինչ հիանալի է: Մանրամասները` նամակով:
Սիդնի Հոլլը»:

Մի քիչ հետո Բոմբեյից նամակ էլ եկավ, բայց այդ նամակը ծածկագրով
էր գրված, իսկ ծածկագրի զաղտնիքը ոչ ոք չգիտեր:

Ուրք օր անց էլ Ճապոնիայի Նագասակի քաղաքից մի փոստային ա-
ղավի թռավ-եկավ: Կգին գրություն էր կախած. «Մոտենում եմ Նպատա-
կին: Սպասեք: Սիդնի Հոլլը»:

Հետո Ամերիկայի Սան-Ֆրանցիսկո քաղաքից կայծակ հեռագիր
ստացվեց. «Գրիպ ընկա: Մնացած ամեն բանը լավ է: Տանձի տեղ արեք:
Սիդնի Հոլլը»:

Կերջին հեռագիրը եկավ նրա գնալուց երեսունինը

օր հետո, Հոլանդիայի Ամստերդամ քաղաքից.

«Կգամ, տանձն ատք պահեք, ցանկալի է`

դուռչես տեսակի: Սիդնի Հոլլը»:

Քառասուներորդ օրը, ժամը յոթն անց

տասնինը րոպեին, գնացքը փնչացնելով է-

կավ ու կանգնեց կայարանում: Վազոնից

դուրս թռավ Սիդնի Հոլլը, ու հետևից էլ

Կախարդը` տխուր, զուռառ ու աչքերը

կախ: Խուզարկուները բոլորն էլ սպա-

սում էին կայարանում ու շատ զարմա-

ցան, երբ տեսան, որ Կախարդն առանց

ծեռնադակների է: Բայց Սիդնի Հոլլը

միայն ծեռոզվ արեց նրանց ու ասաց.

- Իրիկուն ինձ սպասեք «Կապույտ

շուն» պանդոկում: Իսկ հիմա ես պարոնին պի-

տի հասցնեմ բանտ:

Ու Սիդնի Հոլլը Կախարդի հետ կառք նստեց, բայց վերջին պահին մի բան էլ հիշեց: Ու գլուխը կառքի պատուհանից հանելով՝ գոռաց.

- Տանձերը կբերեք հետներո, հա՛ր:

Իրիկունը Սիդնի Հոլլին էր սպասում ընտիր տանձով լիքը մի ախտ, իսկ խուզարկուները բոլորն էլ հավաքվել էին դրա շուրջը: Խուզարկուներն արդեն մտածում էին, որ Սիդնի Հոլլն առիասարակ չի գա, երբ պատերին դուռը բացվեց ու ներս մտավ մի պատա՛վ-պատա՛վ ու կուզի՛կ-կուզի՛կ մարդուկ, մեկն այն մարդուկներից, ովքեր պանդուկից պանդուկ են շրջում ու սեյ-յողկա ու թթու դրած վարունգ են ծախում:

- Պապի՛, - ասացին խուզարկուները, - մենք թեզևից վայ թե ոչ մի բան էլ չառնենք:

- Ափսո՛ս, ափսո՛ս, - ասաց կուզիկն ու հանկարծ դողողաց, երեքաց, տըրտըքաց, կակազեց, հետո թուրք թուրք կատիկն ու քիչ մնաց խեղդվե՛ր ու դրա համար էլ փովեց աթոռին:

- Գրողը տանի, - գոռաց խուզարկուներից մեկը: - Հանկարծ ես բիծան չվերցնի՞ ու շունչը փչի:

- Չէ՛, չէ՛, - տնքաց կուզիկը՝ խեղդվելով, կուզեկուզ անելով ու հազար ասակ լինելով, - բայց ես ուղղակի էլ չեմ դիմանում:

Ու այս խոսքի վրա բոլորը տեսան, որ նա ուղղակի հոհոհում է ու ծիծաղը զսպելու ուժ չունի:

- Վա՛յ, տղե՛րք, վա՛յ, էլ իսկի չեմ դիմանում:

- Պապի՛, - ասացին խուզարկուները, - ուզածդ ի՛նչ է:

Կուզիկը վեր կացավ, մի կերպ թառ? էկավ մինչև սեղանը, ախտից ջուկեց ամենալավ տանձը, մաքրեց ու մի վայրկյանում կերավ: Դրանից հետո իր վրայից արկեց կեղծ մորուրք, կեղծ քիթը, սպիտակ կեղծ մազերն ու հանեց կապույտ ակնոցը: Ու, ա՛յ, թե՛զ բա՛ն. խուզարկուների դեմ կանգնել էր մաքուր սափրված ու ծիծաղող Սիդնի Հոլլը:

- Տղե՛րք, - ասաց Սիդնի Հոլլը, - ինձնից մի՛ նեղացեք: Ախր ես արդեն քառասուն օր է, ինչ սրտանց չի ծիծաղել:

- Դուք կախարդին ե՛րբ բռնեցիք, - ծայն ծայնի տված հարցրին բոլոր խուզարկուները:

- Հե՛նց երե՛կ, - ասաց հոչակավոր Սիդնի Հոլլը, - բայց որ ծիծաղելու հնար ունենայի, հենց սկզբից էլ կհոհոխա՛յ՝ պատկերացնելով, թե նրան ոնց եմ խաբելու:

- Բայց ախր, - վրա տվին խուզարկուները, - նրան ո՞նց բռնեցիք:

- Էդ պատմությունը շատ է երկար, - ասաց Սիդնի Հոլլը: - Հիմա կպատ-

մե՛ս, մենակ նախ պիտի, ա՛յ, էս մի տանձն էլ ուտեմ:

Երբ Սիդնի Հոլլն այդ տանձը կերավ պրծավ, այսպիսի մի բան պատմեց.

- Ուրեմն ուշադրություն, թանկազին կողեզաներ: Նախ և առաջ՝ ամենագլխավորը: Լավ լսեք, թե ինչ եմ ասում ձեզ: Կարգին խուզարկուն չպիտի էշ լի-լի:

Ու այդ բանն ասելուց հետո Սիդնի Հոլլը հերթով նայեց բոլորին, ասե՛ս՝ ման էր գալիս, թե դրանցից ո՞ր մեկն է էշ:

- Հե՛տո՞, - հարցրին խուզարկուները:

- Ի՛նչ հետո, - ասաց Սիդնի Հոլլը: - Հե՛տո՞՝ նրա գլուխը պիտի դատարկ չլինի: Եվ երրորդ, - շարունակեց ամերիկացի խուզարկուն՝ մաքրելով երրորդ տանձը, - խուզարկուն պիտի ծովի չափ խնչը ունենա: Դուք, խոսքի օրինակ, գիտե՛ք, թե մկանն ինչ խայծով են բռնում:

- Պանրով, - ասացին խուզարկուները:

- Իսկ գիտե՛ք, թե ձկանն ինչ խայծով են բռնում:

- Ճանձով կամ որդով:

- Իսկ գիտե՛ք, թե կախարդին ինչ խայծով են բռնում:

- Չէ՛, դա չգիտենք, - խոստովանեցին խուզարկուները:

- Կախարդին, - դասատուի պես ասաց Սիդնի Հոլլը, - բռնում են նույն ձևով, ոնց որ բռնում են մյուս մարդկանց. նրանց սեփական թուլություններով: Նախ և առաջ՝ պիտի անպայման պարզես, թե նա ինչ հատուկ թուլություններ ունի: Տղե՛րք, իսկ գիտե՛ք, թե որն է մեր Կախարդի թուլությունը:

- Չէ, չգիտենք:

- Հետաքրքրասիրությունը, - հայտարարեց Սիդնի Հոլլը: - Կախարդն ինչ ուզենա՝ կանի, ամեն-ամեն ինչ, բայց հետաքրքրասեր է, են էլ՝ սարսափին հետաքրքրասեր: Իսկ հիմա՝ պիտի ա՛յ էս մի տանձն էլ ուտեմ:

Կերավ պրծավ ու շարունակեց.

- Դուք բոլորդ էլ կարծում էիք՝ ընկել էք Կախարդի հետևից: Բայց ախր հենց Կախարդն ի՛նչն էր ընկել ձեր հետևից ու պոչներիցդ չէր կտրվում, ձեզ աչքից բաց չէր թողնում, որովհետև անավոր հետաքրքրասեր է, ու ուզում էր իմանաք, թե ձեր մտքին ինչ կա, ինչ եք ուզում իրենից: Ա՛յ, հենց դրա համար էլ ձեզնից արկ չէր գալիս: Ի՛մ ծրագրի հիմքն էլ հենց այդ հետաքրքրա-

սիրությունն էր:

- Ի՞նչ ծրագիր, - անհամբեր գոռացին խուզարկուները:

- Շատ պարզ մի ծրագիր: Տղերք, աշխարհի շուրջն իմ ճամփորդությունը, ճիշտն ասած, հավեսի համար էի անում: Մտքիս ճամփորդելու զանկություն վաղուց կար: Բայց հնարավորություն չուներ: Որ եկա տեսե՛ր, արագ գլխի ընկավ, որ Կախարդն իմ հետևից ուր ասես կգա, մենակ տեսնի, թե ես ինչ հնարքով պիտի բռնեմ իրեն: Շատ լավ, ասացի ինքս ինձ, արի որան հետևիցս ընդո՞ւման աշխարհի շուրջը: Ե՛վ արար աշխարհքը կտեսնեմ, է՛կ իրեն աչքիցս բաց չեմ թողնի: Ավելի ճիշտ՝ հենց ի՛նքն ինձ իր աչքից բաց չի թողնի: Իրեն է՛լ բողբոջելու համար գրագ էկա, որ էդ բանը կանեմ թառառան օրում: Իսկ հիմա մի հրաշալի տանձ էլ ուսեմ:

Սիդի Տոյը տանձը կերավ ու շարունակեց.

- Աշխարհում տանձից լավ բան չկա: Ուրեմն փողը ու ատրճանակը դրեցի գրպանս, շորերս փոխեցի, ծպտվեցի շվեդացի վաճառականի տեսքով ու ճամփա ընկա:

Այգրում՝ Տենովա: Տենովան, տղերք, հինքերդ էլ գիտե՛ք՝ Իտալիայում է, իսկ ճամփին էլ Ալպյան լեռնաշղթան ես տեսնում: Համա թե բարձր ես դրանք, հա՛: Չտեսնված բարձր ես: Թե որ դրանց կատարից թաղը պոկվեց, չէ՛, Էքրան երկար է ընկնում, որ գետին հասնելիս վրան քարաքոս է կապում: Տենովայում որոշեցի, որ պիտի շոգեանվով գեմա Եգիպտոս, Ալեքսանդրիա քաղաքը:

Տենովան զարմանալի սիրուն նավահանգիստ է: Էքրան է սիրուն, որ նավերն իրենք են վազում այնտեղ: Դրա համար էլ, դեռ Տենովա չհասած՝ նավերի հնոցներում կրակը մարում են, թիավարելը դադարեցնում, առագաստներն էլ հավաքում, որովհետև նավերը Տենովայի տեսքից Էքրան են ուրախանում, որ շան պես իրենք իրենց են վազում Տենովա:

Ի՛վ նավը պիտի ճամփա ընկներ գերեզման ժամը ճիշտ երեքին: Մեկն անց տասնինիսն շտապ-շտապ գնում եմ նավահանգիստ, մեկ էլ ճամփին տեսնեմ՝ մի փոքրիկ աղջիկ հոնգուր-հոնգուր լաց է լինում:

- Բա՛ղբոս, - ասում եմ ես, - ինչու՞ ես լաց լինում:

- Ուտու՛ր, - նվում է աղջիկը, - ես կորել եմ:

- Դե որ կորել ես, գե՛ս ու փետրի՛ թեզ, - ասում եմ ես:

- Ախր, ես մայրիկիս եմ կորցրել, - լաց է լինում Բաղբոս, - կորցրել եմ ու չգիտեմ, թե ուր է ես:

- Դա արդեն ուրիշ բան է, - ասում եմ ես, բռնում աղցկա ձեռքն ու ճամփա ընկնում նրա մորը որոնելու:

Էքրան թափառեցինք Տենովայում, մինչև մայրիկին գտանք: Ու մեկ էլ՝ ի՛նչ տեսնեմ. արդեն ժամը չորս անց հիսուն րոպե է: Շոգեանվա պիտի որ վաղուց ծով դուրս եկած լինի:

«Բաղբոցիդ պատճառով դու մի լրիվ օր կորցրիր», - մտածեցի ես:

Ու տխուր-տրտում գնում եմ նավահանգիստ, ու մեկ էլ... ուղղակի աչքերիս չհավատացի. նավը դեռ նավահանգստում էր: Արագ-արագ վազեցի նավի մոտ:

- Շվե՛ր, - ասաց նավապետը, - երևում է՝ դու Էքրան էլ չես շտապում: Մենք արդեն վաղուց ծովում կլինե՛նք, բայց քո բախտից նավի խարխիսն Էքրան անհասցող էր խրվել, որ մի ժամ տե՛նք, մինչև քաշեցինք- հանեցինք:

Ես էլ, պարզ բան է, ուրախացա: Իսկ հիմա մի հատ էլ տանձ ուսեմ:

Երբ Սիդի Տոյը այդ տանձի հախից էլ եկավ, ասաց.

- Ես ի՛նչ համով է: Մի խոսքով՝ դուրս քեզ անցք Սիջերկրական ծով: Սիջերկրական ծովն Էքրան է կապույտ, որ չես հասկանում, թե երկինքը որտեղ է սկսվում, կամ ծովի սահմանը որտեղ է: Դրա համար էլ էդ ծովում ամեն տեղ՝ նավերի վրա կամ ափերին, հուշող ցուցանակներ կան, ու դրանց վրա գրված է, թե վերև-ներքևը որ կողմն է, թե չէ՝ մեկ էլ տեսար խառնեցիր:

Ի միջի այլոց, նավապետն ինձ ասաց, որ մի անգամ մի նավ իրոք մուրված է. փոխանակ ծովով լող տալու, լող է տվել երկինք ու մինչև հիմա ետ չի եկել: Ո՛չ մեկը չգիտի, թե հիմա էդ նավն ուր է:

Ուրեմն ծովով լող տվինք հաստեք Ալեքսանդրիա: Ալեքսանդրիան մի փառավոր, մեծ քաղաք է, որովհետև դրա հիմնադիրը Ալեքսանդր Մեծն* է:

Տե՛ռագիր ուղարկեցի՝ համոզելու Կախարդին, թե ընկել եմ իր հետևից:

Դադը չէի անում, որովհետև գիտեի, որ պոչիցս կպած գայիս է:

Դե որ հասել էի Ալեքսանդրիա, սրբազան Նեոստվ գնացի Կահիրե: Կահիրեն վիթխարի քաղաք է: Էդ քաղաքն ինքն էլ իրենից երբեք զուրս չէր հանի, ու դրա տուն ու փողոցները բոլորն էլ կմուրվեին ու կկորչեին, թե որ դրա մեջ բարձր-բարձր մզկիթ ու միևրեքներ դրած չլինեին: Դրանք Էքրան հեռավոր են երևում, որ նույնիսկ ամենաեռու արվարձանի տներն են գլխի ընկնում, թե իրենք որտեղ են:

Կահիրեի մոտ լողացա Նեղոսի մեջ, որովհետև անավոր շոգ էր: Վրաս միայն շավվարս էր ու ատրճանակա: Մնացած իրերս ու շորերս ափին էին: Մեկ էլ մի կոկորդիլոս դուրս եկավ ջրից ու շորերս լափեց, հետև էլ՝ ինչ կարճար դրանց մեջ, օրինակ՝ ժամացույցս ու փողեքս: Ես վրա տվեցի կոկորդիլոսին ու ատրճանակիցս վեց գնդակ արձակեցի, բայց գնդակները ետ թռան նրա գրահից, ասե՛մ՝ գրահը պողպատից լինե՛ր, իսկ կոկորդիլոսն էլ,

եղ վախն, բարձր-բարձր հիռնաց վրաս: Մի րոպե... մի հատ էլ տանձ ուտն:

Այդ տանձի հախից էլ զալով ՝ Սիդիի հոլլը շարունակեց իր պատմութիւնը.

- Բոլորն էլ գիտեն, որ կոկորդիլոս ուզած րոպէին փոքր երեխայի պես լաց է լինում ու հեկեկում: Այ, հենց էդպէս է մարդկանց հրապուրում, տա-
նում ջուրը: Մարդիկ մտածում են, թե երեխա է խեղդվում, գնում են, որ քրից հանեն, իսկ կոկորդիլոսը բռնում է նրանց ու լափում: Բայց ես կոկորդիլոսն ելքան պատաճ էր ու խելոք, որ ինչ ասես՝ չգիտեր, ինչ ասես որ չէր սովորել. համ' երեխայի պես լաց էր լինում, համ' նավաստու պես հայիոյում էր, համ' օպերայի երգչուհու պես երգում էր ու դեր մարդու պես էլ խոսում: Անում են,

որ եւս նույնիսկ դարձել էր մահմեդական:

Հիմա հոգ անտրամադիր չեմ. խոսելու հաճախ անգամ չունեմ: Այսր, ինչ անեմ ամռանց շոր ու առանց փող: Մեկ էլ տեսնեմ ՝ կողքիս մի արաբ է կանգ-
նած ու խոսում է կոկորդիլոսի հետ:

- Էյ, կոկորդիլոս, - ասում է արաբը, - դու, ինչ է, շորերի հետ ժամա-
ցոյցն էլ կուլ տվիր:

- Բա ո՞նց, - ասում է կոկորդիլոսը:

- Տո էշի՛ մեկը, - ասում է արաբը, այսր ժամացույցը լարած չի: Կանգ-
նած ժամացույցն ինչի՞նչ է պետք:

Կոկորդիլոսը մի քիչ մտածեց, հետո ասաց ինձ.

- Էյ, ընկեր ջան, հիմա ես երախս մի քիչ կբացեմ, դու մտի փորս ու փո-
րիցս ժամացույցը հանի, լարի ու էլի տեղը դիր:

Ես ասացի.

- Ինչ կա որ, կարելի է, բայց այսր դու, մեկ էլ տեսար, թես կծեցիր տա-
րար: Գիտես՝ ինչ: Արի ես փայտը դնեմ ձևոտներդ արանքը, որ դու հան-
կարձ քո էլ զզվելի երախը սփակես:

- Իմ երախն իսկի էլ զզվելի չի, - ասաց կոկորդիլոսը, - բայց թե որ դու
ուրիշ ձևով չես կարող, դիր, ինչ անեմ:

Ես, դե, պարզ բան է, փայտը դրեցի ու դրա փորից և՛ ժամացույցս հա-
նեցի, և՛ շորերս, և՛ կոշիկներս ու գլխարկս: Ու հետո ասացի.

- Իսկ փայտը, ընկեր ջան, թողնում եմ քեզ հիշատակ:

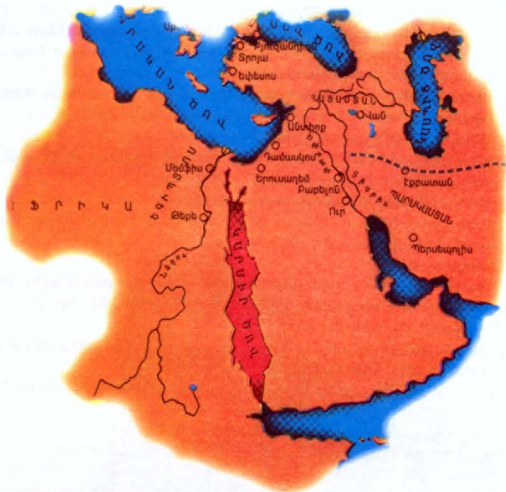
Կոկորդիլոսի մտքով անցավ, որ ինձ հայիոյի, բայց չկարողացավ, ո-
րովիտես երախը բաց էր, փայտն էլ մեջը տնկած: Հետո մտքով անցավ, որ
ինձ լափի, բայց էլի չկարողացավ: Հետո մտքով անցավ, որ ներողութուն
խնդրի, բայց դա էլ չկարողացավ: Իսկ ես հանգիստ հազնվեցի ու ասացի.

- Ուրեմն իմացա՞մ եղիր, որ քո երախը զզվելի է ու զարշելի: - Ու հետո
թքեցի դրա երախի մեջ: Եւս չգիմացավ ու կոկորդիլոսի արցունքներով լաց
եղավ:

Շուտ եկա, որ զսնեմ արաբին, որն էղքան հնարամիտ ձևով ինձ ազա-
տեց փորձանքից, բայց նրա իզուրոզն էլ չկար: Իսկ կոկորդիլոսս մինչև
հիմա, երախը բաց, լող է տալիս Նեղոսում:

Ալեքսանդրիայից գնացի Բուրբէ: Տեղ հասնելուց առաջ շորերս փոխե-
ցի ու հազնվեցի ռաջայի* սնան: Տղերք, ռաջայի շորերն ինչքան էին ինձ
սպառւմ ՝ ուղղակի ապշելու բան էր: Ակզբում լողացի Կարմիր ծովով:

«Կարմիր» են ասում, որովիտես ամոթից անընդհատ կարմրում է, որ
ինքն էղքան փոքր է: Փոքրութան պատճառը գիտե՞՞ք՝ ինչն է: Երբ բոլոր ծո-

վերն էլ փոքր էին ու դեռ նոր-նոր էին մեծանում, Կարմիր ծովն ափին խաղում էր արաբ երեխեքի հետ, ու խաղով ընկավ, լրիվ մոռացավ, որ ինքն էլ ափտի մեծանա, չնայած Արարիչը շուրջ բոլորը հրաշալի ու չտեսված ավագ էր փռել, ինչից Կարմիր ծովը ափտի իր համար հատակ սարքեր: Միայն ամենավերջին պահին Կարմիր ծովի միտն ընկավ, որ ափտի մեծանա, բայց արդեն մեծանալու ուրիշ տեղ չէր մնացել, բացի երկար մի շերտից: Մակայն մեկ է՝ ինչքան էլ երկարո՞նց, երկարո՞նց, որ միանա Միջերկրական ծովին, էլի էղ երկուսի արանքում ցամաքի մի շերտ մնաց: Դրանից Կարմիր ծովի տրամադրությունը լրիվ ընկավ, մինչև որ մարդիկ խոճացին նրան, ու ջրանցքով երկու ծովը միացրին իրար*: Էղ օրվանից Կարմիր ծովն էլ չի կարմրում:

Երբ Կարմիր ծովն անցանք, պարոնեցի իմ նավախցում ու բուն մտա: Մեկ էլ հանկարծ մեկը դուռս կամացուկ ձեռնեց: Բացեցի: Միջանցքում մարդ

չկար: Մի քիչ սպասեցի, մեկ էլ լսում եմ՝ երկու նավաստի են մոտենում: Նավաստիներից մեկը փափախով ասաց.

- Արի ու ռաջային սպանենք ու դրա շորերին կարած աղամանդ-մարգարիտները գողանանք:

Իսկ աղամանդ-մարգարիտներս, տղե՛րք, չգիտեմ՝ կհավատար, թե չէ, բոլորն էլ ապակուց էին:

- Դու մա, - փափսաց երկրորդը, - դանակս մոռացել եմ վերևը:

Մինչև նա կվազեր դանակի հետևից, ես բռնեցի առաջին նավաստու վզակոթից, բերանը մի լաթ կոխեցի, կապկպեցի, ռաջայի իմ շորերը հացքի իրեն ու պարոնեցիի մահճակալին: Իսկ ինքս նրա շորերը հագա ու կանգնեցի դռան մոտ՝ նրա տեղը: Երբ երկրորդ նավաստին դանակ բերեց, ասացի.

- Էլ պտեղ չի, որ ռաջային սպանենք, ես նրան արդեն խեղդել պրծել եմ: Դու ներս մտի, աղամանդ-մարգարիտները վերցրու, իսկ ես տեսող պահակ կկանգնեմ:

Տեսց որ ես մտավ իմ նավախուցը, դուրը փակեցի վրան ու գնացի նավակտի մոտ:

- Պարոն՝ նավակետ, - ասացի, - ես երկու հետաքրքիր իյուր ունեմ:

Երբ նավակետն իմացավ, թե ինչ է պատահել, հրամայեց, որ երկուսի կաշին էլ քերթեն: Իսկ ես հավաքեցի մնացածներին, ցույց տվեցի իմ աղամանդներն ու մարգարիտներն ու ասացի.

- Տղե՛րք, ես ուզում եմ, որ դուք հասկանաք. խեղդ մարդու համար աղամանդն ու մարգարիտը՝ թքած, - ու ես խոսքի վրա՝ իմ ապակե գարդերը շարտեցի ծովը:

Ես որ տեսան, բոլորն էլ մինչև գետին գլուխ տվին ու գորացին.

- Փառք ու պատիվ՝ իմաստուն ու վե՛րմ ռաջայի:

Բայց թե ո՞վ ձեռնեց դուռս ու կյանքս փրկեց, Էդգես էլ չիմացա: Իսկ հիմա, ես մեծ տանձն էլ ունեմ:

Միղի՛ չուլը դեռ տանձը չէր կերել պրծել, երբ բերանը լիքը՝ ասաց.

- Ուրեմն մենք բարեհաջող հասանք Բոմբեյ՝ Տևղկաստան: Տևղկաստանը, տղե՛րք, վեհապանձ ու զարմանալի երկիր է: Էստեղ մեկ-մեկ են տեսակ շոգ է լինում, որ ջուրը լրիվ չորանում է, ու ափտի վրան ջուր լցնեն, որ գոնե մի քիչ թացանա: Անտառներն Էնքան խիտ են, որ ծառերի համար կանգնելու տեղ չկա: Իզուր չի, որ էղ անտառներին ասում եմ «ջունգլի»: Երբ անձրև է գալիս, ամեն ինչը հո՛՛ չի աճում, հո՛՛ չի աճում: Անձրևից հետո գետնից տաճարներ են բուսում: Դրա համար էլ էստեղ, օրինակ՝ Բնաբստում,

տաճար՝ ինչքան ասես: Հնդկաստանում կապիկը, ոնց որ մեզ մոտ ճնճորուկը՝ փճը-փճը: Դրանք լրիվ ընտանի են՝ նույնիսկ մտնում են սեյլակներն ու իրենց համար ազատ ման գալիս: Շատ է պատահում, որ մարդ առավոտն արթնանում է ու տեսնում, որ իր անկողնու մեջ կապիկ է պառկած: Այ, թե ինչքան ընտանի են դրանք: Իսկ օձերն էնքան են երկար, որ երբ դրանք հետ են նայում իրենց պոչին, չեն էլ հասկանում, որ էդ պոչը հենց իրենց սեփական պոչն է, ու մտածում են, որ իրենց հետևից մի ուրիշ, մի ավելի մեծ օձ է ընկել: Էդ ժամանակ նրանք հո չեն փախչում: Էնքան են փախչում, որ հոգևում-սատկում են: Իսկ փղերի մասին խոսելն անգամ ավելորդ է: Դրանք էնտեղ ոնց որ իրենց տանը լինեն: Առհասարակ, տղերք Հնդկաստանը փա-

ռահեղ երկիր է:

Բութեյից ես էլի մի ծածկագիր հեռագիր ուղարկեցի, որ Կախարդը մտածի, թե ես իր համար մի էն տեսակ խորամանկ ծուղակ եմ սարքել, որ Աստված հեռու տանի:

- Ի՞նչ կար էդ հեռագրի մեջ, - հարցրին խուզարկուները:

- Իսկ ես, - գլուխը գոճեց նրանցից մեկը, - էդ նամակի կենս արդեն վեր-ծանել եմ:

- Ուրեմն դուք ինձնից խելոք եք, - ասաց հոչակավոր Սիդիի Հոլը, - ուրովիտես ես ինքս էլ չեի վերծանի դա: Ես թոթի վրա ուղղակի ծածկագրի պես ինչ-որ մի բան էի խզրել:

- Բութեյից զնացրով զնացի Կալկաթա: Պատկերացնո՞ւմ եք, Հնդկաստանի զնացքների մեջ նստարանների փոխարեն լողատաշտ է դրված, որ ուղևորները շար չըզեն:

Կալկաթա զնախ՝ անցնում էինք Գանգես սրբազան գետի կողքով: Էդ գետը չտեսնված լայն է: Թե որ դրա մի ափից մյուսը քար շարտես, չէ՞, ժամ ու կես է տևում, մինչև հասնում է մյուս ափը: Երբ անցնում էինք Գանգեսի ափով, մի կին գետի մեջ շոր էր լվանում: Չգիտեմ, էդ կինը չափից ավել կռացավ, թե ոնց, բայց հանկարծ ընկավ ջուրն ու քիչ մնաց խեղդվել: Ես էլ, պարզ բան է, զնացքից, հենց շարժվելու ընթացքում, դուրս թռա ու էդ ցանցառին ջրից հանեցի: Դուք էլ, չէ՞, նույն բանը կանեիք, թե որ իմ տեղը լինեիք:

Խուզարկուներն ինչ-որ բան քրքմեցանցին:

- Հա, ուրեմն, - շարունակեց Սիդիի Հոլը, - ճիշտը որ ասեմ՝ աս կանգ էնքան էլ էժան չարձա: Երբ ջրից հանում էի լվացք անող կնոջը, մի ինչ-որ անտան ալիզատոր բռնեց ու հո թնա չկծեց: Լվացք անող կնոջը, ճիշտ է, արդեն ափ էի հանել, բայց կծեց թե չէ, ուշքս զնաց, ու ընկա գետին: Հնդիկ կանայք չորս օր ու զիշեր ինձ էին խնամում, իսկ վերջում էլ ես ոսկի մատա-ինիս նվեր ստացա՝ որպես հիշատակ: Տղերք, ասեմ ձեզ, որ արար աշխարհի-քում ամեն տեղ էլ մարդիկ շնորակալություն զգացում ունեն, նույնիսկ եթե սևամորթ հեթանոս են: Ու որն է կիսատկոր ինդիկ տղա ինձնից ու ձեզնից ոչ մի բանով վատը չի: Ի՛նչք էլ է մարդ, ու վերջ:

Բայց ախր ի՞նչ անեի էդ շնորհակալությունը, թե որ հինգը լրիվ օր էի կորցրել: Ու դեռ գրազն էլ հետը:

Նստել եմ գետի ափին ու մտածում եմ. «Ի՞նչ արդեն քառասուն օրում չեմ հասցրել: Հազար դոլարի գրա՞զս էլ կորցրի, տա՛նձն էլ հետը»: Այ, եսպես դարդ եմ անում, մեկ էլ տեսնեմ՝ գետի միջով էն աստերն է գնում, անունն

ինչ էր, է՛: Հա՛, «ջոնկան»: Տոնկան մի տեսակ ծիծաղելի փոքր սավակ է՝ խսիրե՞* առազատներով: Մեջը դարչնագույն մաշկով մալայացի երեք տղամարդ կար: Նրանք իրենց առամներն էն տեսակ էին բացել, ոնց որ ես համով խորոված լինեի:

- Միա նիանիա փհե հեմ Նագասակի, - բլբլաց դրանցից մեկը:

- Ա՛յ, հարգազնու, - ասացի ես, - գիտես, թե ես ընդ հասկանում եմ:

- Միա նիանիա փհե հեմ Նագասակի, - էլի բլբլաց նա, հետո մատուց ու առամները ցույց տվեց, որ ես գլխի ընկնեմ, թե ինքն իմ լավն է ուզում:

«Նագասակի» հասկացա: Դա Ճապոնիայի նավահանգիստներից մեկն է, ու ես հենց էլ թաղաքն էլ պիտի հասնեի:

- Նագասակի՞, - հարցրի ես: - Ես կոտրած տաշտակո՞վ: Որ սպանես էլ, ես էդ տաշտակը նստողը չեմ:

- Նիա, - ասաց էդ տղան ու էլի ինչ-որ բան բլբլաց, հետո մատը տակեց իր նավակին, երկնքին ու հետո էլ՝ իր սրտին: Մի խոսքով՝ իբր ես պիտի անպայման նստեմ ու գնամ:

- Տո՛, որ մի լիքը աման տանն էլ տաս, չեմ նստի, - ասացի ես:

Ես խոսքի վրա էր երեք դարչնագույն աստուան հասան վրաս, գեցցին գետին, փաթաթեցին խսիրների մեջ ու պարկի պես շարտեցի իրենց ջոնկան: Էլ չստեմ, թե էդ ժամանակ ինչ էի մտածում: Բայց հետո, էլ փաթեթի մեջ քուն տարավ, ու երբ գարթնեցի, էլ ջոնկայի մեջ չէի, արդեն ծովի ափին էի: Նայեցի վեր ու արևի տեղակ գլխիս վերևը մի մեծ քրիզանթեմ* տեսա, շուրջըրորոս ծառերը մաքրած ու լաքած էին, իսկ ափի ավազի ամեն մի հատիկը սփրուն վազած ու հղկած էր: Հենց էլ մաքրությունն ու կարգ ու կատնը տեսա, իսկույն գլխի ընկա, որ Ճապոնիայում եմ: Ու հենց որ մի դեղին

- Լսեք, թաղաքացի՛, ես որտե՛ղ եմ:

Տղան ծիծաղեց ու ասաց.

- Նագասակի:

- Բա՛, տղերք, - մտքերի մեջ ընկած՝ ասաց Սիդիի Հոլը, - աշխարհում ոչ մեկը չի ասի, թե ես բույժ եմ, բայց ախր ո՛նց հասկանամ, որ էդ քոտտ ջոնկայով մի գիշերվա մեջ Կալկաթայից հասա Նագասակի, երբ ամենասարակ շոգենավին դրա համար տառը օր է պետք: Դարդուն, շատ կներեք, ինչքա դրանից չի հասնում: Դրա համար ես մի տաննն էլ ունեմ:

Ու Սիդիի Հոլը խնամքով մաքրեց տաննը, կերավ պրծավ ու շարունակեց.

- Ճապոնիան մեծ ու զարմանալի երկիր է: Ճապոնացիք ուրախ ու ճար-

պիկ ժողովուրդ են: Նրանք հախճապակուց էլքան բարակ բաժակներ են սարքում, որ ճիշտն ասած՝ էդ բաժակների համար իսկի հախճապակի էլ պետք չի: Ճապոնացին ուղղակի բույժ մատով օդի մեջ մի շրջան է անում ու հետո էդ շրջանը սփրուն-սփրուն նախշում է, ու բաժակը լրիվ պատրաստ է: Իսկ թե որ ես ձեզ պատմեմ, թե ճապոնացիք ոնց են նկարում, ինձ չեք հավատա: Ես էնտեղ մի նկարիչ տեսա, ում ձեռքից վրձինն ընկավ սպիտակ թղթի վրա, գլորվեց ու մինչև կակզնեց մի ամբողջ պատկեր նկարեց՝ տներ, ծառեր, ճամփաներ ու վրաներն էլ՝ մարդիկ ու բոլորն էլ ճապոնացի, իսկ երկնքում էլ՝ վայրի սագերի երամ: Երբ էլ նկարիչը տեսավ, որ ես զարմա-

ցա, ասաց.

- Ղա հեչ, բա որ տեսնեիք, թե ոնց էր աշխատում իմ հանգուցյալ ուսուցիցը: Ուսուցիչս մի անգամ անձրևին, կեղտոտեց իր տոնական կոշիկները: Երբ դրանց վրայի ցեխը չորացավ, ուսուցիչս կոշիկները ցույց տվեց մեզ: Մեկի վրա ցեխով նկարած էր, թե որսորդը ոնց է շների հետ ընկել նապաստակի հետևից, իսկ մյուսի վրա՝ փոքր երեխեքը կկաս էին խաղում:

Նազասակիից շոգենավով գնացի Ամերիկա, Սան Ֆրանցիսկո քաղաքը: Ճամփին ամեն ինչ կարգին էր, ոչ մի առանձին բան չեղավ, եթե չհաշվենք, որ մեր նավը փոքրիկ ժամանակ շուտ եկավ ու խորտակվեց: Բոլորս շտապ թռանք փրկարար նավակները: Երբ նավակները լիքն էին, երկու նավատի գոռացին.

- Էստեղ մի կին էլ կա: Ձեր նավակում տեղ կա՞:

- Չկա, - գոռացին մի քանի հոգի:

Իսկ ես գոռացի.

- Կա՛, կա՛: Շո՛ւտ արեք, դրան տվեք, թող գա:

Այդ ժամանակ հարևաններս բռնեցին ու ինձ շարտեցին ծովը, որ կնոջ համար տեղ բացվի: Ես, տղերք, պարզ բան է՝ չհավատալվեցի: «Կանանց միշտ պիտի զիջես», - մտածեցի ես: Երբ նավը խորտակվեց ու նավակներն էլ գնացին, մնացի մեն-մենակ, ծովի ուղիղ մեջտեղը: Նստեցի մի տախտակի վրա ու սկսեցի այլիքների վրա ճոճվել: Առհասարակ, վիճակս բավական լավ էր, միայն, ափսոս, որ խոնավությունն էր շատ: Օր ու զիշեր ճոճվում եմ այլիքների վրա ու արդեն միտք եմ անում, որ ես անգամ բանս բուրդ է: Մեկ էլ՝ լողալով ինձ մոտեցավ մի թիթեյա արկղ՝ մեջը լիքը հրթիռ:

- Ի՞նչիս են պետք ես հրթիռները, - սկզբում մտածեցի ես: - Ավելի լավ կլիներ, սրանց տեղը տանձ լինեք:

Բայց հետո մի բան գլխի ընկա: Երբ մտքը մի լավ ընկավ, առաջին հրթիռը կպցրի, ու դա թռավ երկինք ու ասուպի պես վառվեց: Երկրորդ հրթիռը ցրիվ եկավ՝ դարձավ աստղերի անձրև, երրորդն արևի պես շողաց, չորրորդը երգեց, իսկ հինգերորդն այնքան բարձրացավ, որ խրվեց մնաց երկնքում, աստղերի մեջ, չգիտեմ՝ որտեղ: Ու մինչև հիմա էլ էստեղ է: Մինչև ես, ա՛յ, ես ձուլվ խաղ էի անում, մի մեծ շոգենավ մոտեցավ, ու ինձ ջրից հանեց:

- Ինչ ասեմ, ախպերս, - ասաց նավապետը, - թե որ էդ հրթիռները չիսնեին, դու էդպես էլ կխեղդվեիր: Բայց երբ մենք մի քանակ կիլոմետրից քո հրթիռները տեսանք, իսկույն գլխի ընկանք, որ ինչ-որ մեկն օգնություն է կանչում:

Այ, էդ լավ նավապետի կենացին էլ պիտի է՛ս մի տանձն ուսում:

Երբ Սիդնի Հոլլը տանձի հախից եկավ, ուրախ-ուրախ շարունակեց.

-Սան Ֆրանցիսկոյում ոսոս դրեցի ամերիկյան հողին: Ամերիկյան, տղերք, իմ հայրենիքն է, ու էլ ինչ ասեմ՝ Ամերիկյան Ամերիկա է: Ձե՛ որ ես Ամերիկայի մասին պատմեմ, դուք, իհարկե, չեք հավատա, որ Ամերիկյան եղջան մեծ ու զարմանալի երկիր է: Այնտե՛ միայն, որ նստեցի իսրայելական-նոստրան ճեպանքաթան ու գնացի Նյու Յորք: Էստեղ տներն էնքան բարձր են, որ դրանք սարքել-արձնելն անհեար բան է, որովհետև մինչև պատշարներն ու մյուս վարպետները բարձրանում են ամենավերի հարկը, որ գործը շարունակեն, արդեն օրը ճաշ է դառնում, ու նրանք էստեղ արագ-արագ ուսում են հետները վերցրածն ու արագ-արագ էլ ցած են իջնում, որ ժամա-

նակին հասնեն տուն ու քնեն-հանգստանան: Ու ես ձևով՝ ամեն օր: Առիտ-սարակ, Ամերիկայից լավ՝ ոչ մի բան չկա: Իսկ ով իր հայրենիքն էն ձևով չի սիրում, ոնց որ ե՛ն եմ սիրում Ամերիկան, ուրեմն անասունի մեկն է:

Ամերիկայից շոգենավով գնացի Հոլանդիա՝ Ամստերդամ քաղաքը: Ճամփին (ճամփի՛ն էր), հա՛, տեղի ունեցավ իմ ամենաիրաջայի ու ամենաչքանաղ արկածը, որ հնարավոր է կյանքում: Տղե՛րք, գետիկը մտնեմ, թե սուտ եմ ասում, էդ արկածն էլ հենց ողջ ճամփորդության ամենասքանչելի կատակն էր:

- Ի՛նչ էր դա, ի՛նչ, - գոռացին խուզարկուները:

- Դե, ո՛նց ասեմ, ա՛խր, - կարմրելով՝ ասաց Սիդնի Հոլլը, - մի խոսքով՝ նշանվեցի: Հոգենավով մի քաղոց, ջախել օրիորդ էր գնում, անունն էլ, ի՛ր՛ն, Ալիս, ու աշխարհում Ալիսից սիրուն ոչ մեկը չկա: Չէ՛, հաստատ չկա, - ավելացրեց Սիդնի Հոլլը՝ երկա՛ր-երկա՛ր մտածելուց հետո: - Բայց դուք հակաբժշտացիք, որ ես նրան ասել եմ, թե ինքն ինձ ինչքան շատ է դուր գալիս: Ուրեմն մեր ճամփորդության վերջին օրն էր արդեն, բայց ես նրան դեռ ոչ մի բան չէի ասել: Մի տանձ էլ ուսեմ:

Ու տանձը հավետով ուտելով՝ Սիդնի Հոլլը շարունակեց.

- Կերջին իրիկունը մաս էի գալիս տախտակամածի վրա, մեկ էլ՝ օրիորդ Ալիսը մտնեցավ ինձ ու հարցրեց.

- Պարո՛ն Սիդնի Հոլլ, դուք Տենովայում եղե՛լ եք:

- Եղել եմ, օրիո՛րդ Ալիս, - ասացի ես:

- Իսկ այնտեղ դուք մի փոքրիկ աղջիկ չե՛ք տեսել, ով կորցրել էր իր մորը, - հարցրեց Ալիսը:

- Մնց չէ, օրիո՛րդ Ալիս, - ասացի ես, - ու մի կիսախելվազար տղա էլ՝ դեռ բռնեց նրա թաթիկից ու տարավ աղջկա մոր մոտ:

Ալիսը մի րոպե լռեց, հետո ասաց.

- Պարո՛ն Սիդնի Հոլլ, իսկ Հոլկաստանում եղե՛լ եք:

- Այո՛, օրիո՛րդ Ալիս, - ասացի ես:

- Իսկ դուք այնտեղ չե՛ք տեսել, թե մի քաջ տղա շարժվող գնացքից ոնց թռավ Գանգեսի ալիքների մեջ, որ փրկի մի խեղճվող լվացարար կնոջ:

- Տեսել եմ, - ասացի ես՝ մի քիչ շփոթվելով: Դա հիմարի մեկն էր, օրիո՛րդ Ալիս: Բա խելոք մարդն էլ տեսակ բան կանի՞:

Ալիսը մի րոպե լռեց ու հետո ինձ նայեց՝ էնքան քաղցր, էնքան տարօրինակ, որ էլ ասելու չի: Ուղիղ այչքերիս:

- Իսկ չե՛ք ասի, պարո՛ն Սիդնի Հոլլ, - նորից սկսեց Ալիսը, - ճի՛շտ է, որ նավաբեկության ժամանակ մի մեծահոգի մարդ իրեն զոհեց, որ փրկարար

նավակի մեջ իր տեղը զիջի մի կնոջ:

Տղերք, ես խոսքի վրա ես ուղղակի ըրտնեցի:

- Օրհորդ Ալիս, - ասացի ես, - եթե շատ չեմ սխալվում, եղ ժամանակ

ինչ-որ ցանցառի մեկը հանկարծ որոշեց, որ պիտի ծովում մի քիչ լող տա:

Ես խոսքի վրա օրհորդ Ալիսը իր երկու ձեռքը որեք ափերիս մեջ, կարմրեց ու ասաց.

- Իսկ գիտե՞ք, պարոն Սիդիս Հոլլ, որ դուք չափազանց լավ մարդ եք:

Ու այն բանի համար, որ արել եք ջնտվացի փոքրիկ աղջկա համար, հնդկի վազարար կնոջ համար, ծովի այն անձանտը կնոջ համար, բուրբն էլ ձեզ պիտի սիրեն:

Ես խոսքի վրա, տղերք, ես արդեն ուղիղ յոթերորդ երկնքում էի: Սի խոսքով՝ գրկեցի Ալիսին: Իսկ երբ նշանվեցինք, Ալիսին հարցրի.

- Լսի՛, Ալիս, ո՞վ է քեզ պատմել եղ բուրբ հիմարություններն իմ մասին:

Ախր ես, գետիկը մտնեմ, թե սուտ եմ ասում, ոչ մեկի մոտ զուրիս չեմ գովել:

- Գիտե՞ս՝ ինչ կա, - ասաց Ալիսը, - երեկոյան նայում էի ծովին ու մի քիչ էլ թո մասին էի մտածում: Մեկ էլ՝ ինձ մտնեցավ մի ցածրահասակ սևամորթ կին ու այդ բաները պատմեց ինձ: Մեքը գնացիք այդ կնոջը փնտրելու, որ շնորհակալություն հայտնենք, բայց ոչ մի տեղ չգտանք: - Տղերք, ա՛յ, Լսա՛յ եղավ, որ ես նավի վրա նշանվեցի, - պատմեց արձավ Սիդիս Հոլլն ու ձեռքով թեթևակի տրորեց իր շողշողացող աչքերը:

- Բա Կախա՛րդը, - գոռացին խուզարկուները:

- Կախա՛րդը, - ասաց հոչակավոր Սիդիս Հոլլը: - Կախարդը զոհ գնաց

իր սեփական հետաքրքրասիրությանը, ոնց որ ես էի հենց սկզբից գուշակել: Երբ Ամստերդամում զարթնեցի, մեկը դուռս ձեծեց ու ներս մտավ: Կախարդն էր, գունատ ու անտրամադիր:

- Պարոն Սիդիս Հոլլ, - ասաց Կախարդը, - ես էլ համբերելու ուժ չունեմ: Ինչոքում եմ, ասեք ինձ, ախր ո՞նց եք ինձ բռնելու, է՛:

- Պարոն Կախարդ, - ասացի ես լուրջ-լուրջ, - չեմ ասի: Թե որ բերկիցս թոցնեմ ու իմ պաանն ասեմ ձեզ, դուք կփախչեք:

- Ա՛խ, - հոգոց հանեց Կախարդը, - խղճացե՛ք ինձ: Հետաքրքրությունից իմնա թունս է՛լ չի տանում:

- Գիտե՞ք ինչ, - ասացի ես, - որ եղպես ե, կասեմ: Բայց դուք պիտի երդվե՞ք, որ ես պահից՝ սկսած դուք իմ գերին եք, ու ինձնից փախչելու ոչ մի փորձ չեք անի:

- Երդվում եմ, - գոռաց Կախարդը:

Ես կանգնեցի ու ասացի.

- Կախա՛րդ, իմ պաանն արդեն կատարվեց: Ուրեմն իմացիր, ա՛յ դու ապուշի մեկը, որ հույսս միայն ու միայն թո հետաքրքրասիրությունն էր: Ես գիտեի, որ դու ցամաքով ու ծովով կիտնեսես ինձ, որ տեսնես, թե ես քեզ ինչ եմ անելու: Գիտեի, որ վերջը հենց ի՛նքդ ես գալու ինձ մոտ, ա՛յ, ոնց որ հիմա եկար, ու ինքդ ես քեզ զոհեցու, մենակ թե հետաքրքրությունը բավարարես: Տեսնո՞ւմ ես, որ եղպես էլ եղավ:

Կախարդը զույլը զցեց, հայացքը դարձավ տխուր ու ասաց.

- Համա թե խորամանկն եք, հա՛, պարոն Սիդիս Հոլլ: Նույնիսկ Կախարդին էլ խաբեցիք:

- Տղերք, է՛ս եր ամբողջ պատմությունը:

Խուզարկուները հո՛ չհռոհացին, հո՛ չհռոհացին: Ու հետո շնորհավորեցին բախտավոր ամերիկացուն՝ հաջողության համար: Պարոն Սիդիս Հոլլը, իրենից զոհ, ժպտաց ու ձեռք պարզեց, որ ափսեցից մի շատ լավ տանձ վերցին: Ու տեսավ, որ մնացած տանձերը թոթով են փաթաթված: Թղթի վրա գրած էր. «Պարոն Հոլլին՝ ի հիշատակ Տենտլայի Թաղոցրիկից»:

Պարոն Սիդիս Հոլլը նորից մի տանձ վերցրեց, թուղթը բացեց ու հարթեց ու տեսավ, որ դրա վրա էլ գրած է. «Անուշ լինի. վազարար կինը Գանգեսից»:

Պարոն Սիդիս Հոլլը բացեց երրորդ տանձի թուղթը: Դրա վրա էլ գրած էր. «Ծովի կինը երախտապարտ է իր մեծահոգի փրկչին»:

Սիդիս Հոլլը մի անգամ էլ ձեռքը պարզեց ափսեհն ու բացեց չորրորդ տանձի թուղթը: Թղթի վրա գրած էր. «Ես թո մասին եմ մտածում: Ալիս»:

Հիմա ափսեի վրա միայն մի տանձ էր մնացել, ամենալավը, հինգերորդը: Խուզարկու Սիդիս Հոլլը տանձը դանակով կես արեց ու մեջք մի ծայծ-լած նամակ գտավ: Ծրարի վրա գրված էր. «Պարոն Սիդիս Հոլլին»: Սիդիս Հոլլը ծրարը բացեց ու կարդաց. «Ով որ գաղտնիք ունի, պիտի գզուշանա հիվանդանալուց: Գանգեսի ափի վիրավոր խուզարկուն գառանցանքի մեջ բերանից թոցրեց իր գաղտնի պաանը: Պաանը հիմար պաան էր: Բայց Ձեր բարեկամը չուզեց, որ դուք զրկվեք պարզից, որ նշանակված էր իր գլխի համար, դրա համար էլ կամավոր համածայնեց, որ իրեն բանտարկեն: Իսկ այն պարզեց, ինչը դուք հիմա կտանաք, հարսանեկան նվեր է»:

Պարոն Սիդիս Հոլլը անասելի գարմացավ ու ասաց.

- Տղերք, ես նոր եմ հասկանում, թե ինչն ինչոց է: Ես ուղղակի էշի մեկն եմ: Ախր հենց Կախարդն էր նավի խարխիւթ բռնել պահել ծովի հատակին, երբ ես Տենտլայում ման էի գալիս կորած աղջկա հետ: Ախր հենց Կախարդն էր, որ արաքի տեսքով զօգնեց ինձ Լեդոսի կողմ, կոկորդիլոսի գործում: Ու

հենց Կախարդն էր, որ ինձ զարթնեցրեց, երբ էն երկու եւակաստիս պիտի ինձ սպանեին: Երբ ես Պանգոսի ափին զառանցանքի մեջ խոստում էի, Կախարդն իմացել է իմ պախի մասին: Կախարդն է ուղարկել էն խորհրդավոր ջոկակս, որ ես ժամանակին հասնեմ Լազաասալի: Կախարդն է ինձ ուղարկել հրթիռները, որոնք կյանքս փրկեցին ծովում: Կախարդը, գածրիսասակ ու սևամորթ կնոջ կերպարանք առած, էնպէս է արել, որ Ալիսը սիրի ինձ: Իսկ վերջում է Կախարդը դիտամբը իրեն դրեց հիմար ու հեռադրոբատեր մեկի տեղը, որ ինձ օգնի՝ ստանալու պարգևը, որ նշանակված էր հենց իր գլխի համար: Ես ուզում էի, որ Կախարդից խելոջ լինեմ, բայց Կախարդն է ինձնից խելոջ ու դեռ ինձնից էլ մեծահոգի է: Կախարդից լավ ոչ մի մտրոջ չկա: Տղենք, եկեք միասին գոռաք. «Կեցցե՛ Կախարդը»:

- Կեցցե՛ Կախարդը, - գոռացին բոլոր խուզարկումներն իրար հետ: Էս-բան բարձր գոռացին, որ ողջ թաղաքի տների ապակիները զևզացին:

Երբ հռչակավոր Սիդիի Հոլլը Կախարդին հասցրեց բանտ, զողացած կատվի հարցով դատն սկսվեց:

Բարձր-բարձր սեղանի հետևը, ոնց որ գահաթոռին, նստել էր դատարանի նախագահը՝ դատավոր դոկտոր Յուրիս Կորպուսը: Դոկտոր Յուրիս Կորպուսի խստությունը, ճիշտ ու ճիշտ իր հաստության չափ էր: Մեղադրալի աթոռին նստել էր Կախարդը՝ դատակիներին՝ ձեռնօղակներ:

- Վեր կաց, սրիկա՛, - գոռաց դոկտոր Կորպուսը: - Քեզ մեղադրում են, թե փախցրել ես Մոռանին՝ թագավորական կատվին, այս երկրի թաղաքացուն՝ մեկ տարեկան: Խոստովանո՞ւմ ես հանցանքո, ո՛վ դժբախտ:

- Այո՛, - կամացուկ ասաց Կախարդը:

- Սո՛ւտ ես ասում, ստորի մեկը, - քնդաց դատավորը, - ես քո ոչ մի խոսքին էլ չեմ հավատում: Ի՞նչ ապացույցներ ունես: Է՛յ, ոստիկաններ, նե՛րս հրավիրե՛ք վկային՝ մեր պայծառափայլ արքայադստերը:

Փորոնկ արքայադստերը բերեցին դահլիճ, ու հարցաքննությունն սկսվեց:

- Դժխո՛ւ, - քաղցր-մեղր ծայնով ասաց Կորպուսը, - առևանգե՛ղ է՛, արդյոք, սույն ստոր արարածը Ձեր ազնվագարմ կատու Մոռանին:

- Հա՛, - ասաց արքայադուստրը:

- Տեսնո՞ւմ ես, ո՛վ դու չարագործ, - Կախարդի վրա գոռաց դատավորը: - Հանցանքդ ապացուցված է: Այժմ ասա՛ մեզ՝ կատվին ինչպե՛ս գողացար:

- Շատ պարզ, - ասաց Կախարդը, - կատուն ինքն ընկավ գլխիս:

- Սո՛ւտ ես ասում, ո՛վ դժբախտ, - որոտաց դատավորը, իսկ հետո, քնքուջ ծայնով հարցրեց արքայադստերը, - դժխո՛ւ, այս չարագործն ինչպե՛ս առևանգեց Ձեր պայծառափայլ փիսիկին:

- Հենց իր ասածի պէս, - ասաց արքայադուստրը:

- Տեսա՛ր, այ՛ն ավազակ, որ խարխլի մեկն ես, - գոռալով ասաց դատավորը Կախարդին: - Եվ այսպէս, մենք այժմ գիտեմք, թե դու կատվին ոնց ես գողացել: Իսկ ինչո՞ւ գողացար, այ՛ն թափփուկ:

- Որովհետև երբ կատուն ընկավ գլխիս, իր թափիկը կտրեց: Ես էլ վերցրի դրան, որ թափիկը կապեմ ու բուժեմ:

- Այ՛ն, դու, անախտան, - Քջջաջ դոկտոր Յուրիս Կորպուսը, - քո ամեն մի բարը ստու է: Ե՛րբ րեքեք մյուս վկային՝ Ըստրաշնիցքի պանդոկապանին:

Վկային ներս բերեցին:

- Է՛յ, պանդոկապան, - գոռաց դատավորը, - ի՞նչ գիտես այս հանցագործի մասին: Շո՛ւտ ասա:

- Մե՛նակ է՛ն գիտեմ, - ասաց վախեցած պանդոկապանը, - որ սա, պարոն՝ դատավոր, եկավ իմ պանդոկը, ծոցից ինչ-որ մի կատու հանեց ու դրա ոտըք խնամքով կապեց:

- Հը՛մ, - քրքմնաց դոկտոր Կորպուսը, - դու երկի սո՛ւտ ես ասում: Իսկ հետո Կախարդն ի՞նչ արեց այս ազնվագարմ կենդանուն:

- Հետո, - ասաց պանդոկապանը, - Կախարդը կատվին դրեց գետնին, ու կատուն փախավ զնաց:

- Այ՛ն, դու, կենդանի տանջող դժբախտ, - ասաց դատավորը հարձակվելով Կախարդի վրա, - ուրե՛մն դու կատվին դիտամբը դրել ես գետնին, որ փախչի զնա՞: Որտե՛ղ է այժմ թագավորական կատուն:

- Շատ հավանական է, - ասաց Կախարդը, - որ կատուն փախել զնացել է իր ձննդան վայրը: Կատուններն առիասարակ այրպես են անում:

- Այ՛ն, դու, անամո՛թ, - քնդաց դատավորը, - եկել ես՝ ինձ բա՛ն ես սովորեցնում: Դժխո՛ւ, - քաղցր ծայնով ասաց դատավորը արքայադստերը, - Դուք Ձեր պայծառաթանկարժեք փիսիկին որքա՛ն եք զնահատում:

- Ես իմ փիսոյին կես թագավորության հետ էլ չեի փոխի, - ասաց արքայադուստրը:

- Տեսնո՞ւմ ես, սրիկա՛, - Կախարդին դառնալով՝ գոռաց դատավորը, - դու կես թագավորություն ես զողացել: Դրա համար, Դ՛րա համար, քեզ մահապատիժ է հասնում:

Բայց արքայադուստրը խղճաց Կախարդին.

- Ճիշտն ասած, - արագ-արագ ասաց արքայադուստրը, - ես Մոռանին

մի կտոր տորթով էլ կփոխեի:

- Իսկ ի՞նչ արժի մի կտոր տորթը, ո՛րդ Ղշխո:

- Ղե՛, - ասաց արքայադուստրը,- ընկույզովն արժի հինգը ոսկի, ելակովը՝ տասը, իսկ կարագովը՝ տասնհինգ ոսկի:

- Իսկ ո՞ր տորթի հետ կփոխեք Ձեր Մոռանին, Ձե՛րդ Սեծուրթուն,- հարցրեց դատավորը:

- Երևի՛ կարագով,- ասաց արքայադուստրը:

- Ախ, դու, մարդասպան,- դարձավ դատավորը Կախարդին: Ուրեմն դու, տասնհինգ ոսկի ես գողացել: Դրա համար, այ՛ դու թալանչի, համաճայն օրենքի, պիտի երեք օր բանտ նստես: Ղե գնա՛: Երեք օրվա բանտ թե՛զ, ո՛ր սրիկա, գո՛ղ ու ավազան: Թանկագին Ղշխո,- ասաց դոկտոր Կորպուսն արքայադուստրը,- պատիվ ունեմ շնորհակալությունս հայտնելու Ձե՛զ՝ Ձեր իմաստուն ու ճշգրիտ ցուցմունքների համար: Հաղորդե՛ք, խնդրեմ, Ձեր թագավոր հայրիկին իր ամենահավատարմագույն, ամենահնազանդագույն, ամենահպատակագույն ու ամենարդարագույն* դատավորի՝ դոկտոր Կորպուս Յուրիսի ողջույնները:

Երբ արքայադուստրն իմացավ, որ Մոռանը երևի փախել գնացել է իր ծննդյան վայրը, իսկույն մի ծիավոր սուրհանդակի հրամայեց, որ գնա պառավ տատիկի խրճիթը:

Սուրհանդակը հեճավ իր ձին ու տեղից այնպես պոկվեց, որ պայտերի տակից կայծերի մի խուրճ թռավ, ու սուրհանդակը տեղնուտեղը հասավ խրճիթին ու տեսավ, որ խրճիթի պատի տակ նստած է պառավ տատի թոռնիկը՝ զոգին էլ մի սև կատու:

- Վաշե՛կ, այ՛, Վաշե՛կ,- գոռաց սուրհանդակը,- արքայադուստրն իր կատուն է ու ուզում:

Վաշե՛կը Մոռանից բաժանվելու ոչ մի ցանկություն էլ չուներ, բայց ասաց.

- Դարո՞ն սուրհանդակ, կատվին ես ի՞նչու կերեմ արքայադուստրը:

Ու Վաշե՛կը կատվին դրեց տուրքակն ու վազեց պալատ՝ ուղիղ արքայադուստր սենյակը:

- Արքայադուստր,- ասաց Վաշե՛կը,- հրես, բերել եմ մեր կատուն: Թե ուր աս ծեր Մոռան է, թող հենց ծեր մուտ էլ մնա:

Ու Վաշե՛կն արձակեց տուրքակի բերանը: Մոռանը դուրս թռավ, բայց իսկի էլ էս տեսավ ուրախ չէր, ոնց որ տատիկի տուրքակից դուրս թռչելիս:

* Դատավորը բերականակա սխալներ է անում. պիտի ասեր՝ կամ «ամենահավատարիմ», կամ «հավատարմագույն» և այլն:

Ախր խեղճը կադում էր:

- Ձե՛մ հասկանում,- ասաց արքայադուստրը,- սա ոնց որ մեր կատուն չի: Ախր Մոռանը հեչ չէր կադում: Գիտե՛ս ինչ՝ արի Բողարիկին՝ կանչեց:

Երբ Բողարը տեսավ Մոռանին, ուրախությունից պոչն այնպես թափ տվեց, որ սուկոցի ծայն լսվեց:

- Սա Մոռանս է,- գոռաց արքայադուստրը: - Բողարը ճանաչեց Մոռանին: Վաշե՛կ, կատուն ինձ բերելու համար թե՛զ ի՞նչ տամ:

Վաշե՛կը կարմրեց:

- Ղե՛, շո՛տ ասա,- սիրտ տվեց Վաշե՛կին արքայադուստրը:

- Ամաչում եմ,- ասաց Վաշե՛կը:

Այս անգամ արդեն արքայադուստրը կարմրեց:

- Ինչո՞ւ ես ամաչում,- կամսցուկ ասաց արքայադուստրը:

- Որովհետև,- դարդոտ ծայնով ասաց Վաշե՛կը,- որովհետև դու իմ ուզածը, մեկ է, ինձ չես նվիրի:

Արքայադուստրը կակաչի պես կարմրեց:

- Բա որ նվիրեցի՞,- ամաչելով ասաց արքայադուստրը:

Վաշե՛կը զուխը տարուրեերեց.

- Ձե՛ն նվիրի:

- Բա որ նվիրե՞մ:

- Ձե՛, չե՛ն նվիրի,- տխուր-տխուր ասաց Վաշե՛կը: -Ախր ես արքայազն չեմ:

- Վա՛յ, մի ե՛տ նայիր,- հանկարծ ասաց արքայադուստրը:

Վաշե՛կը զուխը մի քիչ շուտ տվեց, ու հենց այդ պահին արքայադուստրը բարձրացավ ոտների թաթերի ծայրերին ու Վաշե՛կի թուշը պաչեց: Վաշե՛կը դեռ ուշքի չէր եկել, երբ արքայադուստրը փախավ մտավ մի անկյուն, բռնեց Մոռանին ու իր երեսը թաքցրեց Մոռանի մորթու մեջ:

Վաշե՛կն ուրախությունից ուղուկի շողում էր:

- Աստված ձե՛զ բարի բախտ տա, արքայադուստր,- ասաց Վաշե՛կը: - Ղե, ես գնացի:

- Վաշե՛կ,- կամացուկ ասաց արքայադուստրը,- դու այ՛դ էիր ուզում:

- Հա՛, - ասաց Վաշե՛կը:

Բայց այդ պահին սենյակ մտան արքայադուստր նաժիշտները, ու Վաշե՛կն արագ-արագ փախավ:

Ուրախ-ուրախ փախավ գնաց տուն: Միայն անտառում մի քիչ դադար տվեց, որ դանակով ծառի կեղևից մի նավակ տաշի:

Բայց հենց տուն հասավ, տեսավ, որ Մոռանը նստել է իրենց դռան շե-

մին ու թաթերով լվացվում է:

Վաշենը զարմանքից գոռաց.

- Տասի՛, ա՛յ տատի, այս ես Մոռանին հենց նոր տարա պալատ:

- Ի՛նչ արած, թռռնի՛կ,- ասաց տատիկը,- կատուների սովորությունն է եղպես: Ուզած-չուզած՝ պիտի առավորը կատվին նորից հետ տանես արքայադստերը:

Առավորը Վաշենը Մոռանի հետ նորից վազեց պալատ:

- Արքայադուստր,- շնչակտոր ասաց Վաշենը,- ա՛յ, տե՛ս, Մոռանին նորից եմ բերել: Անիծված կատուն ծեղկից փախել, նորից ուղիւ մեր տուն էր եկել:

- Էլ ի՛նչ արագ ես վազում,- ասաց արքայադուստրը: -Ուղղակի՝ քա մուց էլ արագ:

- Արքայադուստր,- ասաց Վաշենը,- ուզո՞ւմ եք, ես նավակը ծեղ կփրտեմ:

- Տո՛ւր՝ տեսեմ,- ասաց արքայադուստրը: -Բա հիմա՞ ինչ տամ Մոռանի տեղը:

- Չգիտեմ,- ասաց Վաշենն ու միջևե ալանջների ծայրը կարմրեց:

- Պե ասա՛,- կամացուկ ասաց արքայադուստրն ու Վաշենից ավելի թունդ կարմրեց:

- Չե՛մ ասի:

- Չէ՛, ասա՛:

- Չէ՛, չե՛մ ասի:

Արքայադուստրը զլուխը կախեց ու նավակը ծեղքերի մեջ շուռումուռ տվեց:

- Կարող է,- ասաց արքայադուստրը մի քիչ հետո,- կարող է՝ հենց նույն բանը, ինչ որ երե՛կ:

- Կարող է,- Խկույն ասաց Վաշենը:

Ու իր ուզածն ստանալով՝ գոհ-գոհ վազեց տուն: Բայց ուռնես պուրակում մի քիչ ուշացավ, որ դանակով մի լավ սուլիչ սարքի:

Իսկ երբ տուն հասավ, տեսավ, որ Մոռանը նորից նստել է դռան շեմին ու թաթով բեղերն է սղալում:

Առավորը Վաշենը նորից վազեց պալատ:

- Արքայադուստր,- կանչեց Վաշենը հենց դռներից,- Մոռանը նորից փախել եկել էր մեր տուն:

Բայց արքայադուստրը ջղայնացավ ու ոչ մի բան չասաց:

- Տե՛ս, արքայադուստր,- ասաց Վաշենը,- տե՛ս, երեկ ի՛նչ սփրուն սուլիչ

եմ կտրել ուռնես ճյուղից:

- Տո՛ւր՝ տեսեմ,- ասաց ջղայնացած արքայադուստրը:

Վաշենը կանգնել ու չէր շարժվում, որովհետև չէր հասկանում, թե արքայադուստրն ինչո՞ւ է ջղայնանում:

Արքայադուստրը սուլիչը փորձեց, ու երբ լսեց, թե սուլիչն ինչ սփրուն ծայն ունի, ասաց.

- Ա՛խ, որ՛, խորամանկի մեկը: Ես գիտեմ՝ դու կատվի պատմությունն ամեն անգամ դիտմամբ ես սարքում, որ... որ... որ էլի երեկվա բանից ստանաս:

Սրանից Վաշենը շատ տխրեց, զլխարկը վերցրեց ու ասաց.

- Պե որ եղպես եք մտածում, ուրեմն էլ ոչ մի անգամ, ոչ մի անգամ չեմ գա ծեղ մոտ:

Ու Վաշենը, ոտները քարշ տալով, ահավոր տխուր ու տրտում, գնաց տուն: Բայց հենց տուն հասավ՝ էլի Մոռանին տեսավ: Վաշենը նստեց շեմին, Մոռանին առավ գոզն ու ծայն չնսնց:

Մեկ էլ՝ տը-գը-դին, տը-գը-դին, տը-գը-դին՝ թագավորական սուրհանդակը ծիով եկավ հասավ Վաշենին:

- Վաշե՛կ,- գոռաց սուրհանդակը,- թագավորը հրամայել է, որ քեզ ասեմ, որ Մոռանին բերես պալատ:

- Ինչ օգուտ,- ասաց Վաշենը,- կատուն, մեկ է, միշտ էլ ետ է դառնում իր ծննդյան վայրը:

- Բայց այն արքայադուստրն էլ հրամայել է, որ քեզ ասեմ, որ դու կատվին ամեն օր պալատ բերես,- ասաց սուրհանդակը:

Վաշենը զլուխը տարբերեց.

- Ասել եմ, չե՛, որ էլ չեմ գա:

Այս խոսքի վրա պառավը դուրս եկավ տնից ու ասաց.

- Պարո՛ն սուրհանդակ, շունը մարդո՛ն է վարժվում, կատուն՝ տանը: Երևում է, որ մեր Մոռանն էս տնից ոչ մի տեղ չի գնա:

Սուրհանդակը շուռ տվեց ծիու զլուխն ու գնաց պալատ:

Մյուս օրը մի հսկա՝ հարյուր ծի լծած սայլ եկավ ու կանգնեց տատիկի խրճիթի դեմ: Մայրապանը սայլից իջավ ու կանչեց.

- Տասի՛, ա՛յ տատի: Հայր թագավորը հրամայել է, որ քեզ ասեմ, որ եթե կատուն վարժվել է քո տանը, ուրեմն պիտի կատվին՝ քո տան հետ, քեզ հետ, ու Վաշենին էլ՝ վրադիր, տանեմ պալատ: Պալատի այգում քո տան համար իջքը տեղ կա:

Ու հետո՝ հարյուրներով բանվոր եկավ, ու նրանք տունն իր եղած-չե-

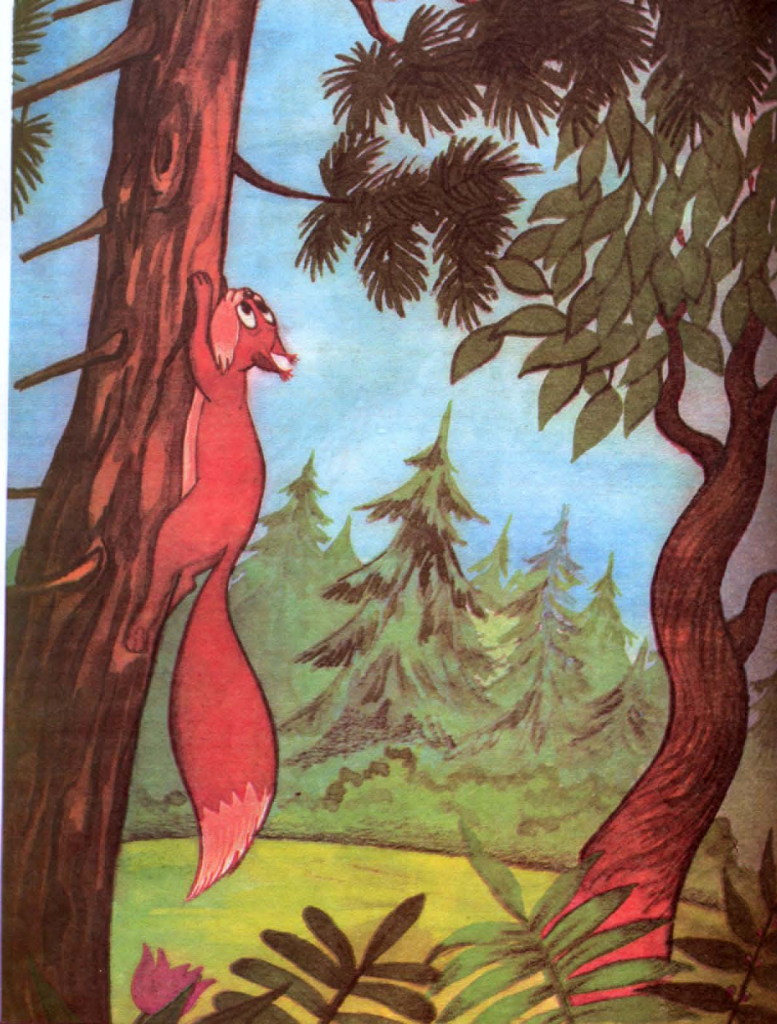
դաժով բարձեցին սայլին: Սայլապանը շրխկացրեց իր մտրակը, գոռաց՝
 նո՛, ու ծիւրի հարյուրյակը շարժվեց, ու սայլն ու տունը գնացին պալատ, իսկ
 սայլի վրա՝ տան առաջ, նստել էին տատիկը, Վաշեկն ու Մոռանը: Այ՛, հենց
 այստեղ է, որ տատիկը հիշեց, թե թագավորի մայրիկն ախր մի ժամանակ
 ասել էր, որ Մոռանը մի օր ապագա թագավորին է պալատ բերելու, ու որ
 ապագա թագավորը պալատ է գալու իր ողջ տնով-տեղով: Հիշելը՝ հիշեց,
 բայց ծպտուն չհանեց: Պալատում բոլորին էլ շատ ուրախ ընդունեցին, տու-
 նը դրեցին այգում, իսկ Մոռանը, իհարկե, էլ ոչ մի տեղ չէր փախչում: Ապրում
 էր տատիկի ու Վաշեկի հետ, ոնց որ իր հարազատ տանը: Իսկ արքայա-
 դուստրը, հենց որ Մոռանի հետ խաղալ էր ուզում, ինքն էր գալիս խրճիթ: Ու
 երկի շատ էր սիրում Մոռանին, որովհետև ամեն օր էր գալիս: Վաշեկն ու
 արքայադուստրը մոտ ընկերներ դարձան:

Իսկ թե հետո՞ ինչ պատահեց, մեր հեքիաթի գործը չի: Բայց եթե Վաշե-
 կը հետո իրոք դարձավ այդ երկրի թագավորը, դրա պատճառը ո՛չ կատուն
 էր, ո՛չ էլ Վաշեկի ընկերությունը արքայադուստր հետ: Պատճառն այն մեծ ու
 փառավոր գործերն էին, որ հանուն այդ ողջ երկրի բարօրության, արեց
 Վաշեկը, երբ մեծացավ ու դարձավ ուժեղ ու խելոք տղամարդ:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ
 ՄԵԾ
 ՀԵՔԻԱԹԸ

Երեխն՝, իհարկե, ինքներդ էլ լավ գիտեք, որ ոստիկանական ամեն մի բաժնում էլ ամբողջ զիշերը մի քանի ոստիկան է հերթապահում, որ հանկարծ, աստված ցանի, թեք մի բան պատահի, հասնող լինի: Պատահելն էլ, անտերը, ի՛նչ ասես, որ չի պատահում: Ասենք՝ մեկ էլ տեսար՝ ավազակները վրա տվին մեկնումեկին, կամ էլ՝ չար մարդիկ ուղղակի մտքներին դրեցին, որ ինչ-որ մեկին վնաս տան: Այ, հենց դրա համար է, որ ոստիկանները զիշերը մինչև լույս չեն ընում: Ոստիկաններ կան, որ զիշերը ևստում են հերթապահությունում: Ուրիշներն էլ կան (դրանց ասում են պարեկ), որ խմբով քայլում ու հսկում են փողոցները, այցները պահում ավազակների, մանր-մունր զողերի, ուրվականների ու այդ տեսակ ուրիշ թափփուկների վրա:

Թե որ այդ պարեկների ուղերը ցավում են, դրանք հետ են դառնում հերթապահություն, ու դրանց տեղն ուրիշներն են գնում: Ու այսպե՛ս՝ ամբողջ զիշերն անընդհատ: Ու որ հերթապահությունում չձանձրանան, ևստում են ու չիբուխները փստացնելով՝ իրար պատում, թե ով ինչ հետաքրքիր բան է տեսել:

Ահա մի անգամ ոստիկաններն այսպես ևստել ծխում ու զրուցում էին, մեկ էլ՝ պարեկներից մեկը, անունն ի՛նչ էր, է՛... հա՛, պան հալաբուրդը, ետ դարձավ ու ասաց.

- Բարի իրիկուն, տղերք: Ձեկուցում եմ, որ ուղերս արդեն ցավում են:
- Դե արի, ևստի՛, - հրամայեց ավագ հերթապահը պան հալաբուրդին:
- Զո տեղը պան Հոլասը կգնա պարեկության: Իսկ դու պատմի՛ տեսնեք, թե ինչ կա-չկա քո տեղամասում, ու ինչ դեպքեր են եղել:
- Ես զիշեր ոչ մի առանձին դեպք էլ չի եղել, - ասաց հալաբուրդը: - Ըստ պան փողոցում երկու կատու էր կովում: Ես էլ դրանց օրենքի անտուով խոփել տվեցի ու ևսխազգուշացում արեցի: Հետո ժխտիկ փողոցում հրշեջների կանչեցի, որ նրանք իրենց աստղուրդի միջոցով բնից ընկած ճնճողիկ ձագին նորից բույնը դնեն: Ճառտիկի ծնողներին էլ ևսխազգուշացում արեցի, որ իրենց երեխաներին ավելի լավ հետևեն: Հետո էլ, երբ Ցաչիկ փողոցով ցած էի իջնում, հանկարծ մեկը շափարիցս քաշեց: Շուտ եկա, տեսնե՛մ ոգիներն էն տեսակից է, որ պարիկ են ասում: Բուրդդ էլ գիտեք, էն բեղավոր, Կառլոյի հրապարակից:
- Ո՛ր մեկը, - հարցրեց ավագ հերթապահը: - Էստեղ՝ դրանցից մի քանի

հատ կա. Սապաբերդ, Սագատոց, Կոկրանը՝ մականունը Չիրուխ, Յմիորը, հետո՝ Պումպորիկը, Շսիդոկաը, Պաղոզուցը ու Տիւտեռան, որ տ վերջերս է եկել:

- Շավարիցս քաշող պարիկը Պաղոզուցն էր, - ասաց Խալաբուրդը: - Եւ, որ ապրում է հիւսկուրց ուռնու վրա:

- Հա՛, - ասաց ավագ հերթապահը: - Էդ պարիկը, երեխե՛ք, շա՛տ, շա՛տ կարգին պարիկ է: Թե որ Կառլովի հրապարակի վրա բան-ման կորցնեն, չէ՛, ասենց՝ մասանի, գնդակ, ծիրան կամ շոկոլադ, ինքը հա՛ էլ բերում, հանձնում է հսկիչ ոստիկանին, ոնց որ վայել է կարգին ու օրինավոր մարդուն: Դե, պատմի՛, պատմի՛ տեսնեց:

- Ուրեմն ես Պաղոզուցն ասում է ինձ, - շարունակեց Խալաբուրդը, - «Պան հերթապահ, չեմ կարողանում՝ տունս մտնեմ: Ուռնու վրայի բնակարանս մի սկյուռ է մտել ու ինձ ներս չի թողնում»: Ես թուրս հանեցի, Պաղոզուցիցի հետ գնացի ուռնու մոտ ու օրենքի անուսով հրամայեցի սկյուռին, որ կնամ արարք ու զանցանք, հանցանք, ու հանցագործություն, ինչպիսիք

են՝ հասարակական կարգի խախտումը, կամայականությունը, բռնությունն ու ինքնադատաստանը, թույլ չտա, ու առաջարկեցի, որ իսկույն ազատի տվյալ շենքը:

Այլուես ի՞նչ պատասխանի, որ լավ լինի. թե՛ «Ուրբաթ օրը՝ անծրկեց հետո»:

Ուրիպված հանեցի գոտիս ու փկկոցս ու բարձրացա ուրի ծառը: Հենց որ հասա փչակին, որտեղ պան Պարզուլեցն է ապրում, վերոհիշյալ սկյուռը լաց եղավ, թե. «Քաղաքացի՛ պետ, շատ եմ խնդրում, ինձ բերման մի ենթարկեք: Ես պան Պարզուլեցի տունը մտա, որ անծրկի տակ չմտնա: Ախր իմ քնակարանի առաստաղից կաթում է»: «Ոչ մի խոսակցություն, տիկին, - ասացի ես դրան: - Հավաքեք ձեր ընկույզ-մթնկույզը, ձեր չուլ-փալասն ու անհապաղ ազատեք պան Պարզուլեցի քնակարանը: Ու եթե թեկուզ մի անգամ էլ նկատեմ, որ դուք կամայական գործողություններով, բռնությամբ, խորամանկությամբ, առանց թույլատրության ու համաձայնության ներխուժե՛նք նրա ուրիշի քնակարանը, ապա լրացուցիչ ուժեր կկանչեմ դեպի վայրը, ու մենք ձեզ կշրջապատենք, կծերբակայենք կամ էլ կկախնավորենք ու կապկպած՝ բերման կենթարկենք ոստիկանական բաժին: Հասկանալի՞ է»:

- Ուրեմն, ախպե՛րս, ես գիշերվա տեսածս տարան եր: - Իսկ ես դեռ կյանքումս ոչ մի անգամ ոչ մի պարիկ, դրո՛ւ կամ տնային ոգի չեմ տեսել, - այն կողմից ասաց հերթապահի Բամբասը: - Ախր ես մինչև վերջերս Պելլիցեցում էի ծառայում, իսկ էստեղ՝ էդ ոչ շենքերում, ոչ մի ուրվական-մուրվական, հեքիաթային արարած կամ էլ, ոնց որ ասում են, ոչ մի գերբնական երևույթ չի նկատվում:

- Իսկ էստեղ դրանցից՝ ինչքան ասես, - ասաց ավագ հերթապահը: - Բա առաջ՝ ինչքան կար՝ ծովի չափ: Օրինակ՝ Շիտկովի ջրամբարի մոտ դարեդար մի ջրային ոգի էր ապրում: Իհարկե, ոստիկանությունը դրա հետ ոչ մի անգամ գործ չէր ունեցել, որովհետև դա կարգին ջրային ոգի էր: Իսկ, այ՛, Լիբենի ջրային ոգին խարդախի մեկն է: Պրահայի ջրմուղ-կոյուղու վարչությունը Շիտկովի ջրային ոգուն նույնիսկ նշանակել էր քաղաքային ջրային ոգիների ավագ ու աշխատավարձ էր տալիս: Շատ կարգին տղա էր ու Լիբենի ջրային ոգու թայը չէր: Շիտկովի ջրային ոգին հետևում էր, որ Վլադվան հանկարծ չջորանա: Ու ոչ մի ջրիղեղ էլ չէր սարքում: Տրիեղեղը Վլադվայի վերին հոսանքների ջրային ոգիների գործն էր: Լիբենի ջրային ոգին, նախանձից, համոզեց Շիտկովի ջրային ոգուն, որ սա քաղաքային վարչությունից իր համար խորհրդականի աստիճանն ու պաշտոն պահանջի: Քաղվարչությունն էլ, պատրվակ բռնելով սրա բարձրագույն կրթություն չունենալը,

մերժեց, ու սա էլ նեղացավ ու թողեց գնաց Դրեզդեն: Ու հիմա էստեղ է ջուր թշում: Անենք՝ ո՛վ չգիտի, որ Գերմանիայի Էլբա գետի բոլոր ջրային ոգիներն էլ չեխն են: Իսկ, այ՛, Շիտկովի ջրամբարում էդ օրվանից էլ ոչ մի ջրային ոգի չկա: Դրա համար է, որ Պրահայում ջուրը մեկ-մեկ հերից չի անում:

Կարողմի հրապարակում էլ, գիշերը մինչև լույս, պսպղուններն էին պարում: Բայց քանի որ մի քիչ ամոթ էր, ու մարդիկ էլ վախենում էին դրանցից,

քաղվարչությունը դրանց հետ պայմանագիր կապեց, որ սրանք տեղափոխվեն քաղաքային գոտայից, իսկ այդու զայի վարչության ծառայողը պիտի պսպղուններին իրիկունը վառեր, առավոտս էլ՝ անջատեր: Բայց որ պատերազմն սկսվեց, էդ ծառայողին տարան բանակ, ու պսպղունների հարցը մոռացան:

Իսկ ջրահարսներից որ խոսենք, չէ՛, մեռակ Ստրոմվում դրանցից մի տասնյոթ պոչ կար: Բայց դրանցից երեքը գնաց բալետ, մեկը մտավ կինոգործ, մեկն էլ մարդու գնաց՝ քաղաքային ջրի երկաթուղայինի:

Առհասարակ Պրահայի ոստիկանությունում կա երեք հարյուր քառա-

սունկեց գրանցված պարիկ ու թզուկ, ուլթեր կցված են հասարակական շենքերին, եկեղեցիներին, զբոսայգիներին ու գրադարաններին, չհաշված՝ մասնավոր տների տնային ուղիները, որոնց մասին ճշգրիտ տեղեկություն չկա: Անոջ Պրահայում լիքը ուրվական կար, բայց հիմա դրանց իզուրթուց էլ չկա, որովհետև գիտությունն ապացուցել է, որ ոչ մի ուրվական էլ գոյություն չունի: Միայն, այ, Մայի Ըստրակի ծեղանարկերում դեռ մեկ-երկու քարքարած, անօրինական ուրվական է պատահում: Դա են Մայի Ըստրակի ոստիկանական բաժնի մի ծանոթ ոստիկանից գիտեմ: Իմ իմացածը, ա՛յ, էսքանն է, էլ ուրիշ տեղեկություն չունեմ:

- Չհաշված են օծին կամ էլ, ո՞նց են ասում, հա՛, վիշապին, - որ ժիժկու-վում սպանեցին, - այն կողմից ասաց հսկիչ Կուբատը:

- Ժիժկու՛ր՛ն, - հարցրեց ավազը: - Դա իմ շրջանը չի: Կյանքումս ժիժկու-վում հերթապահություն չեմ արել: Երևի հենց դրա համար էլ վիշապի մասին չեմ լսել:

- Իսկ ես էդ գործին անծանր եմ մասնակցել, - ասաց հսկիչ Կուբատը: - Ճիշտն ասած՝ գործի քննողն ու օպերատիվ ղեկավարը կոլեգա Վոկոլունն էր: Քանի՛ տարի է անցել: Ուրեմն մի իրիկուն Վոկոլունին մի պատավ է մոտենում: Պիտի ասեմ ձեզ, որ էդ պատավը՝ պակի Չաստկովան, չնայած ծխախոտի առևտուր էր անում, բայց իրականում կախարդ ու ջարդու էր կամ ավելի ճիշտ՝ գրբաց*: Աի խոսքով՝ պակի Չաստկովան ասում է, թե թուրք բացելով իմացել է, որ իբր վիշապ Գուլդաբորդը մի ջքնաղ օրիորդ է գերի պահում, ու որ օրիորդին ծնողներից է փախցրել, իսկ օրիորդն էլ՝ Մուրցիստանի* արքայադուստրն է: «Չգիտեմ՝ Մուրցիստանին է, թե Մուրցիստանինը չի, - ասաց կոլեգա Վոկոլունը, երբ իմացավ այդ բանը, - բայց վիշապը փախի անապաման արջկան վերադարձի ծնողներին, թե չէ՝ դրա հետ կվազվենք ըստ կանոնադրության, հրահանգների ու ուղեցույցների, ինչպես նաև՝ ծառայողական ցուցումների»: Ասաց, պետական թուրք կապեց մեզ-քին ու քայլով մարշ՝ վիշապին փնտրելու: Պիտի բան է՝ մեզանից ո՞ր մեկն էլ Վոկոլունի տեղը լիներ, նույն բանը կատել:

- Պիտի՛ չի, որ կաներ, - ասաց հսկիչ Բամբաք: - Բայց մեր մոտ, Դեյ-վիթում կամ Ըստրշեշվիցում առ այսօր ոչ մի վիշապ էլ չի նկատված: Բայց պատմի, տեսնե՞ք՝ ինչ եղավ:

- Նեոտ կոլեգա Վոկոլունը, - շարունակեց Կուբատը, - վերցնելով իր սառը գեները, գիշերը գնաց հասավ ուղիղ Վրեսկան վարարաններին*: Ու մեկ էլ, գետինը մտնեմ, թե սուտ եմ ասում, Վոկոլունը լսում է, որ մի ինչ-որ փո-սի, թե քարանձավի մեջ մեկը սարսափելի հաստ ծայրով խոսում է: Վոկո-

վունը ծառայողական ճրագով լույս է անում ու ի՛նչ տեսնի: Քարանձավում մի յոթ գլխանի սարսափելի վիշապ է նստած, ու գլուխները բոլորն էլ իրար հետ խոսում են, հարց են տալիս, պատասխանում, իսկ մի երկուսն էլ նույնիսկ հայոյում են: Ինքներդ էլ լավ գիտեք, որ էդ անդաստիարակ վիշապները պահելաձև չունեն, իսկ ի՛նչ էլ ունեն՝ հեշ բանի պետք չի: Ու քարանձավի մի անկյունում էլ, իրոք ջքնաղ արքայադուստրը՝ մատներն ակակցները խցկած, որ չսի, թե վիշապի գլուխները ուց են բոլորն իրար հետ հաստ ծայրով խոսում, նստել ու հոնգուր-հոնգուր լաց է լինում:

- Է՛յ, քաղաքացի՛, - ասում է կոլեգա Վոկոլունը վիշապին՝ դիմելով քաղաքավարի, բայց պաշտոնական խստությամբ, - ներկայացրեք ձեր փաստաթղթերը: Փաստաթուրք, բան ունե՞ք, թե՞ չ: Ծառայողական վկայական,

անձնագիր, անձը հաստատող փաստաթուղթ, տեղեկանք՝ աշխատանքի վայրից կամ մի ուրիշ նման բան, հր՞:

Այս խոսքի վրա վիշապի գլուխներից մեկը հեռուում է, երկրորդը՝ հայտնում, երրորդը՝ պղծախոսում, չորրորդը՝ զագրախոսում, հինգերորդը՝ ծեռ առնում, վեցերորդը՝ տևազ անում, իսկ յոթերորդը՝ Կոկոլուսին լեզու է ցույց տալիս:

Բայց կոլեգա Կոկոլուսը չի շփոթվում ու գոռում է.

- Հանուն օրեքի, փասափուսաղ հավաքի, որ անհապաղ գնանք ոստիկանություն: Դուք նույնպես, օրհոր՞:

- Հյա մի սրան տե՛ս, - գոռում է վիշապի գլուխներից մեկը: - Տո՛, որ՛, այ՛ մարդամոծակ, գիտե՛ս՝ ես ով եմ: Ես՝ վիշապ Գուլգարոբն եմ:

- Գրանադյան լեռների Գուլգարոբը, - մոնչում է երկրորդը:

- Ու մյուս անունս էլ Մուլգացեյան Մեծն Օձ է, - ասում է երրորդը:

- Ես թե՛զ կապիտն ու կիսոտն ու կոչ կտամ, - Ֆշշում է չորրորդը:

- Կտոր-կտոր կանեն, հող ու փոշի կաարքեն, ջարդուխուրդ կամ ջարդուխուրդ կանեն ու դեռ հոգիդ էլ կհանեն, - թնդում է հինգերորդը:

- Վիզդ կոլորեն ու զուվադ կպոկեն, - փնթփնթում է վեցերորդը:

- Թեզվեց թագ տեղ էլ չի մնա, - ավելացնում է յոթերորդը՝ սարսափելի ձայնով:

Ուրեմն երեխե՛ք, ծեռ ասելով՝ կոլեգա Կոկոլուսը այս խոսքի վրա ինչ արեց: Գիտեք, թե վախեցա՛կ: Չ՞ հա՛: Հեկց որ Կոկոլուսը տեսավ, որ համոզելով բան դուրս չի գա, վերցրեց իր ոստիկանական մահակն ու ինչքան ուժ ուներ խփեց վիշապի բոլոր գլուխներին: Իսկ ուժ, Կոկոլուսը հո՛՛ չունեք, աստված տվել՝ չէր խնայեք:

- Վայ՛, մամա՛ ջան, - ասաց առաջին զուվադ, - ես ինչ լավ էր:

- Հա՛տ, - ասաց երկրորդը, - զուվա՛ս էն տեսակ էր քոր գալիս որ:

- Իմ ծո՛ծրակն էլ մի մոծակ էր կծում, - փոթկացրեց երրորդը:

- Բա՛րցոս, - ասաց չորրորդը, - էդ փայտիկովդ մի քիչ էլ խուտուտ տուր, հա՛:

- Սե՛նակ՛ մի քիչ ավելի ուժեղ, - ասաց հինգերորդը, - թե չէ՛՝ բան չզգացի:

- Համ է՛ մի քիչ ծախ, - պահանջեց վեցերորդը, - էդ տեղս ահավոր քոր է վայի:

- Իսկ ինձ համար քո էդ չոփիկը շատ է բարակ, - հայտարարեց յոթերորդը:

- Ավելի պինդ ու հաստ բան չունեն՛:

Եստեղ Կոկոլուսը քաշեց իր թուրն ու որ յոթ անգամ չորիկացրեց վիշապի գլուխներին՝ թեփուկների զրնգոցը երկինք ելավ:

- Ա՛յ, ես անգամ մի քիչ ավելի լավ էր, - ասաց վիշապի առաջին զուվադ:

- Համենայն դեպս, գոնե լվերիցս մեկն ականջը կտրեցիր, - ուրախացավ երկրորդը:

- Ախր, իմ վրայի լվերը պողպատից են:

- Իմ էլ է՛ն մի մազս քաշեցիր-հանեցիր, որ ինձ անընդհատ խուտուտ էր տալիս, - ասաց երրորդը:

- Իմ էլ պզուկս ծակեցիր, - զուվադ զուվեց չորրորդը:

- Էդ սանրովդ ամեն օր արի ու ինձ սանրի, - գոմոաց հինգերորդը:

- Իսկ ես քո այդ փետուրն իսկի չզգացի էլ, - հաղորդեց վեցերորդը:

- Բա՛րցոս, - ասաց յոթերորդ զուվադ, - մի անգամ էլ շոյի ինձ, ի՛նչ կի-

նի:

Ես խոսքի վրա Կոկոլուսը հանեց իր պետական ատրճանակն ու ամեն զվեի մեջ մի-մի գնդակ միտց:

- Թո՛ւ, գողոց տանի, - գոռաց Օձը, - վրաս ավազ մի ցանի, ցզվում է մա-

զերիս մեջ: Աչքս էլ ինչ-որ բան ընկավ: Մի չոփ էլ մտավ ատամս: Դե, հերիք է արդեն, - մոնչաց վիշապն ու իր յոթ կոկորդով էլ որ չհազաց, յոթը երախեց էլ բոցը խփեց Կոկոլուսին:

Կոլեգա Կոկոլուսը չվախեցավ: Հանեց ծառայողական հրահանգների զբրույկն ու արագ կարդաց, թե ոստիկանն ինչ պիտի անի, երբ թշնամու գե-

րազանցող ուժերը հարձակվել են վրաս: Հրահանգներում ասված էր, որ այդպիսի դեպքերում պիտի լրացուցի ուժեր կանչվեն: Հետո Կոկոլուսը

կայեց, թե հրահանգներն ինչ են ասում այն դեպքի մասին, երբ կրակ է հայտնաբերված: Դրանց մեջ ասվում էր, որ պիտի հեռախոսով կանչես

հրշեջներին: Կոլեգա Կոկոլուսը կարդաց պրճավ ու հեռախոսով ոստիկա-

նությունից լրացուցի ուժեր ու հրշեջ խումբ կանչեց:

Մեկը՝ վեց հոգիս էլ, վազեցինք օգնության. կոլեգա Ռաբասն էր, Մատա-

սը, Հոլասը, Կուլյասը, Ֆիլբասն ու ես: Կոլեգա Կոկոլուսն ասաց մեզ.

- Մենք պիտի աջակցանք ազատեք վիշապի իշխանությունից: Բայց ես

անտեղ վիշապը գրահապատ վիշապ է, ու թուրը դրան բան չի անում, բայց

ես պարզել եմ, որ դրա վզի վրա մի փափուկ տեղ կա: Այդ փափուկ տեղը որ

չլինի, վիշապը զուվադ ցած կախելու ճար չի ունենա: Հենց ասեմ ՝ «ե՛ն՞ք

ոչու չո՛րս», դուք բոլորդ միասին թերթով խփեք վիշապի վզի այդ տեղին:

Բայց սկզբում հրշեջները պիտի բոց ու կրակը հանգցնեն, որ մեր համազ-

գետները չվառվեն:

Կոկոլուսը դեռ վերջին բառը չէր ասել պրծել, երբ լսվեց՝ «տուր՛, տու-

տուր՛», ու դեպքի վայրը ժամանեց յոթ հրշեջ մեթենա՛ յոթ հրշեջով:

- Հրշեջե՛նր, ուշադրություն, -կտրիճավարի գոռաց Կոկոլուսը: -Հենց ա-

սեմ՝ «երե՛ք ույու չո՛րս», փողոակների ջուրը կպահեք վիշապի երախները
վրա, էնպես, որ ջուրը 19վի ուղիղ կոկորդները: Բոցը հենց էդ տեղերից է
դուրս խփում: Դե՛, ուշադրություն. երե՛ք ույու չո՛րս:

Ու հենց որ ասաց՝ «երե՛ք ույու չո՛րս», հրշեջները ջրի յոթ շիթն էլ պահե-
ցին վիշապի յոթ գլխի երախների մեջ, որտեղից է՛ն տեսակ կրակ էր դուրս
խփում, ոնց որ դարբնոցի ճուրայից*: Ա՛յ, թե Փշշոց ընկա՛վ՝ Փը՛շշ: Վիշապը
զկտում ու խեղդվում էր, Փշշում ու խոխոում էր, խոմփում ու հայիոյում էր,
թքոտում ու փնչացնում էր, գոռում էր՝ «վա՛յ, մամա՛ ջան» ու աչքով դրժմի-
զըմփացնում էր չորս կողմը, բայց հրշեջները չէին հանձնվում ու հո՛՛ ջուր
չէին 19ցում: Էնքան 19րին, մինչև վիշապի յոթ երախից էլ, ոնց որ շոգեքար-
շից, այնպիսի գուրոշի դուրս խփեց, որ երկու քայլի վրա ոչ մի բան չէր
երևում: Նստո գուրոշին ցրվեց, հրշեջները ջուրն անջատեցին, շակը ոռ-
նաց, ու հրշեջները սլացան տուն, իսկ վիշապը՝ լրիվ կակղած ու թուլացած,
փնչացնում էր, թքոտում, աչքերն էր տրորում ու ասում.

- Լա՛վ, էս բանը ձեր վրա էժան չի նստի:

Այդ ժամանակ կոլեգա Վոկոլունը գոռաց.

- Ուշադրություն, տղե՛րք. երե՛ք ույու չո՛րս: Ու հենց որ ասաց՝ «երե՛ք
ույու չո՛րս», մենք բոլորս իրար հետ մեր թրերով շրխկացրինք վիշապի վզե-
րին: Յոթ գլուխն էլ ընկան գետին, ու կտրված յոթ վզից էլ ջուրն էն տեսակ
խփեց դուրս, ոնց որ հրշեջ փողոակից, ա՛յ թե ինչքան ջուր էր 19ցվել էդ վի-
շապի փորը:

- Դե հիմա էլ գնանք Սուրցիստանի արքայադատեր մտտ, - ասաց Վոկո-
վունը: - Միայն զգույ՛շ՝ համազգեստներդ չթրջեք:

- Շնորհակալ եմ քեզից, ո՛վ քաջագուն ասպետ, - ասաց աղջիկը, - որ
ինձ ազատեցիր վիշապից: Ես ընկերուհիներիս հետ Սուրցիստանի գրոսայ-
զում բռնուցի ու պահեստոցի էի խաղում, երբ էս հաստիկ ու պառավ վիշապը
վրա տվեց, բռնեց ինձ ու առանց կանգ առնելու բերեց ուղիղ էս քարանձա-
վը:

- Իսկ դուք, օրի՛ճրդ, ո՛ր ճամփով էիք թռչում, - տեղեկացավ Վոկոլունը:

- Ա՛վճիրի վրայով ու հետո է՛լ՝ Մալթայի, Վիեննայի, Ջնոյմոյի, Չեխավի,
Ջարթեվիցեի ու Ըստրաշնիցեի վրայով ուղիղ այստեղ. երեսուներկու ժամ,
տասնյոթ ռուպե ու հինգ վայրկյան՝ ֆրանկ-նետո, - ասաց Սուրցիստանի
արքայադատը:

- Յա՛, - զարմացավ կոլեգա Վոկոլունը, - էդ վիշապը ուղտրով թռիչք-
հեռավորության ռեկորդը խփել-անցել է: Ես շնորհավորում եմ ձեզ, օրի՛ճրդ:
Իսկ հիմա լավ կլինե՛ր՝ հեռագիր տայինք ձեր հայրիկին, որ մեկնումեկին ու-

դարկեր ձեր հետևից:

Վոկուլոնը դեր խոսքը չէր ասել-պրծել, երբ մի ավտոմեքենա, շվվացելով, ելավ ու կանգնեց Վոկուլոնի կողքին: Պրա միջից դուրս թռավ Մուրցիստանի թագավորը՝ թագը գլխին, ու հազին էլ՝ կնգումս մորթի ու թավիչ: Անգավորն ուրախությունից թռչկոտեց մի ոտքի վրա ու բացակայեց.

- Իմ քահրը բայիկ, վերջիվերջո գտա քեզ:

- Մի թույլ, ծն՛իդ ողորմածություն, - թագավորի խոսքը կտրելով՝ ասաց Վոկուլոնը, - դուք ձեր մեքենայով գերազանցեց եք երթևեկության արագորթյալ հաստատված սահմանը: Հասկանալի՞ է: Յոթ կտոն տուգանք վճարեք:

Մուրցիստանի թագավորը տևողեց իր բոլոր զրպաններն ու փնթփնթաց.

- Այ՛ ընդ բան: Մի տե՛ս. հետս վերցրել եմ յոթ հարյուր դուրլոն ու պիաստր ու դուկատ, հազար պետեռ, երեք հազար վեց հարյուր Ֆրանկ, երեք հարյուր դուլար, ութ հարյուր քսան մարկ, հազար երկու հարյուր տասնվեց չեխական կոն, ինեստունինգ զելեր, իսկ հիմա զրպանումս ո՛չ գրոշ կա, ո՛չ կոպեկ, ու ո՛չ էլ Լույնիսկ մի կես կոպեկանոց: Երևի այդ բոլորը ճամփին ծախսել եմ բենգիևի ու երթևեկության կանոնները խախտելու տուգանքների վրա: Ազնվագարմ ապպետներ, այդ յոթ կոնը ես ձեզ կողարկեմ իմ վեզիրի հետ:

Տեսող Մուրցիստանի թագավորը հազաց ու մարքեց կոկորդը, ձեռքը դրեց կոծքին ու դիմեց Վոկուլոնին.

- Ձե՛ք քո համազգեստից, թե՛ քո վսեմ արտաքինից գլխի եմ ընկնում, որ դու կամ փառավոր զորական ես, կամ արքայազն, կամ էլ պետական այր: Ու Մուլգացեի վիշապին սպանելու ու իմ առջևիս ազատելու համար ես պիտի աղջկան ձեռքն առաջարկեի քեզ, բայց ծախս ձեռքիդ մատանի եմ տեսնում ու եզրակացնում, որ ամուսնացած ես: Երեխաներ ունե՛ս:

- Ունեմ, - ասաց Վոկուլոնը: - Երեք տարեկան մի տղա ու մեկ էլ՝ մի աղջիկ, դեռ ծծկեր:

- Աջդ ույս ու Աստված պահի, - ասաց Մուրցիստանի թագավորը: - Իսկ իմ ունեցածը միայն այս աղջիկն է: Մի թույլ: Հա՛, իմացա: Ես քեզ կտամ Մուրցիստանի իմ թագավորության կեսը: Ուս մոտ յոթանասուն հազար չորս հարյուր հիսուն քառակուսի կիլոմետր կլինի, ու հետս էլ՝ հազար հարյուր հինգ կիլոմետր երկաթգիծ, գումարած՝ տասներկու հազար կիլոմետր խճուղի ու երկու միլիոն յոթ հարյուր հիսուն հազար ինը հարյուր տասներկու քնակե՛՛ երկու սեռը միասին: Հը, ո՞նց է:

- Պան թագավոր, - պատասխանեց Վոկուլոնը, - այստեղ մի խանգարող հանգամանք կա: Ես ու իմ ընկերները վիշապին սպանել ենք ծառայողական պարտականություն կատարելիս, որովհետև, որովհետև վիշապը չէր ենթարկվում իշխանություններին ու դիմաորություն ցույց տալով՝ հրաժարվում էր ինձ հետ ուստիկանություն գնալուց: Իսկ ծառայողական պարտականություն կատարելու ժամանակ մեզնից ոչ մեկն իրավունք չունի ոչ մի պարզ, եկեր կամ քննա ընդունելու: Ոչ մի դեպքում, երբեք ու բնավ: Էդ բանն արգելված է:

- Հա՛, - ասաց Մուրցիստանի թագավորը: - Այդ ժամանակ Մուրցիստանի իմ թագավորության կեսն իր այդ ամբողջ տնտեսությունով եկիրում եմ Պրահայի ուստիկանությանը՝ ի նշան իմ թագավորական շնորհակալության:

- Այդ մեկը՝ ոնց որ թե ոչինչ, - ասաց Վոկուլոնը, - բայց էստեղ էլ մեկ-երկու դժվարություն կա: Մեր հսկողության տակ ամբողջ Պրահան է, մինչև քաղաքի սահմանագիծը: Պատկերացնո՞ւմ եք, թե ինչքան դարդ ու ցավ ունենք: Իսկ թե որ ստիպված՝ Մուրցիստանի թագավորության կեսն էլ հսկենք, էնքան կվազվզենք ու կհոգնենք, որ հալ չի մնա վրաներս: Պան թագավոր, մենք ձեզնից շահ, շահ ենք շնորհակալ, բայց մեզ Պրահան էլ է հերիք:

- Պե, որ էդպես է, - ասաց Մուրցիստանի թագավորը, - Ես հետս մի տոպի թուրքոն էի վերցրել՝ ճամփի համար. թուրքոնը կտամ ձեզ: Պա յոթ չիբուխի համար հազիվ էլ հերիք անի, թե որ չիբուխները լավ լցնեք: Պե, աչխո, թո՛ի մեքենան, գնացինք:

Ու երբ թագավորը փաստիության հավաքեց գնաց, մենք, այսինքն՝ կուլեզա Ուրբասը, Հոլասը, Աստասը, Կոլոլասը, Վոկուլոնն ու ես, եկանք հերթապահություն ու չիբուխներս լցրինք մուրցիստանյան թուրքոնով: Տղ՛նք, մտնում, թե խաբում եմ, կանքումս էդ տեսակ թուրքոն ծխած չկայի: Համ էր թունը, բայց դրա փոխարեն մեղրի, թեյի, վանիլի, դարչնի, մեխակի, խնկի ու բանանի հոտ ունեք:

Տեսող էլ գնացինք, որ վիշապին տանենք ու հանձնենք թանգարան, բայց երբ տեղ հասանք, տեսանք, որ կակդե, դարծել է թթխմոր, որովհետև երևի համ շատ էր թթջվել, համ էլ՝ մեզն էրզան ջուր էր լցվել:

Բա՛: Էսքան բան: Էլ ուրիշ բան ինձ հայտնի չի:

Երբ Կուրասող ժիժկովի վիշապի մասին իր հեքիաթը վերջացրեց, ուստիկանները ծայրները կտրեցին ու մի տասը թուպե տառափուս փտաքարին իրենց չիբուխները: Երևի մուրցիստանյան թուրքոնի մասին էին տածում: Տեսող հսկիչ խողեռան ասաց.

- Դե որ կոլեգա Կուրատը մեզ ժիզկովի՝ վիշապի մասին պատմեց, ես էլ Վոյտեշի՝ փողոցի վիշապի մասին պատմեմ: Մի անգամ շրջայց էի անում Վոյտեշի փողոցով ու մեկ էլ, պատկերացնում եմ, տեսնեմ՝ վանքի կողքի անկյունում մի հսկա ծու: Էնքան մեծ էր, որ սաղավարտիս* մեջ չմտավ, ու հո ծանր չէր, ոնց որ մարմարից լիներ:

«Այ քեզ բան, - ասում եմ ինքս ինձ, - սա կամ ջայլամի ծու է, կամ է՛ր դրա պես մի բան: Վերցնեմ-տանեմ վարչություն՝ գտածոների բաժանմունք: Տեղը երևի հայտարարություն տա կորածի մասին»:

Եւ ժամանակ գտածոների բաժանմունքում կոլեգա Պովուրն էր աշխատում: Նա մրտել էր, ու մեջքը բռնվել էր, դրա համար էլ՝ վերցրել էր ու վառարանն է՛ն տեսակ էր վառել, որ բոլոր սեկյակներում խեղդող էր, ոնց որ թռնի մեջ կամ քուրսու* տակ կամ էլ լվացքատան չորանցում:

- Ողջույն, Պովուր, - ասում եմ ես, - քո տունը շինվի, ես ինչ խեղդող ես սարքեր, ոնց որ սատանայի մորթուրի փուռը լինի: Զեկուցում եմ՝ Վոյտեշի փողոցում ինչ-որ ծվիկ եմ գտել:

- Դիր մի կողմ, - ասաց Պովուրը, - ու նստի՞ր՝ պատմեմ քեզ, թե մեջքս ո՞նց է կլանքս ուտում:

Նստեցի: Անագին խոտեցիկը դեցից-դեկեցից: Մուրն ընկնելու վրա էր, մեկ էլ՝ անկյունից ճծծթոց լսվեց: Լույսը վառեցիկը, ու ի՛նչ տեսնեց՝ ծվից մի վիշապ է դուրս գալիս: Հաստատ էղ շոգ-կրակից էր: Հասակով մի ֆորստերե-րից* մեծ չէր լինի, բայց մեկ է՝ օժ էր: Ամոխրապես գլխի ընկանք, որովհետև յոթ գլուխ ուներ: Ով էլ լինե՞ր՝ գլխի կընկներ:

- Այ քեզ թվաբանություն, - ասաց Պովուրը, - Հիմա ի՛նչ անենք սրան: Զգանե՛նք սպանդանոց՝ գան-տանեմ:

- Լսի՛ր, Պովուր, - ասում եմ: Վիշապը շատ հազվագյուտ կենդանի է: Ի՞նչ կարծիքով՝ թերթում պիտի հայտարարություն տրվի: Տերը կգտևի:

- Դե՛ լավ, - ասաց Պովուրը: - Բայց հիմա սրան ինչո՞վ պիտի կերակրենք: Արի կաթի մեջ հաց մանրենք ու տանք: Երեխեքի համար կաթն ամենաօգտակար բանն է:

Ու մենք յոթ հատ մատնաքաշ մանրեցիկը յոթ լիտր կաթի մեջ: Տեսնեիք, թե վիշապիկը ոնց վրա տվեց մեր հյուրասիրությանը: Գլուխներն իրար հո՛՛ջ էին քրքրքրում, հո՛՛ չէին գոմոտում իրար վրա ու է՛ն տեսակ էին չարկում, որ գրասենյակը լրիվ կաթի ցայքուն էր: Տետո իրար հետևից լպստվեցին ու պատկեցին քնելու: Պովուրը գրասենյակի դուռը փակեց վիշապի վրա: Վիշապը մնաց գրասենյակում, իսկ էստեղ Պրահայում կորած ու գտնված իրերն էին: Տետո էլ Պովուրը գնաց ու թերթում հայտարարություն տվեց. «Վոյտեշի փողոցում գտնվել է ծվից հենց նոր դուրս եկած վիշապի քորթը: Եշաններն են՝ յոթգլխանի, սև ու դեղին պուտերով: Տիրոջը խնորում ենք, որ դիմի ոստիկանություն՝ գտածոների բաժանմունք»:

Երբ Պովուրը ետ դարձավ իր գրասենյակը, չփիմացավ ու ասաց.

- Գրողը տանի քեզ, գետիկը մտնես, ասե՛ղ տեկես՝ հովիկ չորանաս, բոլոր թաղեմ, լավ օրվան ասես՝ ո՞ր ես, արևը մեռնի, ես քո ինչն եմ ասել...

Վիշապը գիշերը լափել էր Պրահայում կորած ու գտնված բոլոր իրերը. մատանիներն ու ժամացույցները, քսակները, ծոցատետրերն ու փողկապները, գետակները, մատիտներն ու զրիչները, պայուսակներն ու դասագրքերը, ապակե գնդիկները, ծեռնափայտերն ու ակնոցները, հոլերն ու պրաստիկները, գլխարկներն ու ծեռնոցները, վրձիկները, կոճակները, հարսաններն* ու դրանց հետ նաև գրասենյակի պետական բոլոր թղթապատակները, ակտերը, արձանագրություններն ու դիմումները, մի խոսքով՝ ամեն բան, ինչ ու կար-չկար Պովուրի գրասենյակում, այդ թվում նաև՝ Պովուրի չիբուխը, վառարանի կրակխառնիչն ու նա քանոնը, որով Պովուրը լուսանքը էր

զծում: Էդ անասունն էնքան էր կերել, որ երկու անգամ բոյովացել էր, իսկ գլուխներից մի քանիսն էլ բլիկիությունից զկրտում էին ու սրտները խառնում էր:

- Էս չեղա՛վ, - ասաց Պովուրը, - Էս տեսակ անասունին ո՛րնց պահեմ:

Ու Պովուրը գանգեց Կենդանիների Պաշտպանության Ընկերություն, որ վերոհիշյալ Ընկերությունը մեծահոգություն ցուցաբերի ու իր մոտ տեղ հատկացնի վիշապի ծագին, ինչպես որ անտեր շների ու կատուների հոգսն է աշարն:

- Իսկոյ՛նմ, - պատասխանեց Ընկերությունը, ու վիշապիկին վեղցրեցին տարան իրենց ապաստարանը: - Միայն պիտի իմանանք, - ասաց Ընկերությունը, - թե վիշապներն ինչով են սնվում:

Կենդանաբանության դասագրքերում դրա մասին ծպտուն չկար:

Որոշեցին, որ դա փորձով պիտի պարզվի: Ու բռնեցին վիշապին կերակրեցին կաթով, երշիկով, ձմերուկով, ձվով, զագարով, շփոթով, շոկոլադով, սագի արյունով, շորվայով, խորովածով, խաշով, ցորենով, հատուկ պատվերի երշիկով, խնձորով, խավժովով, բրնձով ու կորեկով, գորտերով ու մողեսներով, շաքարով, կարտոֆիլով ու խիսկալիով: Վիշապն ամեն ինչ կուլ էր տալիս: Ու բացի դրանից, բռնեց ու խճոճ էլուղի բոլոր գրքերը, թերթերը, նկարները, դրան սողնակներն ու մնացած ամեն ինչը: Ու էնքան մեծացավ, որ սենյեռնարից* էլ անցավ:

Էդ ժամանակ Ընկերությունը հեռավոր Բուխարեստից նամակ ստացավ, իսկ նամակի մեջ կախարդական տառերով գրված էր.

«Վիշապի ծագը կախարդված մարդ է: Մանրամասները՝ անծամբ: Կգամ առաջիկա երեք հարյուր տարում: Կախարդ Բուսկո»:

Այստեղ Կենդանիների Պաշտպանության Ընկերությունը զուլիսը քոբեց ու ասաց.

- Թե որ վիշապը կախարդված մարդ է, ուրեմն դա մեր գործը չի, ու մենք դրան մեր մոտ պահելու իրավունք չունենք: Մտիպված պիտի ուղարկենք զիշերօթիկ կամ մանկատուն:

Բայց զիշերօթիկում ու մանկատանը պատասխանեցին.

- Չէ՛ մի: Թե որ մարդուն դարձրել են կենդանի, ուրեմն դա արդեն մարդ չի, կենդանի է, ու դրանով պիտի զբաղվի Կենդանիների Պաշտպանության Ընկերությունը:

Ու այդպես էլ համաձայնության չեկան. ո՛չ Ընկերությունն էր համաձայն վիշապին իր մոտ պահելուն, ո՛չ էլ մանկատներն ու զիշերօթիկները: Իսկ խնդը վիշապի տրամադրությունն էնպես ընկավ, որ էլ բան չէր ուտում, ու

նրա երրորդ, հինգերորդ ու յոթերորդ զուլիսները շատ անհավատ էին:

Էդ Ընկերությունում մի կնիար-միհար, փոքր-մոքր մարդ կար՝ համեստ, անկապտ ու սուտափուս, ունց որ իսկական մկեիկ. անունն էլ սկսվում էր Լո՛վ Լո՛վաչե՛ն, թե Լերադ, թե Լոգեյ: Չէ, չէ. նրա անունը Տրուտիկա էր: Երբ Տրուտիկան տեսավ, որ վիշապի զուլիսները հերթով դարոցից չորանում են, ասաց.

- «Ջարգելի՛ կամ մեծարգո՛ւ Ընկերություն: Էս վիշապը մարդ լինի, թե գազան, են կլերցնեմ սրան, կտանեմ իմ տուն ու ունց որ պետք է՝ կկահեմ:

Ճե՛նց Էս խոսքերը լսեցին, բոլորն էլ ասացին.

- Շատ լավ:

Ու Տրուտիկան վիշապին տարավ իր տուն:

Պիտի խոստովանենք, որ Տրուտիկան վիշապին պահում էր խոստացածի պես, այսինքն՝ բարեխիղճ. կերակրում էր նրան, քորում էր ու շոյում: Տրուտիկան կենդանիներին շատ էր սիրում: Երբ իրիկունները գործից գալիս էր տուն, վիշապին հանում էր դուրս՝ զոսսակի, որ վիշապի ոտքերն ու մարմինը մի քիչ բացվեն: Վիշապը Տրուտիկայի հետևից վազ էր տալիս, ունց որ իսկական քոթոթ ու դեռ պոչն էլ ուրախ-ուրախ թափ էր տալիս: Ու հենց վիշապին ասում էր՝ Ամիկա, նա մոտ էր վազում, ունց որ Ամիկան իր անունը լիներ:

Մի իրիկուն սպանդանոցի քերթողը տեսավ էլ երկուսին իրար հետ ու ասաց.

- Պահ՛ն Տրուտիկա, Էս ի՛նչ գազան է: Թե որ սա գազան է, ասենք՝ զիշատիկ կամ դրա պես մի բան, ուրեմն սրան փողոցով մաս տալու իրավունք չկա: Իսկ թե որ շուն է, ուրեմն պիտի սրա համար կրծքանշան ու վզկապ առնենք:

- Էս շունը հազվագյուտ ցեղի շուն է, - ասաց Տրուտիկան: - Միան ասում են «վիշապային պինչեր» կամ էլ «յոթգլխանի գամփո օծ»: Չէ՛, Ամիկա: Հանգիստ եղե՛ք, պահ՛ն քերթող. սրա համար կրծքանշան է՛լ կանոնով, վզկապ է՛լ:

Ու Տրուտիկան Ամիկայի համար շան կրծքանշան առավ, ճայած՝ խեղճը դրա համար ծախսեց իր վերջին փողոցը:

Բայց շուտով սպանդանոցի քերթողը նորից տեսավ Տրուտիկային ու Ամիկային ու ասաց.

- Չեղա՛վ, պարո՛ն Տրուտիկա: Թե որ ձեր շունը յո՛թ զուլիս ունի, ուրեմն պիտի յո՛թ հատ կրծքանշան ու յո՛թ հատ էլ վզկապ ունենա, որովհետև, ըստ կանոնադրության, ամեն մի շնային վզից մի կրծքանշան պիտի կախված լի-

կի:

- Պա՛ն քեթթող, - առարկեց Տրուտիկան, - ախր կրծքանշանն Ամիևայի մեջտեղի՛ վզին է:

- Եշանակություն չունի, - ասաց քեթթողը, - որովհետև մնացած վեց գլուխը մաս են գալիս առանց կրծքանշան ու վզկապ, ոնց որ բաժառամկան շերտը: Ես էդ տեսակ բան թույլ չեմ տա: Ստիպված պիտի ձեր գամպիռն տանեմ:

- Երեք օր էլ սպասեք, - աղաչեց Տրուտիկան: - Կրծքանշանները կառնեմ:

Տրուտիկան գնաց տուն: Տան ճամփին քիչ էր մնում դարդից խելքը թոցին, որովհետև էլ ոչ մի գորշ չուներ:

Տանը քիչ մնաց լաց լինի, որովհետև շատ էր տխուր: Եստե՛լ ու պատկերացնում էր, թե քեթթողը ոնց է Ամիևային իրենից խլում ու ծախում կրկեսին կամ էլ Լույնիսի՛ քերթում: Իսկ վիշապը, լսելով, թե Տրուտիկան ոնց է ախքաշում, մոտեցավ, յոթ գլուխն էլ դրեց Տրուտիկայի ձկնկներին ու իր չքնաղ, թախծոտ աչքերով նայեց տիրոջը: Այդպիսի չքնաղ՝ համարյա մարդկային աչքեր, ամեն գազան էլ ունի, թե որ, իհարկե, տիրոջը նայում է սիրով ու հավատով:

- Ես քեզ ոչ մեկին էլ չեմ տա, Ամիևա՛, - ասաց Տրուտիկան ու շոյեց վիշապի յոթ գլուխները: Նետու վերցրեց ժամացույցը, որ հորից էր ժառանգություն մնացել, վերցրեց իր տոնական հագուստն ու ամենալավ կոշիկներն ու տարավ ձախեց, դեռ մի քիչ էլ փող պարտք արեց: Ու այդ փողերը լրիվ տվեց, վեց հատ շնային կրծքանշան ու վեց հատ վզկապ առավ, կապեց իր վիշապի վզերին: Ու երբ Ամիևային Լորից հանեց մաս տալու, կրծքապիտաները բոլորն էլ զնգզնգում ու որդանջում էին, ոնց որ գանգալավոր սահնակ անցնույն լինեք:

Բայց այդ երեկո էլ Տրուտիկայի մոտ եկավ տանտերն ու ասաց.

- Պա՛ն Տրուտիկա, շունդ ինձ ինչ-որ դուր չի գալիս: Ճիշտն ասած՝ ես շներից բան չեմ հասկանում, բայց մարդիկ սասուն են, որ դա վիշապ է, իսկ ես թույլ չեմ տա, որ իմ տանը վիշապ պահես:

- Պա՛ն տանտեր, - ասաց Տրուտիկան, - ախր, իմ Ամիևան ոչ մեկին չի ներգնջում:

- Դա իմ գործը չի, - ասաց տանտերը: - Կարգին տներում վիշապ չեն պահում, ու վերջ: Թե որ վիշապին դուր չանեք, բարի եղեք ու ամսի մեկին ազատեք բնակարանը: Ես ձեզ զգուշացրի: Սուլեով պատիվ ունեմ հրաժեշտ տալու:

Ու տանտերը դուրս եկավ, դուռն էլ հետևից շփակացրեց:

- Տեսնո՞ւմ ես, Ամիևա՛, - լաց եղավ Տրուտիկան: - Հիմա էլ մեզ տնից են դուրս անում: Բայց մեկ է՝ ես քեզ ոչ մեկին չեմ տա:

Վիշապը կամացուկ մոտեցավ Տրուտիկային: Վիշապի աչքերն էնքան սիրուն էին փայլում, որ Տրուտիկան իրեն լրիվ կորցրեց:

- Դե, լավ, լավ, - ասաց Տրուտիկան: - Առանց դրա էլ լավ գիտես, որ քեզ սիրում եմ:

Մյուս օրը, դարդի մեջ լրիվ կորած, Տրուտիկան վեր կացավ ու գնաց գործի (իսկ ևս ինչ-որ բանկում գրագիր էր աշխատում): Մեկ էլ հանկարծ՝ կանչեցին պետի մոտ:

- Պա՛ն Տրուտիկա, - ասաց պետը, - ձեր անծնական գործերն ինձ չեն հետաքրքրում, բայց տարօրինակ յուրեր եմ լսել, թե իբր վիշապ եք պահում: Ո՞րքից բան է, եթե դա իրեն թույլ տար ինչ-որ թագավոր կամ սուլթան, բայց հասարակ ծառայորդ... չէ՛, չեղա՛վ: Դու՛ք, պա՛ն Տրուտիկա, շատ հավանական է, որ ձեր աշխատավարձով չեք ապրում: Կամ ինքնե՛րդ ազատվեք էդ վիշապից, կամ էլ ամսի մեկին ե՛ս կազատվեմ ձեզանից:

- Պա՛ն պետ, - ասաց Տրուտիկան կամացուկ, բայց հաստատ, - ես իմ Ամիևային ոչ մեկին չեմ տա:

Ու տուն գնաց էն աստիճան վզի մեջ կորած, որ ո՛չ հեքիաթով կպատմես, ոչ էլ գրքով կնկարագրես:

Տանը Լուսեց աթոռի՛ն՝ ո՛չ կենդանի, ո՛չ մեռած, ու արցունքները հեղելի պես թափվեցին աչքերից: Մեկ էլ Տրուտիկան զգաց, որ վիշապը գլուխները դրել է իր ձկնկներին: Արցունքների միջից Տրուտիկան չափ բեր տեսնում, միայն անընդհատ շոյում էր վիշապի գլուխներն ու շշջում.

- Չվախենա՛ն, Ամիևա՛, ես քեզ մեռակ չեմ թողնի:

Մեկ էլ հանկարծ Տրուտիկային թվաց, որ Ամիևայի գլուխը դարձել է փափուկ ու գանգուր: Տրուտիկան աչքերը սրբեց ու ինչ տեսնի. վիշապի փոխարեն մի չքնաղ աղջիկ էր ծնկի իջել իր առաջ ու քնքուր-քնքուր նայում էր իրեն:

- Վա՛ր, մամա՛ ջան, - բացակայեց Տրուտիկան, - բա Ամիևա՛ն ուր է:

- Ե՛ս եմ արքայադուստր Ամիևան, - պատասխանեց գեղեցկուհին: - Մինչև հիմա ես վիշապ էի: Ինձ դարձրել էին վիշապ, որովհետև ես գոռոզ էի ու չար: Բայց հիմա ես գարունկի պես խոնարհ ու հեզ կլինեմ:

- Թող եղպես էլ լինի, - լսվեց ինչ-որ մեկի ձայնը:

Դռների մեջ կանգնած էր կահարդ Բուկու:

- Պան Տրուտինա, դուք ազատեցիք արքայադստերը, - ասաց կախարո
Բոսկոն: - Մերը միշտ էլ մարդկանց ու կենդանիներին ազատում է չար կա-
խարդանքից: Աղջկա հայրը խնդրում է, որ անհապաղ գնաք իր թագավո-
րությունն ու նստեք իր գահին: Ուրեմն շո՛ւտ արեք, թե չէ, մեկ էլ տեսար,
գնացքից ուշացանք:

- Սա էլ՝ Կոյտեջի փողոցի վիշապի պատմությունը, - ասաց Խողերան: -
Թե չեք հավատում, հարցրեք Պոկոլորին:

ՋՐԱՅԻՆ ՈԳԻՆՆԵՐԻ ՇԵՔԻԱԹԸ

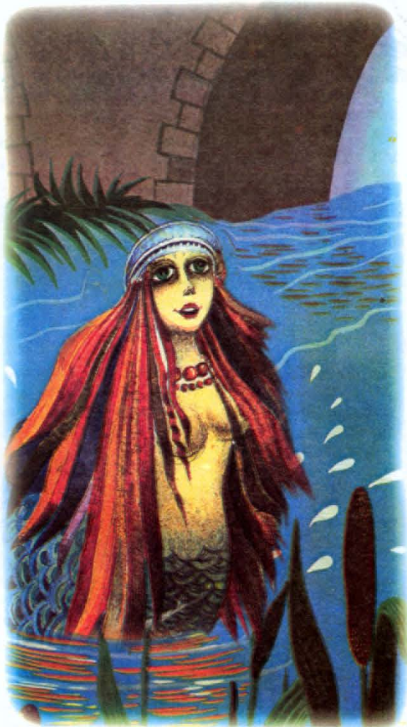

Ճողովորո, գիտե՞ք՝ ջրային ոգի* չկա: Ուրեմն ի՞նչացե՞ք՝ կա ու էն էլ ինչքան...

Վերցնենք հենց մեր կողմերը: Երբ մենք նոր էինք լույս աշխարհ եկել, Ուպե* գետում՝ ամբարտակի մոտ, մի ջրային ոգի էր ապրում: Մի ուրիշն էլ՝ Գլավովիցքում էր, գիտե՞ք երևի, փայտե կամրջի տակ: Մեկն էլ ապրում էր Ուղեճի գետակում: Հենց սա էր, որ մի անգամ եկավ իմ բժիշկ հոր մոտ՝ ատամք քաշել տալու, ու դրա համար հորս մի զամբյուղ արձաթափայլ ու վարդագույն կարմրախայտ բերեց: Ձկների տակն ու արանքներում էլ եղիկց էր փռել, որ թարմ ման: Բոլորն էլ անմիջապես հասկացան, որ դա ջրային ոգի է, որովհետև ատամնաբուժական աթոռին նստած ժամանակ հատակին անազին ջուր հավաքվեց: Մեկն էլ պապիս ջրաղացում էր՝ Գրոնովում: Էս մեկը, ջրի տակ, ամբարտակի մոտ, տասնվեց ծի էր պահում. դրա համար էլ ինժեներներն ատում էին, որ գետի էղ տեղը տասնվեց ծիում ունի: Տասնվեց սպիտակ կծույզն անընդհատ ու անդադար վազում էին ու վազում, դրա համար էլ ջրաղացաբարերը թուպ անգամ չէին կանգնում: Մի գիշեր էլ պապս մեռավ: Ջրային ոգին եկավ, տասնվեց ծիու լուծն էլ սուտսփուս արծակեց, ձիերին տարավ, ու ջրաղացը երեք օր չաշխատեց: Մեծ գետերի մեջ մեծաջուր ջրային ոգիներ կան: Երանց ձիերն ավելի շատ են՝ մի հիսուն կամ հարյուր հատ: Բայց էնպիսի աղքատներ էլ կան, որ իսկի մի փայտե ծիուկ էլ չունեն:

Իհարկե, մեծաջուր ջրային ոգին, օրինակ՝ Դրահայի Վտավայինը, աղայի պես է ապրում: Էղ ջրային ոգին երևի մոտորանավ էլ ունի, իսկ ամառը գնում է ծով: Ախր, Դրահայի խարդախ ու անառակ ջրային ոգիներից շատերն էնքան փող ունեն, որ տեղ ու դադար չկա: Երանց էնպես են ֆոֆոում իրենց ավտոմեքենաներով՝ տո՛հ-տո՛հ, տո՛հ-տո՛հ, որ անիվները գեխ են շաղ տալիս ջրսբոլորը: Ջրային ոգի էլ կա, որ էնքան է ուժից ընկել, որ ունեցած-չունեցածը մի ափի չափ ջրափուս է, մեջն էլ՝ մի գորտ, երեք մոծակ ու երկու ջրային սահաբզեզ: Մի քանիսն էլ ցրտից դողդողում են էն տեսակ մի ցուտտ առվակում, ուր մկնիկն անգամ փորիկը չի բռջի: Դրանց մի տեսակի ամբողջ տարվա ունեցած եկամուտն էլ մի ղույզ թոթե նավակ ու մի բարորակաթ է, որ երեխայի մոր ձեռքից լվացքի ժամանակ պոկվել ընկել է ջուրը: Բա՛հ: Ա՛յ, աղքատությունը դա է, որ կա: Իսկ, ա՛յ, օրինակ՝ Ուտիբորժի ջրային ոգին ամենաքիչը երկու հարյուր հազար ծածան, ինչքան ասես կողակ, բելու,

կարմրախայտ ու մեկ էլ տեսար՝ նույնիսկ մի թափով զայլածով ունի: Է՛հ, ի՛նչ ասես. աշխարհում արդարություն չկա՛ ու չկա՛:

Առհասարակ, ջրային ոգիները մեն-մենակ են ապրում, բայց տարին մի անգամ, գետերի վարարմունքի ժամանակ, հավաքվում զայնս են ու Եսպես ասած՝ մարգային կոնֆերասներ են գումարում: Մեր կողմերում դրանք միշտ էլ մարգագետինների հեղեղումների ժամանակ էին զայնս ու հավաքվում Կառլովի Գրադեցի մոտ, որովհետև ջրի երեսը շատ հարթ ու սիրուն է, հորձանուտները, ոլորաններն ու գետախորշերը շատ են ջնաղ, իսկ ջրի հասակին էլ ամենաբարձր որակի փափուկ տիղմ է փոած: Ջրային ոգիները հարմար տեղ են գտնում ու կտտում, իրար պատմում, թե ինչ կա-չկա: Օրինակ՝ պատմում են, որ Սովխովրշիցեում մարդիկ գետափը երեսպատել են քարով, ու հիմա էնտեղի ջրային ոգին, անունն ի՛նչ էր, աստե՛րը... հա՛, բան էր՝ Իրիչեկ: Ուրեմն Իրիչեկն ստիպված պիտի էնտեղից տեղափոխվի: Վտտո պատմում են, որ ժապավեններն ու կճուճներն* էլքան են թանկացել՝ էլ չասած. փորձանք ասես՝ պրծնես: Մեկնումեկին բռնելու համար ստիպված պիտի երեսուն կրոնի ժապավեն անեն, իսկ կճուճն արժի ամենաքիչը երեք կրոն ու ինքն էլ՝ խոտան: Քիչ է մտում՝ արիեստղ թողնես ու մի ուրիշ գործ անես: Վտտո ջրային ոգիներից մեկն էլ պատմում է, որ Յարոմերձի ջրային ոգի Ֆալտիսը՝ ծղոտագույն մազերովը, արդեն անցել է առևտրի՝ հանքային ջուր է ծախում: Իսկ կաղ Սեպանեկը դարձել է փականագործ ու ջրմուկ է կորցրում: Շատ-շատերն են արիեստղ փոխել:

Հասկանա՛ում եք, ախր, երեխե՛ք, ջրային ոգին պիտի միայն այնպիսի արիեստղ զբաղվի, ինչի մեջ ջրի պես մի բան կա: Օրինակ՝ ջրային ոգին գուցե լինի ջր-կիր, կամ ջրա-բաշխ, կամ ջր-բան, կամ ջր-բեր, կամ ջր-բույժ, կամ ջր-գող, կամ ջրա-հմա, կամ ջրա-գետ. կամ պիտի ջրմուկ-կոլուրու մասնագետ լինի, կամ էլ ջրահեղձներիև առաջին օգնություն ցույց տալու ծեռնարկ գրի, ու կամ էլ ան-ջր-պետերի խորհրդական աշխատի, ու կամ էլ ան-ջր-անցիկ թիկնոց կարելու գործարանի տեր լինի, կամ էլ ջր-ձողիկ բուժող լինի, կամ էլ պիտի զբաղվի ջր-աղացներով, կամ էլ ջր-արջի, ջր-շան, ջր-մկան կոր գեղ բուժի: Մի խոսքով՝ էղ արիեստի անվան մեջ պիտի անապաման ջուր լինի:

Երևի հասկացաք, որ ջրային ոգիների համար ինչքան ասես մասնագիտություն կա, ուղղակի հարյուրներով: Վեցը դրա համար էլ, երբ տարեկան հավաքներիև հաշվում են իրենք ու տեսնում, որ իրենք անընդհատ քանում են, տխուր-տրտում ասում են.

- Էլի մի հինգ հոգի պակասեց: Եսպես որ գևա՝ մեր մասնագիտությունը

լրիվ կվերանա:

- Է՛լ, ի՛նչ ասեմ, այխր, - հավաքներից մեկի ժամանակ ասաց Տրուստովի ծեր ջրային ոգի Կրեյցմանը, - անցած-գնացածն էլ հետ չե՛ս բերի: Է՛- հե-հե-հե՛, քանի՞ հազար տարի է անցել Էս օրից, երբ Չեխիան լրիվ ջրի տակ էր, իսկ մարդը, թո՛ւ, այսինքն՝ ջրային ոգին, այխր, էս ժամանակ դեռ մարդ-մարդ չկար էլ, ժամանակներն ուրիշ էին: Հա՛, բա՛: Հա՛, ի՛նչ էի ասում, ու-րեմն...

- Ասում էիր, որ Չեխիան լրիվ ջրի տակ էր, - հուշեց Գլավովիցի ջրային ոգի Չեխիկան:

- Հա՛, ճիշտ որ, - ասաց Կրեյցմանը, - ուրեմն էդ ժամանակ Չեխիան լրիվ ջրի տակ էր. ժայտման Է՛լ, Կարմիր սարն Է՛լ, Կրակորկան ու մնացած սա-րերն էլ, ու մերոնք, այսինք՝ ջրային ոգիները, առանց ոտքերը չորացնելու, ուզած ժամանակ, ջրի տակով, թեկուզ Բոնոյից հեշտ ու հանգիստ հասնում էին Լույսիսկ Դրահա: Լույսիսկ Սեեժկա սարի զազաթը մի արմնկաչափ ծածկված էր ջրով: Բա՛, ախպե՛րս, ապրելու իսկական ժամանակն է՛ն էր Է՛, է՛ն:

- Է՛ն էր, իհարկե, - մտածկոտ ասաց Ռատիբորժի ջրային ոգի Կուղզան: - Էս օրերին մենք՝ ջրային ոգիներս, Եսօրվա պես ճգնավոր-անապատական* չէինք: Մենք էլ քաղաքներ ունեինք, ստորջրյա, իհարկե, որ շինված էին ջրե աղյուսներով, կահույքը տաշված էր կոշտ ջրից, ներքնակ-վերմակները լցված էին փափուկ անծրևաջրով ու տաքանում էին գոլ ջրով: Ոչ հատակ կար, ոչ է՛լ ափ, ոչ՝ ծայր ու ոչ է՛լ սկիզբ, ... միայն ջուրն էր ու մենք:

- Ճիշտ որ, - ասաց «Չարք» մակառուսով Չարեկը: - Բա էս օրերի ջուրը. էդ ի՛նչ լավ ջուր էր: Կուզեմ՝ կտրի կարագի պես կամ խմորի պես գունդ հուս-ցի, կամ թել մանի, լար սարքի: Էդ ջուրը նման էր պողպատի, վուշի, ապա-կու, փետուրի. կաթի սերի պես թանձր էր, կաղնու պես ամուր: Դեռ ջուրըրի* պես էլ տաքացնում էր: Ու ամեն ինչն էլ ջրից էր սարքած: Բա հիմիկվա ջու-րը ջո՛ր է, - ու ծեր Չարեկն Եկպե թքեց, որ մի խորը լճակ գոյացավ:

- Է՛ի, ի՛նչ ասես. Էս ջուրն արդեն չկա. հերվա* ծյան պես անցավ ու գնաց, - ասաց Կրեյցմանը՝ մտքերի մեջ ընկած: - Ոնց որ երեկ լինե: Ու այխր, համր էր, Է՛, ջուրը, լրիվ համր ու անձպտուն:

- Էդ ո՛նց, - զարմացավ Չեխիկան, ով ջրային ոգիներից ամենաջահեղն էր:

- Այսինքն՝ հե՛ջ չէր խոսում համր էր, էլի՛, - սկսեց Չարք-Չարեկը: - Իսկի ծայն չունե: Այնքան սուտուփոս ու համր էր, ոնց որ մեկ-մեկ հիմա է պա-տահում, երբ սառնամանիք է կամ ծյուն է գալիս: Հե՛նց հիմա, կեսգիշերին,

երբ ոչ մի բան չի շարժվում, շուրջը է՛ն տեսակ խաղաղ է, է՛ն տեսակ մի հաւ-
դարտ խաղաղություն է, որ վախից թիչ է մնում մարդու սիրտը ճարի: Գու՛միջ
ջրից հանում ես, ականջ դնում, ու սիրտը կծկվում է ահավոր լուրջութիւնից:
Ա՛յ, էն օրերին, երբ ջուրը դեռ հեռ էր, ճիշտ հենց էս տեսակ լուրջութիւն ու
խաղաղություն եր:

- Բայց, այսր, ո՛նց եղավ, որ հետո խաղաղություն վերագավ, - հարցրեց
Զեյիսկան, որ ընդամենը յոթ հազար տարեկան էր:

- Անեմ ո՛նց եղավ, - ծայն տվեց Զարեկը: - Ինձ էլ իմ ապուպայն է պատ-
մել ու ասել է, որ դա միլիոն տարի առաջ է եղել: Էս օրերին կար-չկար՝ մի
ջրային ոգի կար. անունն էլի մտոռաց, անտերը... Ռակոսիհ՛ն, չէ՛, Ռակոս-
սիկ չէր: Սինարժիհ՛. չէ՛, Սինարժիկ էլ չէր: Գամմիհ. չէ՛, ոչ էլ Գամմի էր: Պազ-
լիշէհ՛. չէ՛, է՛լի, չէ: Թո՛ւ, գորոզ տակի, ի՛նչ էր էղ անտեր անունն, այսր:

- Արիոն, - հուշեց Կրեյցմանը:
- Ճիշտ որ, Արիոն, - հաստատեց Զարեկը: - Ո՛նց չէի հիշում, այսր, հենց
լեզվախ ծայրին էր. Արիոն, հա՛: Էղ Արիոնը է՛ն տեսակ մի շնորից ունեմ, է՛ն
տեսակ հրաշալի մի շնորից, Աստված դրան է՛ն տեսակ մի տաղանդ էր տվել,
որ էլ ասելու չի, պա՛րզ է: Ես էնքան սիրուն էր խոսում ու երգում... Ու երբ
երգում էր, սիրտդ ուրախությունից մե՛կ թարտում էր, մե՛կ լաց էր լինում, ա՛յ,
թե ինչ տեսակ երաժիշտ էր:

- Երգիչ, - ուղղեց Կոլդան:
- Երաժիշտ էր, թե երգիչ, չգիտեմ, - շարունակեց Զարեկը, - բայց իր գոր-
ծը լավ գիտեր: Ազուպայա պատմում էր, թե ոնց էին ձեն-ձենի տված լաց
լինում, երբ ևս երգում էր: Բայց Արիոնի հոգում մի ահավոր դարդ կար: Թե
ի՛նչ դարդ էր՝ ոչ մեկը չգիտեր: Ոչ մի մարդ չգիտեր, թե ինչ էր պատահել
նրան: Բայց նրա դարդ ու ցավը երկի շա՛տ, շա՛տ էր ահավոր, քանի որ շատ
ջնեղ ու դարդոտ էր երգում: Երբ Արիոնը ջրի տակ երգում էր ու բողոքում,
ջրի ամեն մի կաթիլն էլ, ոնց որ արցունքի կաթիլը, դողդողում էր ու թրթրում:
Ու երբ երգը տարածվում էր ջրի մեջ, ջրի ամեն մի կաթիլի մեջ երգից ինչ-
որ մի բան էր մնում: Ա՛յ, հենց դրա համար է, որ ջուրն արդեն էլ համր ու
անծափուն չի. ծայն է տալիս, երգում, փսփսում ու բլբլում, կարկանդակ ու
բլբլում, մոռում ու թնդում, արմվում, դողանջում, շառայում ու հառայում,
քրթմնջում ու տնքննջում, ոռնում ու բողոքում, եռում ու մոնջում, լայիս ու ո-
րորտում, փնթփնթում ու ծիծաղում: Մե՛կ արժաթե տավրի պես է ծայն տալիս,
մե՛կ բալալայկայի պես ծնկում, մե՛կ երգեհոնի պես երգում, մե՛կ որսորդա-
կան եղջերափողի պես թնդում ու մե՛կ էլ ուրախ կամ թախծոտ մարդու պես
խոսում: Ա՛յ, հենց էղ օրից էլ ջուրը, ամբողջ աշխարհում, խոսում է բոլոր լե-

զուներով ու էնպիսի բաներ պատմում, որ ոչ մեկը չի հասկանում, որովհետև
դրանք շատ են հրաշալի ու չքնաղ: Իսկ մարդիկ համարյա չեն հասկանում:
Բայց քանի դեռ Արիոնը չկար, քանի դեռ ջրին չէր սովորեցրել, թե ոնց եր-
գի, ջուրը լրիվ համր էր ու անձափուն, ոնց որ հիմա երկիսքն է համր ու
անձափուն:

- Բայց երկիսքն ջրի մեջ իջեցնողն Արիոնը չի, - ասաց ձերունի Կրեյց-
մանը: - Պա ավելի ուշ եղավ, արդեն իմ հոր կյանքի տարիներին, հազար
օդորմի նրան: Պա արդեն ջրային ոգի Կոլդունու արածն էր, ու պատճառն
էլ՝ սերն էր:

- Պա՞ ոնց պատահեց, - հարցրեց ջախել Զեյիսկան:
- Ուրեմն Կոլդունին սիրահարվեց. մի անգամ տեսավ դշխտ Կոկոսակո-
ցին ու կոր՛ո, հո՛ չսիրահարվեց: Կոկոսակոնց ջնեղ էր: Պատկերացրեք.
ոսկեփայլ գորտային փորիկ, գորտային թաթիկներ, ականջից ականջ հաս-
նող գորտային բերան, ու ինքն էլ պաղ ու լարծու: Ա՛յ, թե ի՛նչ գեղեցկուհի
էր: Հնիս դրա նմաններն էլ չկան:

- Բա հետո՞, - անհամբեր հարցրեց ջախել Զեյիսկան:
- Ի՛նչ հետո, պարզ չի՛: Կոկոսակոնց ջնեղ էր, բայց հետն էլ՝ հպարտ: Ա-
նընդհատ փքվում էր ու ասում՝ «կորո»: Կոկոսակոնի սիրուց լրիվ զգժել էր:
«Թե որ ինձ հետ պատկվես, - ասաց Կոկոսակոն, - ինչ ուզես՝ կե՛վիրես»:

Ու Կոկոսակոնցն էլ ասաց. «Դե որ եղպես է՛՝ ուզում եմ, որ ինձ նվիրես
երկից բիւ-կապույտը, կորո»:

- Բա Կոկոսակոն ի՛նչ արեց, - հարցրեց Զեյիսկան:
- Ի՛նչ պիտի աներ: Նստել էր ջրի տակ ու նվկվում էր. «Կոր՛ւ, կոր՛ւ, կոր-
կոր՛ւ»: Հետո որոշեց, որ պիտի իր կյանքին վերջ տա ու ջրից դուրս թռավ
օդ, որ օդի մեջ խեղդվի, կոր՛ւ: Միևն էղ օրը ոչ մեկը օդ չէր թռել. Կոկոսակոն
առաջինն էր:

- Բա ի՛նչ արեց օդի մեջ:
- Ոչ մի բան: Նայեց վեր, իսկ վերևում կապույտ երկիսքն էր: Նայեց ճած.
տակն էլ էր կապույտ երկիսքն: Կոկոսակոն շատ զարմացավ: Ա՛խր, էն օրերին
ոչ մեկը չգիտեր, որ երկիսքն արտացոլվում է ջրի մեջ, ոնց որ հայելու մեջ:
Ու երբ Կոկոսակոն տեսավ, որ երկիսքի բիւ-կապույտն արդեն ջրի մեջ է, գար-
նանքից կանչեց՝ կոա՛, ու շրմփաց ջուրը: Հետո Կոկոսակոնցին արավ շա-
լանն ու նրա հետ դուրս թռավ օդ: Կոկոսակոնցն տեսավ կապույտ երկիսքն
ու ուրախությունից բացականջեց՝ «կոր՛վու, կոր՛վու»: Որովհետև ստացվում
էր, որ Կոկոսակոն երկիսքի բիւ-կապույտը նվիրել է իրեն:

- Բա հետո՞ ինչ եղավ:
- Բա հետո՞ ինչ եղավ:

- Ի՞նչ պիտի լիներ: Երկուսի կյանքն էլ շատ երջանիկ էր, ու նրանք բազում-բազում գորտ ծնեցին: Դրանից հետո ջրային ոգիները երբեմն դուրս են գալիս ջրից, որ տեսնեն, թե իրենց տա՛նն էլ երկինք կա: Իսկ երբ մեկը թողնում-գնում է իր տնից, ով էլ լինի գնացողը, Կոկրունու պես ետ է կայում ու տեսնում, որ իսկական երկինքն էնտեղ է, այսինքն՝ իր տանը: Ամենաիսկական, կապույտ ու ջրաղ երկինքը:

- Իսկ դա ո՞վ է ապացուցել:
- Կոկրունին:
- Կեցցե՛ք Կոկրունին:
- Ու Կոկրակոնցը:

Այդ ժամանակ մի մարդ էր անց կենում: Նա վտածնեց. «Գորտերն էս տարի ոնց որ ժամանակից շուտ են կոկրում»:

Ու մարդը գետնից մի քար առավ ու շարտեց ճախիճը: Տրի մեջ ինչ-որ բան բլբլթաց ու ջնվագ, ու ցայտերը թռան չորսբլորը: Հետո ամեն ինչ խաղաղվեց: Տրային ոգիները բոլորն էլ սուզվեցին ջուրը: Նրանք մեկ էլ մյուս տարի կիսավազվեն իրենց կոնֆերանսին:

ՓՈՒՍԱԴՐՈՂԻ ԽՈՍՁԸ

Նանճարեղ Հովհաննես Թումանյանից հետո, ըստ էության, հայ մակական գրականությունը չի ստեղծել այնպիսի գործեր, որոնք իրենց նշանակությամբ ու գեղարվեստական արժանիքներով գոնե մի քիչ չափելի լինեն Հ. Թումանյանի ստեղծած արժեքների հետ: Սա ցավալի է, բայց փաստ է: Ու հենց սա է պատճառը, որ նույնիսկ այսօր էլ, Թումանյանի գործերի հետ միասին, հայ ընթերցողը, համարյա միշտ սիրում ու գնահատում է օտար հեղինակների մասկական գործերի հայերեն թարգմանությունները միայն: Խոսքն այնպիսի իրոք որ հանճարեղ գործերի մասին է, ինչպիսիք են՝ Հանս Քրիստիան Անդերսենի «Տեքիաթները և զրույցները», Ռադյարդ Քիպլինգի «Մաուզին», Աստուան ղը Սենտ-Էլզուպերիի «Փոքրիկ իշխանը», Կարել Զապեկի «Տեքիաթները և զրույցները», Աստրիդ Լիտգոբնի «Կառլսոնը, որն ապրում էր տանիքում»: Մրանցից բացի ուրիշ գործեր էլ են թարգմանվել հայերեն, թե՛ նշանակալի գործեր, թե՛ ավելի ցածր կարգի, ու այս բոլորն էլ, ի միջի այլոց, 60-ական թվականներից հետո միայն: Ու եթե այս թարգմանությունները չլինեին, իմ կարծիքով, հայ մանուկը, Թումանյանից (ու նաև մեկ-երկու ուրիշ գործերից) բացի, համարյա ոչինչ չէր ունենա կարդալու:

Անշանակի՝ այս փոքրիկ գործույզը ճիշտ ժամանակին (զուցե ն ուշացած) է լույս տեսնում: Քնազի այս գրքով առաջին անգամ են հայերենով լույս տեսնում Չարլզ Դիկենսի «Կախարդական ծկնափուշը», Սմեթսթեթ Մոյլեմի «Արքայադատր Սեպտեմբերը», Կարել Զապեկի «Կատվային մեծ հեքիաթն» ու «Ուտիկանական մեծ հեքիաթը»: Մրանցից առաջին երկուսը մոտ մի տասնամյակ առաջ լույս են տեսել Երևանի պետական համալսարանի «Հանդեսում»: Երկուսն էլ նորից են փոխադրվել:

Չ. Դիկենսի գրական գերազանց վարպետությունը բոլորին է հայտնի, սակայն այս հեքիաթի ոճն ու կառուցվածքը լրիվ յուրօրինակ են ու նաև այնքան անսպասելի, որ այս հեքիաթն ուղղակի եզակի է իր սքանչելիությամբ, անզիսական հայտնի նուրբ հումորով, Կ. Չուլովկու ասած՝ «նրբագեղության տարրերի» առատությամբ: Չարմանայի է, որ այս հեքիաթը քիչ է հայտնի նույնիսկ անվազելու աշխարհում, իսկ ռուսները, ովքեր աշխարհի լավագույն ու ամենաառատ թարգմանիչներն են, ինչքան ինձ է հայտնի, սա չեն թարգմանել: Հեքիա-

թը, անկասկած, շատ կիներաքրքրի նաև մեծերին, քանզի միայն մեծերը կզնա-
հատեն, որ «թագավորն իր անձնական ու շարքային մասնագիտությամբ կառա-
վարական պաշտոնյա է, չնայած ոչ մի պաշտոն էլ չուներ», որ «թագավորը,
եռամսյակը մեկ աշխատավարձ է ստանում, իսկ նրա զավակների շորերը մաշ-
վել ու փոքրացել են, որ նա ահավոր աղքատ է և այլև: Իսկ երբ փերին է խառն-
վում «թագավորի գործերին ու կախարդում է, «թագավորը ոչ թե հեքիաթային
հարստություն է ստանում, ինչպես որ, առիասարակ հեքիաթներում է լինում, այլ
փերու կախարդանքով օրը դառնում է աշխատավարձի օր, իսկ «թագավորի զա-
վակների շորերը լրիվ նորոգվում են, չնայած երևում է, որ դրանք վարձով են
վեցրած: Այ, այսպիսի տարրերի թիվը չափազանց մեծ է: Նման տարրերի թի-
վը մեծ է թե՛ Մոյեմի հեքիաթի մեջ (ինչը թեև փոքր-ինչ հիշեցնում է Անդերսենին,
բայց լրիվ ինքնուրույն ու սքանչելի հեքիաթ է), թե՛ Չապկեի հեքիաթների մեջ,
թե՛ Անդերսենի:

Առիասարակ, եթե գրական հեքիաթը մեջը նաև մեծերի համար շերտ չու-
նեցավ, ուրեմն ավելի ցածրադեք գործ է: Երբ Անդերսենն իր հեքիաթները
գրում էր, մտքով անգամ չէր անցնում, որ մի օր դրանք համարվելու են մանկա-
կան: Անդերսենը գրում էր միմիայն մեծերի համար: Այդպես էլ Էկլոպտերին,
Քիփինգի «Մաուզին», Չապկեի հեքիաթները և, իհարկե, Ռուսականի այսօր
մանկական համարվող գործերը: Գրական հեքիաթի հենց այսօրինակ «լրջու-
թյունն» է պատճառը, որ ռուսական մուլտիպլիկացիայով մեծերն էլ են հիանում:
Այս գրքի հեքիաթները հենց այդպիսի «լրջու» հեքիաթներ են: Այս կարգի
հեքիաթների չիմացությունը (ու նաև կուխա Քերոլի, Ռասմուսի, Ալեքսեյ Տոլստոյի,
Նոսովի, Բաժովի ու ուրիշ շատերի հեքիաթների չիմացությունը) ուղղակի
նշանակում է կրթության պակաս ու նման մարդը (չիմացողը), իմ կարծիքով, եր-
բեք էլ իրոք կրթված մտավորական չի: Վարքի բարոյաթիկական նորմերը պա-
կաս կարևոր չեն (գուցե՞՞ ավելի՞ են կարևոր), ճան իրավական նորմերը: Ու աշ-
խարհի ոչ մի երկրում դարձոցը բարոյաթիկական նորմ համարյա չի սովորեց-
նում: Ամեն մարդ էլ այս նորմերը սովորում է նախ ընտանիքից ու շրջապատից,
հետո էլ՝ գրականությունից: Բայց մարդն այս նորմերը պիտի յուրացնի մտնով
հասարկում, որ դրանք ընավորություն դառնան: Այ, սրա համար է, որ մանկական
լուրջ գրականությունը հույժ կարևոր է: Ռուսականը (ու թերևս միայն նա, համե-
նայն դեպս՝ հարկ եղած խորությամբ) սա շատ լավ գիտեր, հենց դրա համար էլ
մանկական գրականությանը շատ լուրջ էր վերաբերվում, թե՛ հայ ժողովրդական
բանախոսությունը մշակելիս, թե՛ օտարների գործերը փոխարդելիս:

Ռուսականը չէր թարգմանում (այսօրվա իմաստով): Ռուսականը փոխար-
դում էր: Փոխարդելիս էլ օտարի գործը լրիվ «հայացնում էր», այն աստիճան, որ

այսօր, համարյա բոլորս էլ, մոռացել ենք, որ Ռուսականի մանկական գործերից
շատերը փոխարդություն են (մանկանը, որ հրատարակությունների մեջ նա չէր
նշում աղբյուրները): Իրոք, ո՞վ է այսօր հիշում, որ <. Ռուսականի հոչակավոր
«Փիսիկի գանգաղը» փոխարդություն է: Մարդ ինչպե՞ս հավատա, որ այս ոտա-
նավորի հեղինակը հայ չի, եթե գրված է.

*Էս Համոն թարուն
Մածունը կերավ,
Գնաց տատի մտո՝
Ինձ վրդա դրավ:*

Կամ էլ, մի քանի տող հետո.

*... Ինձ են ման գալի
Մի-մի փետ առած
Քոթոթ Սուրենը,
Մտն ու Մտուն:*

Բնագրում, ո՞վ իմանա, Համոն գուցե մի ինչ-որ Հանս է, Քոթոթ Սուրենը՝ մի
Ֆրից, Ատն ու Մոսոն էլ՝ երևի Գրետիեն ու Յոհան:

Նույն ձևով՝ փոխարդություն են Ռուսականի «Գրիցը» («Ի՛նչ կըլիսի, ասա՛,
գրի՛՛ս»․ սա Ռուսականի միակ գործն է, որ մեր այսօրվա այբբենարաններում
կա), «Առաջին ծյունը» (-Վա՛ն, մարդիկ ջաև, տե՛ն, բալև ու դուրը լի ինչքան սպի-
տակ թիթեռ է գալի), «Ծիտիկի օրորոցը», «Ա՛խ, էսպես էլ գիժ ամիս» և ուրիշ գոր-
ծերը:

Ու Ռուսականը, իմ կարծիքով, շատ ճիշտ է արել, որ ընկալի հեղինակնե-
րին չի նշել: Զևակի աշխարհի համարյա բոլոր սյուժեներն էլ թափառիկ են:
Շեքսպիրի բոլոր դրամաներում կարևորը մանրանասերն են, ու մշակելու ձև ու
նշորիքը: Միջնադարից սկսած՝ սա լավ գիտենի օտար գրողները, օրինակ՝
Պուշկինն ու Լեոնտտոլը, Լաֆոնտենն ու Կոլիովը, Յվեյգն ու Սերմյեն, Բա-
զակն ու Ստենդալը, Գյոթեն ու Տոլստոյը և այլն:

Այլինչ՝ 50-ականներից ի վեր հայ մտավորականները ընկել են այսպես
կոչված՝ «ճշգրիտ թարգմանության» ետևը, չնայած նույնիսկ 30-ականների մի-
ջավանջային օրերին ռուսները եզրակացրին ու կանոն սարքեցին (Կ. Գուլուկ-
ուր գրավորի նախածնունդությամբ) այն թե՛ղը, որ «ճշգրիտ թարգմանությունը»
անկայման ու միշտ ամենամիայլ թարգմանություն է: Այսինքն՝ մեր այսօրվա
հայկական իմաստով, թարգմանություն ասվածը անկայման միայլ է, ուրեմն
նաև անարժեք: Արժեք ունի միմիայն փոխարդությունը, այն պայմանով միայն,
եթե փոխարդանը դառնում է, օրինակ, հայ գրականության ընտիր մի գործ, ինչ-

պես՝ «Փիսիկի գանգատը» կամ «Ձմռան իրկույնը»:

Ուրեմն՝ «թարգմանություն չկա», կա միայն փոխադրություն, այն էլ՝ միայն հայացանելով: Իհարկե, պարտադիր չի (ու հաճախ նաև անթույլատրելի է), որ միշտ Հանսն ու Ֆրիցը դառնան Անո ու Մոտո, բայց եթե դա սազում է, պիտի արվի: Միայն այդժամ «թարգմանությունը» կդառնա «ճշգրիտ»:

Փոխադրողը (կամ «թարգմանը», եթե կուզեք) ինչպե՛ս պիտի հասնի այդ «ճշգրտությանը»: Միմիայն լեզվական միջոցներով, քանզի ամեն մի գրողի (ու նաև թարգմանի) միակ «գործիքը» լեզուն է: Լեզուն պիտի կենդանի լինի, որ հայերեն լինի: Եթե գրական գործի լեզուն, գոնե մի քիչ, կենդանի չեղավ, ուրեմն այդ գործի լեզուն մեռած է՝ հենց ձևվելու օրվանից:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ս Ա Ն Ո Ք Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՐՁԱՅԱԴՐՈՒՄՏՐ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ

ՍՈՍԵՐՄԵՔ ՄՈՑԵՍ /1874-1965/ Սոմերսեթ Մոյսնը անգլիացի գրող է: Այս հեքիաթը գրել է 1922 թվին՝ Արևելքում ապրած տարիների և սիամական լեզուների ազդեցությամբ:

ԿԱՆԱԴՐԱՎԱՆ ՁԿՆԱՓՈՒԸ

ՉԱՐԸ ՊԻԿԵՆՍ /1812-1870/ Անգլիացի գրող Պիկենսը նավահանգստային պաշտոնյայի որդի է եղել: Հոր երկարատև բանտակության պատճառով վաղ հասակից ստիպված է եղել հոգալ ընտանիքի մասին: Հետագայում աշխատել է որպես պառլամենտի սղագրիչ և թերթի թղթակից:

Հայտնի տնտեսագետ Ադամ Սմիթը մի անգամ Պիկենսին առաջարկում է հոդվածների շարք գրել՝ ի պաշտպանություն դեմոկրատիայի: Հոդվածների փոխարեն Պիկենսը մեծահասակների համար գրում է հեքիաթների շարք, որը հաջողություն չի ունենում: Հետագայում նա գրում է հեքիաթներ նաև երեխաների համար:

ԲՈՒՏԱՐԻ - Պատի մեջ շինված կամարան բաց վառարան:

ՋՆԱՐԱԿ - Նկարչության մեջ օգտագործվող քիմիական նյութ:

ՆԱԿԱՆՁ ՏԱՐԻ - Այն տարին, որն ունի 366 օր/փետրվարը 28-ի փոխարեն ունի 29-օր/:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒՅՈՒՆ

ԱՍՏԵՐՆԵՐ ՄՈՅԵՄ

 ԱՐԻԱՅԱԴՈՒՍՏՐ ԱՆՊՏԵՄԲԵՐԸ (փոխարկված է անգլերենից) ...3

ՉԱՐԸ ԴԻԿԵՍ

 ԿԱՆԱՐԴԱԿԱՆ ՉԿՆԱՓՈՒՅԸ (փոխարկված է անգլերենից)17

ՉԱՆՏ ԶՐԻՍՏԻԱՆ ԱՆԴԵՐՍԵՆ

 ԽՈՉԱՐԱՄԸ (փոխարկված է ռուսերենից).....33

ԿԱՐԵ ՉԱՊԵԿ

 ԿԱՏՎԱՅԻՆ ԱՆԵՆ ՀԵՔԻԱՄԸ (փոխարկված է ռուսերենից)41

Ոնց եղավ, որ թագավորը Չտեսնված-Չլված գազանիկ առավ43

Ի՞նչ շնորհք ուներ կատուն52

Խուզարկուները ոնց էին ընկել կախարհի հետևից54

Հոչակավոր Սիդիի հոլը ոնց բռնեց կախարհին63

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԱՆԵՆ ՀԵՔԻԱՄԸ (փոխարկված է ռուսերենից).....91

 ՏՐԱՅԻՆ ՈՂԻՆԵՐԻ ՀԵՔԻԱՄԸ (փոխարկված է ռուսերենից)....113

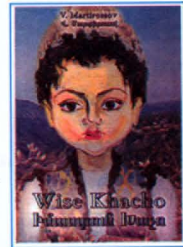
Փոխարկողի խոսքը123

Ծանոթություններ127

«ԱՆՈՒՍԱԲԱՑ ԳՐԱՏԱՐԱԿՉՍՈՒՆԸ» ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է

Հրատարակատունը տպագրել է **գաղափարային յուրաքանչյուր մի օրագիր**, որը օրագիր լինելուց զատ նաև ինֆորմացիա է պարունակում հայոց պատմությունից ու մշակույթից: Ինֆորմացիան, համապատասխան կարգի հետ միասին, զետեղված է յուրաքանչյուր էջի վերևում: Ընթերցելով օրագրի հերթական էջը՝ երեխան իր ժողովրդի մշակույթից մի հետաքրքիր տեղեկություն կմտնա, գիտելից ծնոք կբերի:

Վ. Մարտիրոսովի **«Ժամատուն խաչո»** գիրքը հրատարակության է պատրաստվել Հայկական ռեբիլիյան ընկերության նախաձեռնությամբ և նախատեսված է մանկահասակ երեխաների համար: Գրքի փորձիկ հերոսի՝ իսմաստուն Խաչոյի հետ երեխաները կսովորեն զննահատն Գեղեցիկն ու Գիտելիքը, արարել բարին ու դիմակայել չարին, կդառնան աշխատասեր, խիզախ, ազնիվ ու մեծաճիգ, կօգնեն մարդկանց ու կարեն հայրենիքը: Գիրքը գրված է երեք լեզվով (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն) և զեղեցիկ նկարազարդված է:

ՓՐԱՏԱՐԱԿՄԱՆ ՕՐԵՆՏԵՐ (1 - 4)

Այս գրությունները հանելուկների ժողովածուներ են: Հանելուկները կենդանիների մասին են, որոնք երեխաների սիրած թեմաներից են: Երեխաները հեշտությամբ կարող են անգիր սովորել այս փոքրածավալ հանելուկները: Դրանց մի մասն էլ ներկայացված է պարզագույն խաչաբաների տեսքով, որոնք փոքրիկները հաճույքով լուծում և զուևազարդում են:

ՅԵՔՆԱԹՆԵՐԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Սոմերսեթ Մոյեմ	Արքայադուստր Մեպտեմբերը
Չարլզ Դիկենս	Կախարդական ձկնափուշը
Հանս Բրիստլան Անդերսեն	Խոզարածը
Կարել Չապեկ	Կատվային մեծ հեքիաթը Ոստիկանական մեծ հեքիաթը Ջրային ոգիների հեքիաթը

Փոխադրեց՝ *Մերուժան Հարությունյանը*

Հրատարակչության տնօրեն և խմբագիր՝
Վիտալի Ապանյան

Սրբագրեց՝
Սուսան Բարդյանը

Համակարգչային ձևավորող՝
Մարիաննա Կոչման

Համակարգչային օպերատոր՝
Գոհար Գրիգորյան

Տեխնիկական խմբագիր՝
Վահան Խաչատրյան

Տպագրված է հրատարակչատանը
500 օրինակ տպաքանակով
ՀՀ, ք. Երևան, Պուշկինի 46, հեռ.՝ 539647, (09) 425163
E-mail: lusabats@mail.ru, lusabats_2002@yahoo.com

